

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

TUNKLOVÉ NA MORAVĚ (1398–1510)

bakalářská diplomová práce

JAN SITTA

Vedoucí práce: prof. PhDr. David Papajík, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedl v seznamu pramenů a literatury.

Olomouc 7. května 2018

.....
podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce prof. PhDr. Davidu Papajíkovi, Ph.D. za konzultace a připomínky k této práci i za upozornění na některé prameny a literaturu. Velké díky patří také pracovníkům Moravského zemského archivu v Brně, Zemského archivu v Opavě a jeho pobočce v Olomouci a Státních okresních archivů v Olomouci a zejména v Šumperku za zpřístupnění nezbytných pramenů. Také bych chtěl poděkovat celé své rodině a přátelům za trpělivost a podporu a zvláštní poděkování patří i Bc. Josefu Faltičkovi za mnohé rady, podporu a motivaci k dokončené této práci.

Obsah

Úvod	6
Rozbor pramenů a literatury	8
Rod Tunklů ve Slezsku a jeho cesta na Moravu	14
Tunklové na Moravě	19
Mikuláš Tunkl	19
Jan st. Tunkl (z Drahanovic, z Brníčka a Zábřeha)	19
Majetková základna.....	19
Drahanovice	19
Jedovnice	20
Brníčko	23
Zábřeh.....	23
Šumperk, Nový hrad a Bludov	25
Spory a soudní pře	26
Ve víru politiky	29
Společné působení Jana a Jiřího Tunklů z Brníčka (1458-1464).....	31
Staré spory znovu na světle	31
Majetkové zisky	32
Majetkový spolek, první samostatné kroky, definitivní rozdělení	34
Jan ml. Tunkl z Brníčka	40
Majetková základna.....	40
Mocenské boje.....	42
Jan, Jiří, Jindřich, Albrecht, Kryštof a Anežka	44
Spory s Kateřinou ze Šternberka	44
Správcovství strýce Jiřího	45
Jiří st. Tunkl z Brníčka a Zábřeha	48
Majetková základna.....	48
Novohradské a šumperské panství	48
Svobodné vlastnictví Zábřeha a zisk Závořic	50
Zástava Rabštejna a Rýmařova	51
Kolšov a Třemešek.....	52

Další zisky, výměny, ztráty	53
Vzestup politické moci.....	54
Česko-uherské války	55
Jmenování do panského stavu	57
Přátelství a rivalita.....	58
Hospodářství na panství Jiřího Tunkla.....	65
Poddaní na panství a smrt Jiřího Tunkla	69
Jindřich Tunkl z Brníčka a Zábřeha	73
Majetková základna.....	73
Jindřichova politická kariéra	76
Vedlejší kolšovská větev rodu.....	80
Jan Tunkl z Eichholze (z Kolšova)	80
Majetková základna.....	80
Přátelé a nepřátelé	81
Čeněk Tunkl z Eichholze	82
Závěr.....	83
Resumé	87
Seznam použitých zkratk.....	88
Seznam použitých pramenů a literatury	89
Seznam obrazových příloh	96
Obrazová příloha	97

Úvod

Tunklové jsou jedním z těch šlechtických rodů, které na Moravě příliš dlouho nepobyly, přesto se nesmazatelně zapsali do paměti zdejšího lidu, že si obyvatelé severní Moravy po staletí předávaly o nich zmínku, která je v podobě pověsti o Jiřím Tunklovi rozšířena mezi lidmi do dneška. Pověst vypráví o Tunklově tvrdém zacházení s poddanými při práci na stavbě rybníka, za což se mu dostalo spravedlivé odplaty od jeho poddaných, kteří se vůči svému pánu vzbouřili a nepokoje vyústily v Tunklovu smrt. Jako trest za své činy pak musel Jiří Tunkl rozorávat hráze svých rybníků jsa zapřažen v čertově pluhu.¹

Regionální historikové se snažili už od počátků regionálního bádání o zpracování dějin rodu Tunklů, ovšem jejich snahy většinou skončily u zjednodušujících článků týkajících se především zábřežské větve rodu a jejich nejvýznamnějších členů. Často se setkáváme s přejímáním informací od starších badatelů bez řádného podepření těchto názorů v pramenné základně, opakujícím se zaměřením na majetkové poměry zábřežského panství a jeho protiprávního rozšiřování a okolnosti vzpoury poddaných proti Jiřímu Tunklovi. Zcela chybí nějaká větší souhrnná práce, která by se šlechtickému rodu Tunklů věnovala v jeho celistvosti, zpracovávala by prameny bez jakékoliv účelové selekce a vyčleňovala by tomuto rytířskému a později i významnému panskému rodu jeho místo ve skladbě moravských šlechtických rodů.

Tato práce má za cíl komplexní zpracování dějin rodu na území Moravy s využitím všech dostupných pramenů. Dále má za cíl zodpovědět otázky týkající se majetkových poměrů všech sledovaných příslušníků rodu, konkrétně co nejpřesněji určit, kdy byly jednotlivé statky získány a zda přitom nedošlo k porušování zemského práva, a to včetně majetků, které získali Tunklové pouze do zástavy. Současně se budeme snažit rekonstruovat síť kontaktů, přátel i nepřátel Tunklů a zařadit šlechtický rod Tunklů do systému moravských stavů na přelomu pozdního středověku a raného novověku. Jedním z cílů je rovněž revize stávající literatury, která se tomuto tématu věnuje, především prací Jana Březiny, které jsou dodnes hojně citovány, ačkoliv se dopouštějí mnoha nepřesností a omylů.

Chronologicky je tato práce vymezena roky 1398, kdy máme vůbec první zmínku o tomto šlechtickém rodu, a 1510, kdy došlo k prodání všech majetků, které Tunklové na Moravě vlastnili. Právě moravský prostor je pro nás určující, ovšem klademe si za cíl objasnit i počátky rodu a jeho působení ve Slezsku, naopak přesahy na území Čech a Dolní Lužice, kam Tunklové po opuštění severomoravského regionu odešli, již není předmětem našeho

¹ Pověst o Tunklovi zpracovali POŠTULKA, František: *Pověsti ze severní Moravy*. Olomouc 1897, s. 68-82; RÝZNAR, Václav: *Pověsti a zázky z kraje pod Bukovou horou*. Štíty 2001, s. 63-66; FILIP, Zdeněk: *Kytice severomoravských pověstí*. Štíty 2002, s. 11-12.

studia. Tato etapa v dějinách rodu Tunklů byla totiž nedávno velmi dobře zpracována, a tak na její syntézu z pera Lud'ka Březiny pouze odkážeme. Metodicky vycházíme z analýzy pramenů, přičemž text práce je členěn chronologicky a tam, kde to pramenná základna dovoluje, i tematicky.

Rozbor pramenů a literatury

Pramenná základna stojí hlavně na třech pilířích. Tím nejdůležitějším jsou moravské zemské desky,² jež nám umožňují nahlédnout do spleťtých majetkových poměrů na Moravě. Bohužel na ně nemůžeme spoléhat co se týče úplnosti poskytovaných dat o změnách v držbě statků, jelikož hned v několika časových obdobích máme výrazné vakáty. Jedná se hlavně o dobu válečných střetnutí, tedy v našem případě období husitských válek a následující období válek mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a uherským králem Matyášem Korvínem. Do zemsko-deskové agendy spadá snad ještě důležitější typ pramenů, jímž jsou knihy půhonné a nálezové.³ Vzhledem k tomu, že se Tunklové dostali do mnoha sporů, nelze se divit, že v půhonech a nálezech moravského zemského soudu figuruje jméno Tunkl velmi často. Bohužel mohou být informace v půhonech zanesené zavádějící, zvláště když se nedochovala drtivá většina jejich odpovídajících nálezů nebo k nim nebyly soudní nálezy vůbec vyneseny. Přesto jsou pro nás velmi cenné a dávají nám nahlédnout do vztahů Tunklů s jejich šlechtickými protějšky.

Dalším pilířem jsou prameny kronikářské povahy, kterých je bohužel velmi málo. Mezi nimi jsou například záznamy vratislavského kronikáře Petera Eschenloera⁴ nebo Nicolase Pola.⁵ Jsou významné hlavně pro poznání role Tunklů za česko-uherských válek. Na české poměry se pak zaměřují Staré letopisy české⁶ a o Tunklech se zmiňuje i Viktorin Kornel ze Všehrd.⁷

² CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf (edd.): *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren 1348-1466*. I. díl. *Brünner Cuda*. Brün 1856. (dále jen ZDB); CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf (edd.): *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren 1348-1466*. I. díl. *Olmützer Cuda*. Brün 1856. (dále jen ZDO); MATĚJEK, František (ed.): *Moravské zemské desky 1480-1566*. II. díl. *Kraj olomoucký*. Brno 1948. (dále jen ZDO); KALINA, Tomáš (ed.): *Moravské zemské desky 1480-1566*. II. díl. *Kraj brněnský*. Praha 1950. (dále jen ZDB); KAPRAS, Jan (ed.): *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského*. I. díl. *Knihy přední – část první 1413-1484*. Praha 1906. (dále jen ZDOp I); KAPRAS, Jan (ed.): *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského*. II. díl. *Desky zemské – část první 1431-1536*. Praha 1908. (dále jen ZDOp II)

³ BRANDL, Vincent (ed.): *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové* (dále jen *Libri citationum et sententiarum*). II-VI. díl. Brunae 1868-95; BRETOLDUS, Bertoldus (ed.): *Libri citationum et sententiarum*. VII. díl. Brunae 1911.

⁴ ESCHENLOER, Peter: *Geschichten der Stadt Breslau oder Denkwürdigkeiten seiner Zeit vom Jahre 1440 bis 1479*. II. díl. Breslau 1828; TÝŽ: *Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et adversa*. Breslau 1872.

⁵ POL, Nicolaus: *Jahrbüher der Stadt Breslau*. II. díl. Breslau 1815.

⁶ *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*. In: *Dílo Františka Palackého*. Sv. 2. Praha 1941. (vybral a uspořádal Jaroslav Charvát).

⁷ JIREČEK, Hermenegild (ed.): *O právích země české knihy devatery*. Praha 1874.

Třetí velkou kategorií tvoří listiny, dopisy a další spisový materiál. Značné množství ho již bylo uveřejněno v edici *Archiv český*,⁸ avšak jeho výtěžnost není nijak vysoká. Převážně se jedná o zápisy ze zasedání zemských sněmů, ale najdeme zde i listy na postoupení peněžních půjček nebo ojedinělé listiny královské kanceláře. Zásadní prameny k poznání vztahu Tunklů k císařské moci byly uveřejněny v edici *Regesta imperii*.⁹ Velmi cenné jsou pro nás i listiny uložené ve Státním okresním archivu v Šumperku¹⁰ a v Olomouci,¹¹ v Zemském archivu v Opavě¹² a jeho pobočce v Olomouci,¹³ v Moravském zemském archivu v Brně¹⁴ či Národním archivu v Praze.¹⁵ Kromě toho se pak můžeme ještě opřít o ojedinělé zmínky v ediční řadě *Monumenta historica Boemiae*,¹⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*¹⁷ nebo *Archiv Koruny české*.¹⁸ Nesmíme zároveň zapomenout na kartotéky Augusta Sedláčka,¹⁹ v nichž se o Tunklech rovněž najde nejedna zajímavá zmínka.

Pramenů sice je poměrně velké množství, obzvláště pŕuhonů, jejich zaměření však příliš pestré není. Drtivá většina se jich totiž věnuje majetkovým poměrům a z tohoto schématu se vymykají pouze kronikářské zápisy nebo některé pŕuhony. Velké pozornosti se v pramenech dostalo okolnostem smrti Jiřího st. Tunkla a vzpouře poddaných na zábřežském panství. Ostatně zábřežská větev rodu v pramenech vystupuje nepoměrně častěji, než větev kolšovská nebo i brníčská. Nejčastěji se setkáváme se jménem Jiřího st. Tunkla a jeho syna Jindřicha, jemuž se však vzhledem k zaměření této práce budeme věnovat spíše okrajově. Páteří této práce jsou pŕuhony, které nám dobře dokumentují vzájemné vztahy s ostatními šlechtickými rody, ačkoliv věrohodnost pŕuhonů může být vzhledem k jejich samotné podstatě a často i chybějícím nálezům zpochybněna.

⁸ PALACKÝ, František (ed.): *Archiv český* (dále jen AČ). I., V., VI. díl. Praha 1840-1872; KALOUSEK, Josef (ed.): AČ. VII., VIII., IX., X., XI., XII., XIII., XIV., XVI., XVII., XIX., XX., XXVII., díl. Praha 1887-1904; FRIEDRICH, Gustav (ed.): AČ. XXXII., XXXIII. díl. Praha 1915-1918.

⁹ Dostupné online na <http://www.regesta-imperii.de/en/regesta/search.html> (dále jen RI) [cit. 1. 5. 2018].

¹⁰ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Šumperk, fond Archiv města Zábřeh; Archiv města Šumperk.

¹¹ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc.

¹² Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), fond Slezský stavovský archiv Opava; Klarisky v Opavě.

¹³ ZAO – pobočka Olomouc, fond Velkostatek Zábřeh na Moravě; Koruna Panny Marie, klášter augustiniánů – eremitů v Krasíkově; Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž; Metropolitní kapitula Olomouc; Arcibiskupství olomoucké.

¹⁴ Moravský zemský archiv (dále jen MZA) v Brně, fond Sbirka rukopisů Moravského zemského archivu; Bočkova sbírka; Stavovské listiny – obsah uveden v katalogu ŠVÁBENSKÝ, Mojmir: *Stavovské listiny. Katalog*. Brno 1965.

¹⁵ Národní archiv (dále jen NA), fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.

¹⁶ DOBNER, Gelasius (ed.): *Monumenta historica Boemiae nusquam antehac edita, quibus non modo patriae, aliarumque vicinarum regionum, sed et remotissimarum gentium historia mirum quantum illustratur*. IV. díl. Praeae 1779.

¹⁷ BRANDL, Vincenz (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále jen CDM). XII. díl. Brünn 1890.

¹⁸ HAAS, Antonín (ed.): *Archiv Koruny české*. VI. díl. Praha 1958.

¹⁹ Dostupné online na <http://www.augustsedlacek.cz/apps/?asq=tunkl#search> [cit. 7. 11. 2017].

Literaturu k tématu Tunklů na Moravě lze rozdělit do několika kategorií. První z nich shrnuje práce, které mají encyklopedický charakter a povahu jednotlivých hesel a jsou převážně určeny pro širokou laickou veřejnost. Zde můžeme jmenovat Ottův slovník naučný,²⁰ který pod heslem Tunkl podává poměrně podrobné informace. Většinu obsahu však tvoří zápisy jednotlivých příslušníků a stručné zprávy o majetcích, které se jim podařilo za jejich života získat či ztratit. Zdá se, že některé informace August Sedláček, autor tohoto hesla, čerpal z německy psaného článku ve vlastivědném časopise Nottizen – Blatt,²¹ který se zabývá především Tunkly na Moravě v námi sledovaném období. Celkově je tento článek podrobnější, ale stále postrádá zásadní informace, které bychom v pozdějších dílech našli a některé údaje jsou ve světle pozdějších prací zavádějící či úplně chybné. Do této první kategorie bychom také mohli zařadit ryze genealogické monografie mapující významné i méně významné šlechtické rody převážně na územním principu. Jmenujme tedy práci Jana Halady,²² jehož lexikon sice zaznamenává rod Tunklů, ale informací přináší jen pomálu a pro naše studium jsou pro svou zkratkovitost a zaměření na laickou veřejnost téměř nepoužitelné. Na odbornější čtenáře cílí rozsáhlá monografie Petra Maška,²³ která se však kvůli svému chronologickému vymezení věnuje moravským Tunklům pouze zkratkovitě. Případná práce na pozdějších osudech jednotlivých příslušníků rodu Tunklů by však nepochybně vycházela z Maškových zjištění, která jsou přirozeným a příjemným „odrazovým můstkem“ k dalšímu stupni heuristické práce. Takovým můstkem může být pro nás práce Josefa Pilnáčka,²⁴ jehož poznatky, zejména o slezské větvi rodu Tunklů, zůstávají ještě v naší době v mnohém nepřekonané. Odkazy na zdroje, ke kterým v pozdějších vydáních přibyly od vydavatelů i úplné citace, nám historikům v mnohém historické bádání rovněž usnadňují.

Do druhé kategorie spadají monografie, jež se sice svým tématem přímo rodem Tunklů nezabývají, ale věnují mu na svých stranách poměrně velký prostor. Převážně se jedná o díla zaměřující se na historii sídel, k nimž se na Moravě činnost Tunklů váže. Jako první

²⁰ Ottův slovník naučný. XXV. díl. Praha 1906, s. 870-871; heslo Tunkl zpracoval August Sedláček.

²¹ D'ELVERT, Christitan: *Zur m. – schl. Adelsgeschichte. XVI. Die Freiherren Tunkel von Hausbrunn und Hohenstadt*. Nottizen – Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr. – schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 2, 1868, s. 9-14; dokončeno v D'ELVERT, Christitan: *Zur Geschichte der Freiherren Tunkel*. Nottizen – Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr. – schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 12, 1869, s. 101.

²² HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*. I. díl. Brno, s. 167-168.

²³ MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl. *Od Bílé Hory do současnosti*. Praha 2010, s. 381-382.

²⁴ PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. 5. vyd. Brno 2011, s. 324-325; PILNÁČEK, Josef: *Rody starého Slezska*. 3. vyd. Brno 2010, s. 367-368.

musíme poukázat na vlastivědné práce Jana Březiny,²⁵ který se snad jako první zasloužil o komplexní zpracování historie severomoravského regionu, a tak není překvapivé, že se zmiňuje i o rodu Tunklů. Také je autorem jejich hypotetického rodokmenu, který pak je přejímán vlastně až do současnosti. Práce jsou to vskutku nedoceníitelné již svou širokou mírou záběru, ale také znalostí regionálních souvislostí, nicméně trpí klasickými nedostatky, jež jsou dány obdobím jejich vzniku. Předně jsou to nevyhovující citace pramenů, pokud vůbec jsou některé informace ocitovány, ale rovněž se historické bádání za dlouhá desetiletí již posunulo o notný kus dopředu, a tak některé informace vyhlíží poněkud zastarale, některé prameny jsou z pohledu dnešního bádání špatně interpretovány a množství fakt zde ani není pochopitelně zahrnuto. Přesto musíme říci, že jsou Březinovy práce základem, z něhož vycházíme a na něž navazujeme, jelikož jsou do dnešní doby alespoň co se týče regionální historie hojně citovány a byla by škoda, kdyby nebyly napraveny některé přejímané omyly.

K jednotlivým sídlům samostatně se pak vyjadřuje autorské trio Hosák, Indra, Jašková,²⁶ dále Drahomír Polách,²⁷ Zdeněk Doubravský²⁸ a David Papajík.²⁹ Obzvláště poslední trojice jmenovaných přináší nové a zajímavé informace a vystupují tak ze stínu Březinovy vlastivědné práce. Naopak zcela vlastní cestu si zvolil německý kronikář města Zábřehu Leopold Falz,³⁰ jehož pohled na dějiny města je zásadně zkreslen v důsledku nedostatečného historického povědomí pisatele. Také bychom zde mohli jmenovat i práce na pomezí první a druhé kategorie z oboru kasteologie, a to konkrétně encyklopedie Miroslava Plačka³¹ a ještě lépe souhrnnou monografii kolektivu autorů pod vedení Františka Spurného.³²

Třetí kategorii naplňují díla, která se věnují úplně jiným tématům, ale můžeme zde nalézt i malé zmínky o Tunklech v rámci líčení jiné problematiky. Nejčastěji jsou to doklady

²⁵ BŘEZINA, Jan: *Vlastivěda moravská. Okres šumperský, staroměstský a vízmberský*. Brno 1932; dále posmrtné vydání upravené vlastivědné příručky opatřené úvodem a poznámkami od dr. Soukupa BŘEZINA, Jan: *Zábřežsko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1963.

²⁶ HOSÁK, Ladislav – INDRA, Bohumír – JAŠKOVÁ, Marie: *Hranice – Dějiny města*. I. díl. Hranice 1969.

²⁷ POLÁCH, Drahomír: *Historie zámku a panství Třemešek*. Štíty 2014.

²⁸ Studie zahrnující spory Tunklů s pány ze Zvole DOUBRAVSKÝ, Zdeněk: *Postřelmov – 650 let*. Postřelmov 1999; zásadní dílo pak DOUBRAVSKÝ, Zdeněk: *Závořice. Příběh vesnice zatopené rybníkem*. Zábřeh 2013. Autor se zde věnuje nejen Závořicím, ale díky velmi důkladnému studiu pramenného materiálu a delšímu studovanému horizontu přináší i zajímavé a objevné teze k poznání hospodářských poměrů na zábřežském panství a problémů spojených se stavbou rybníků, případně další historicko-místopisné informace

²⁹ PAPAJÍK, David: *Vznik a vývoj města Zábřeha a zábřežského panství do roku 1589*. In: DAVID, Zdeněk (ed.): *Zábřeh – 750 let*. Zábřeh 2004, s. 5-14.

³⁰ Leopold Falz byl dlouholetým městským sekretářem a kronikářem města Zábřeh a své dílo tvořil již před vznikem Československé republiky. Původní německá verze byla vydána v roce 1920, o český překlad se pak zasloužili manželé Schupplerovi a vyšlo jejich vlastním nákladem viz FALZ, Leopold: *Dějiny města Zábřeha*. Zábřeh 2001.

³¹ PLAČEK, Miroslav: *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 95-97, 122-123, 374-375.

³² SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl. *Severní Morava*. Praha 1983.

o stycích s představiteli známějších šlechtických rodů, jimž již badatelé věnovali svou pozornost na stránkách svých monografií. Jde především o práci zaměřenou na pány z Kravař od Tomáše Baletky,³³ od nichž Tunklové odkoupili panství Zábřeh, monografii Davida Papajíka³⁴ o pánech ze Sovince, s nimiž se stýkali na zemském soudu a v různých žalobách, kde často zastupovali Tunkly jako poručníci a poslové k zemským deskám, a od stejného autora rovněž zdařilá práce o pánech z Holštejna,³⁵ s nimiž byli Tunklové spojeni příbuzenskými pouty. Mimo to zde zařazujeme i pojednání Františka Hrubého,³⁶ v němž se zmiňuje o tažení Jiřího Tunkla do Slezska v rámci bojů Jiřího z Poděbrad a Matyáše Korvína. Za zmínku rovněž stojí kniha věnovaná proboštví benediktýnských klášterů,³⁷ jelikož zde Josef Šrámek rozepisuje dopodrobna spor Tunklů s mnichy z Klášterce o klášterní statky. Dílo Františka Palackého taktéž nesmíme nechat bez povšimnutí, přestože většina badatelů se mu při líčení historie rodu Tunklů dosud z nám neznámé příčiny vyhýbala. Můžeme se tak dočíst o stížnostech na Jindřicha Tunkla coby nejvyššího mincmistra království českého nebo o poněkud známější bitvě u Zborova předznamenávající pro Tunkly a vůbec všechnu kališnickou šlechtu na severní Moravě krušné období.³⁸

Dílo zásadní povahy pak zastupuje studie Lud'ka Březiny³⁹ o Jindřichu Tunklovi coby zemském fojtovi v Dolní Lužici. Tematicky sice nezapadá do námi sledovaného prostorového vymezení, ale autor se samozřejmě věnuje, byť s ohledem na vlastní téma dosti sporadicky, i záležitostem moravským a vůbec prostředí, z něhož Jindřich Tunkl pocházel. Pro nás je velmi cenná díky obsáhlému poznámkovému aparátu a důsledné citaci literatury a pramenů, jejichž umístění je aktuální. Kromě toho je tato studie významným podkladem pro další studium historie Tunklů nejen na Moravě, ale i v jiných zemích, kam vedly jejich kroky po odchodu z moravského a později českého prostoru vůbec.

Velmi důležitým informačním zdrojem jsou i články ve vlastivědném časopise Severní Morava. Ačkoliv některé mají pochybnou kvalitu, většina jich je psána vystudovanými

³³ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Praha 2003.

³⁴ PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*. Praha 2005.

³⁵ PAPAJÍK, David: *Páni z Holštejna. Významný, ale zapomenutý panský rod*. České Budějovice 2007.

³⁶ HRUBÝ, František: *Severní Morava v dějinách*. Brno 1947, s. 113-114.

³⁷ ŠRÁMEK, Josef: *Mezi normou, reformou a praxí. Proboštví benediktýnských klášterů v Čechách a na Moravě ve středověku*. Olomouc 2016, s. 270-276.

³⁸ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Sv. 4. *Věk Jiřího z Poděbrad od roku 1439 až do roku 1457 čili do smrti krále Jiřího*. Praha 1939; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Sv. 5. *Věk jagelonský, kralování Vladislava II. a Ludvíka I. od roku 1471 do roku 1526*. Praha 1939.

³⁹ BŘEZINA, Luděk: *Dolní Lužice, úřad zemského fojta a stavy na podzim středověku (1458-1490) a Zemským fojtem z tří českých králů. Jindřich Tunkl z Brnička a Dolní Lužice*. In: BOBKOVÁ, Lenka a kol.: *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*. Praha 2010, s. 87-105, 136-165.

regionálními historiky s širokými znalostmi místních reálií, které taktéž převádějí do svých úvah a závěrů. Zmiňme na začátek článek, jenž byl uveřejněn v jednom z prvních čísel Severní Moravy, což nám dokládá, jak moc je v myslích zdejších obyvatel zakořeněna vzpomínka na rod Tunklů. Jeho autorem je Václav Medek,⁴⁰ a přestože je v něm obsaženo množství polopravd a omylů, čišičích snad z osobní autorovy antipatie vůči „severomoravské pohromě“, zaujme na první pohled důslednými citacemi i ze zdrojů jinde později neuváděných. Dalším historikem, jenž věnoval Tunklům svoji pozornost, byl Ladislav Hosák ve svém pojednání o událostech Šumperského sjezdu roku 1490,⁴¹ husitských válkách na severní Moravě,⁴² hradu Brničko⁴³ a zejména v rozsáhlém článku o hospodářských poměrech na zábřežském panství.⁴⁴ Můžeme vidět, že se tímto tématem zabýval dlouhá léta a jeho práci tedy nejde mnoho vytýkat. Zcela zásadním příspěvkem k poznání života, a hlavně okolností smrti, Jiřího st. Tunkla z Brnička je pak pojednání Mojžíra Švábenského,⁴⁵ jehož velmi detailní přístup k problematice je předpokladem k velmi kvalitní a obohacující práci. Musíme také ocenit přítomnost transkribovaných pramenů, které byly do té doby historiky zcela opomíjeny a přináší nové zásadní informace. Články z oboru kasteologie a dávající nové světlo i na držbu hradů a stavební zásahy či doklady o dobývání hradů v držení Tunklů nám přináší již zmiňovaný odborník Miroslav Plaček,⁴⁶ Josef Unger⁴⁷ nebo Jan Eliáš.⁴⁸ Uvádíme je z toho důvodu, že jsou podrobnější, než jednotlivá hesla v Plačkově či Spurného encyklopedii. Samozřejmě jsme zde nemohli podat kompletní výčet literatury, která byla k našemu tématu kdy napsána, proto jsme zde uvedli pouze podstatné příspěvky od odborníků, případně díla, od kterých zájemci o tuto problematiku mohou začít své studium.

⁴⁰ MEDEK, Václav: *Tunklové na Severní Moravě*. Severní Morava (dále jen SM), sv. 2, 1957, s. 33-39.

⁴¹ HOSÁK, Ladislav: *Šumperský sjezd v červnu roku 1490 a jeho význam pro národní dějiny*. SM, sv. 7, 1961, s. 23-26.

⁴² HOSÁK, Ladislav: *Šumpersko za válek husitských*. SM, sv. 15, 1967, s. 40-47.

⁴³ HOSÁK, Ladislav: *Hrad Brničko na Zábřežsku*. SM, sv. 24, 1972, s. 19-24.

⁴⁴ HOSÁK, Ladislav: *Hospodářské poměry na panství Zábřežském v druhé polovině 15. století*. SM, sv. 5, 1960, s. 9-17; HOSÁK, Ladislav: *Hospodářské poměry na panství Zábřežském v druhé polovině 15. století*. SM, sv. 6, 1961, s. 37-46.

⁴⁵ ŠVÁBENSKÝ, Mojžíra: *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům koncem 15. století*. SM, sv. 39, 1980, s. 13-19; ŠVÁBENSKÝ, Mojžíra: *Další pramen ke vzbouření Šumperských proti Tunklům koncem 15. století*. SM, sv. 44, 1982, s. 19-23.

⁴⁶ PLAČEK, Miroslav: *Hrad Rabštejn u Bedřichova a jeho předchůdci*. SM, sv. 55, 1988, s. 32-36; PLAČEK, Miroslav: *Fortifikační komplex v Hoštejně*. SM, sv. 59, 1990, s. 39-44.

⁴⁷ UNGER, Josef: *K stavebnímu vývoji hradu Brničko*. SM, sv. 39, 1980, s. 57-60.

⁴⁸ ELIÁŠ, Jan: *Bludov. Proměny feudálního sídla v místě a čase*. SM, sv. 73, 1997, s. 3-23.

Rod Tunklů ve Slezsku a jeho cesta na Moravu

Tunklové patřili ke starým šlechtickým rodům původem ze Slezska,⁴⁹ jeho počátky jsou nám však zastřeny tajemstvím, které nám historické prameny nejsou schopny objasnit. Mikuláš Tunkl, první známý příslušník rodu, snad pocházel z okolí Vratislavi, kde Tunklové drželi i ves Eichholz (Dubnice) a rovněž Polwitz. Z ní se také připomínají roku 1457 Jan Tunkl z Polwitz, roku 1506 jeho synové Šebestián z Polwitz a Jan z Polwitz, Geyersbergu a Rathmannsdorfu a roku 1501 Jiří Tunkl z Wickendorfu.⁵⁰ Roku 1438 byl také Jan Tunkl manem knížete niského a biskupa vratislavského Konráda IV. Staršího.⁵¹ Na Svídnicku je pak zmiňován roku 1463 Mikuláš Tunkl z Kunern.⁵² Dále jsou Tunklové zmiňováni v Lembersku a Javorsku, ponejvíce však v knížectví Lehnickém, kde byl Hartl Tunkl roku 1490 hofmistrem u kněžny Ludmily a živ byl snad ještě roku 1507.⁵³ Tento Hartl však nesmí být ztotožňován s Hartlem Tunklem, který se v 1. polovině 15. století uchytil na Opavsku a získal tam poměrně rozsáhlé majetky. Slezská rodová větev se nám z pramenů vytrácí v průběhu 16. století, Petr Mašek ji dokonce považuje za vymřelou, a pokračuje pouze větev moravská.⁵⁴

Přestože se jedná o původem o slezský šlechtický rod, první zmínka o Tunklech pochází paradoxně z listiny, kterou vydal Mikuláš Tunkl 14. května 1398 v Brně. V ní oznamuje, že mu byly dány od markraběte Jošta do zástavy tvrz a město Hranice za 400 kop grošů a že bude zachovávat všechna privilegia, která hranickým měšťanům přináležejí. Až by pak byla dlužná suma splacena, mělo být město znovu postoupeno markraběti či jeho potomkům.⁵⁵ Z této skutečnosti nám také vyplývá, že na město Hranice, jehož lokátorem a vlastníkem byl premonstrátský klášter Hradisko u Olomouce, musel využít markrabě Jošt svých zeměpanských práv tento církevní majetek zastavit. S tím také koresponduje skutečnost, že město bylo vyplaceno až roku 1410 a to nikoliv Joštem, ale hradištským opatem Benešem.⁵⁶

Když se podíváme na celkovou mocensko-politickou situaci na Moravě po smrti Karla IV., markraběti Joštovi jistě přišly vhod jakékoliv finanční prostředky, zvláště v době

⁴⁹ Na tom se shodují všichni badatelé zabývající se problematikou původu rodu. Srov. D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 9; *Ottův slovník naučný*, s. 870; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 78; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 8; PILNÁČEK, *Rody starého Slezska*, s. 367; MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 381.

⁵⁰ D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 9.

⁵¹ GRÜNHAGEN, Colmar – MARKGRAF, Hermann (edd.): *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*. Leipzig 1881, s. 404, č. 92.

⁵² D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 9.

⁵³ *Ottův slovník naučný*, s. 870.

⁵⁴ MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 381.

⁵⁵ CDM XII., s. 411, č. 463.

⁵⁶ HOSÁK – INDRA – JAŠKOVÁ, *Hranice*, s. 35.

probíhajících markraběcích válek s markrabětem Prokopem. Krátké příměří mezi lety 1396–1399 se neslo v duchu konsolidace sil po vyčerpávajících střetnutích a pro obě strany nepříliš uspokojivých mírových dohodách. Zastavení hospodářsky významného města, avšak s poměrně malým vojenským významem, tak můžeme chápat jako přípravu na další vojenská střetnutí těchto dvou rivalů. Zajímavá reakce však přichází od samotného Mikuláše Tunkla, který je již 4. března 1399 jmenován v listině Jindřicha, opata skotského kláštera ve Vídni, mezi stoupenci markraběte Prokopa. Těm Jindřich hrozí exkomunikací a interdiktem za napadání církevních statků olomouckého biskupství.⁵⁷ O tom, zda stál Mikuláš Tunkl na straně markraběte Prokopa a mimo jiné i většiny slezské šlechty i v předcházejících konfliktech moravských markraběcích válek, stejně jako i o dalších osudech Mikuláše Tunkla, nám však prameny nic dalšího nesdělují.

Poněkud jasněji nám v pramenech vystupuje Hartl Tunkl ze Štítiny. Ten je poprvé zmíněn jako svědek na jednání Přemka I. Opavského s Heinrichem Clodbugem ohledně vsi Pommerswitz (Stary Paczków) z 8. března 1411,⁵⁸ a roku 1412 jako „devěř“ Heleny z Žeranovic.⁵⁹ Významnějšího postavení se mu dostalo v úřadu purkrabího na zeměpanském hradu Cvilín u Krnova a kromě toho byl i rychtářem na manské rychtě ve vsi Úvalno pod hradem, ke které patřila i kovárna a další příslušenství.⁶⁰ Se souhlasem svého pána, knížete Přemka I. Opavského, datovaného do 24. března 1420 v Opavě, rychtu vyměnil za svobodné zboží v Dobešově patřící v té době Adamovi ze Džbanců. Manský závazek na rychtě přitom zůstal zachován a přešel na nového držitele.⁶¹

Přemek I. Opavský byl svému dvořanu příznivě nakloněn,⁶² a tak roku 1420⁶³ získal Hartl Tunkl v léno ves Štítinu s místní tvrzí jen několik málo kilometrů od Opavy, zeměpanského sídla knížete.⁶⁴ Toto malé panství, ke kterému ještě náležela sousední ves Chlebičov, Nové Sedlice a Mokré Lazce, kde Hartl v květnu roku 1430 zřídil svobodné fojtství s jedním lánem, ještě stačil podnikavý šlechtic rozšířit o polovinu Pelhřimova

⁵⁷ CDM XII., s. 455-464, č. 524.

⁵⁸ WATTENBACH, Wilhelm (ed.): *Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johans von Oppeln und Ratibor in Auszügen mitgetheilt und Names des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens*. Breslau 1865, s. 31 (= CDS VI., s. 31).

⁵⁹ *Libri citationum et sententiarum II.*, s. 393, č. 107.

⁶⁰ KOPETZKY, Franz (ed.): *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau*. Wien 1871, s. 121, č. 442.

⁶¹ *Tamtéž*, s. 121-122, č. 442.

⁶² Dokonce ho prý sám získal pro svůj dvůr. Srov. ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský (1366-1433). Ve službách posledních Lucemburků*. Brno – Opava 2005, s. 129.

⁶³ Již 17. prosince vystupuje Hartl Tunkl s predikátem ze Štítiny jako jeden ze svědků při řeči Sulka z Chudobína na opavském zemském sněmu. Srov. ZDOp I., s. 11; ZUKAL, Josef: *Spor pánů Štítinských s pány Sucholazeckými o les a rybník nad Novosedlicemi v první polovici 15. století*. Věstník Matice opavské, sv. 17, 1909, s. 55.

⁶⁴ ZDOp I., s. 11.

s místním dvorem, a ves Rovné ve slezském Hlubčicku.⁶⁵ Někdy v této době se ale rozhořel spor o Vrchní rybník a les Dubová horka položený nad vesnicí Nové Sedlice. Na něj si činili nároky jak Hartl Tunkl, tak Adam z Bítova, držitel sousedního panství Suché Lazce, na jehož hranicích se zbožím štítinským se les i rybník nacházely. Do sporu se tak vložil sám kníže Přemek a rozhodl, že zmiňované sporné území náleží Adamovi z Bítova. Podle svědků se pak obrátil na Hartla se slovy: „*Nechaj, Tunkli, toho s pokojem cožť jest Adam řadně provedl dobrými lidmi, žeť ten rybnik horni nad Novosedlici i ta Huorka Dubova jest Adamova a slušie ku Suchym Lazcim.*“⁶⁶ V Hartlově snaze získat toto zboží nemůžeme spatřovat kořistnické a protiprávní jednání,⁶⁷ nýbrž zcela legitimní nárok vycházející z nejasného vytyčení hranic při rozdělování zeměpanského majetku samotným Přemkem I. Opavským. Dokládá to skutečnost, že i oba předchozí držitelé Štítiny Vojtěch a Mikeš z Bítova se kvůli tomu dostávali do sporů s držiteli Suchých Lazců, a ještě v letech 1444, 1456, 1459, 1463 a 1464 museli ve věci hranic obou panství svědčit sloužící a poddaní štítinských a sucholazeckých pánů.⁶⁸

Toto rozhodnutí nemělo na vztah Hartla Tunkla a Přemka I. Opavského žádný negativní dopad, a tak prošla bez povšimnutí i několikaměsíční zástava Štítiny a Mokřých Lazců Čěnkovi z Tvorkova. Hartl mu je nechal zapsat 10. června 1432 do zemských desek za 300 kop grošů, a jestliže by do roka nevyplatil sumu zpátky, zavázal se předat toto panství do dědičné držby Tvorkovským.⁶⁹ Toto by jistě nebylo možné bez souhlasu lenního pána a fakt, že se proti tomu kníže Přemek neohradil, posiluje tvrzení o vzájemných dobrých vztazích.⁷⁰ Každopádně již mezi 17. - 20. zářím 1432 byly zmíněné statky vloženy zpět do rukou Hartla Tunkla.⁷¹ Současně se také prameny poprvé zmiňují o Hartlově ženě jménem Nyza. Té zastavil Hartl jako věno 250 kop grošů na statcích Štítina a Mokré Lazce a jako poručníka jí

⁶⁵ *Ottův slovník naučný*, s. 870.

⁶⁶ ZAO, fond Slezský stavovský archiv, Opava, oddíl Listiny, sign. A XXVI – 7, inv. č. 26.; Zukal, *Spor pánů Štítinských s pány Sucholazeckými*, s. 57-62.

⁶⁷ Tak se domnívá například Martin Čapský. Srov. ČAPSKÝ, *Vévoda Přemek Opavský*, s. 122. Na rozdíl od Hartla Tunkla se následující majitel panství Štítina – Zbyněk Hřivnáč z Heraltic choval k sousednímu vlastnictví dost nevybíravě, a přestože si byl vědom, že mu toto zboží nepatří, vylovil protiprávně celý Vrchní rybník – viz ZAO, fond Slezský stavovský archiv, Opava, oddíl Listiny, sign. A XXVI – 10, inv. č. 31.

⁶⁸ ZAO, fond Slezský stavovský archiv, Opava, oddíl Listiny, sign. A XXVI – 7, inv. č. 26; sign. A XXVI – 10, inv. č. 31.

⁶⁹ ZDop II., s. 23.

⁷⁰ Podle Martina Čapského je dokonce Hart Tunkl jedna z nejčastěji zmiňovaných postav Přemkova dvora a patřil spolu s předními opavskými šlechtici Jindřichem Kosířem z Litulovic, Hanušem Kosířem ze Životic a Čěnkem z Tvorkova k užšímu kruhu knížecího dvora. Srov. ČAPSKÝ, *Vévoda Přemek Opavský*, s. 128, 130, 275.

⁷¹ ZDop II., s. 26.

jmenoval Mikuláše z Vladěnína.⁷² Mikuláš z Vladěnína vystupuje spolu s Hartlem v mnoha písemnostech a byl pravděpodobně i jeho oddaným přítelem.

Již 26. srpna 1433 však Hartl získal od již stárnoucího knížete Přemka povolení k prodeji manského zboží v Chlebičově⁷³ a dvora u Opavy před Ratibořskou bránou za 150 kop grošů Bedrovi z Bítova⁷⁴ a v září o rok později od něj odkoupil Štítinu s dvorem a mlýnem, Mokré Lazce, Nové Sedlice, rybníky, háje, louky ad. Zbyněk Hřivnač z Heraltic.⁷⁵ Přesto si Tunklové nepřišli úplně zkrátka. Získali totiž na Zbyňkovi z Heraltic zbytek vesnice Rovné v Hlubčicku, který jim dal zapsat do desek již v polovině prosince 1434. Je příznačné, že ihned bylo zapsáno 200 hřiven z polovice nově nabyté vsi Hartlově manželce Nyze podle věnného práva Knížectví opavského.⁷⁶ Dále se pak Hartl v pramenech objevuje jen sporadicky coby posel k zemským deskám. V závěru svého života se pak dostal do sporu se zemanem Jeronýmem Zeifershaynem, kterému jeho žena Nyza dlužila 120 uherských zlatých. Půhony, kterými se snažil Jeroným získat uvedenou částku, byly podávány opakovaně mezi lety 1449-1451 a Hartl v nich vystupuje s predikátem „z Rovných“ v roce 1449 a „z Pelhřimova“ o rok později. Dá se tak předpokládat, že ves Rovné přenechal někdy mezi tím svému synu Janovi. Jisté však je, že Hartl Tunkl „Božím zjednáním z tohoto světa sšel“ někdy mezi 10. květnem 1450 a 15. červnem 1451 a spor se zemanem Jeronýmem převzal do svých rukou Hartlův přítel a poručník jeho manželky Mikuláš z Vladěnína. Ten dal sice oznámit, že pelhřimovské statky jsou na prodej, ale 24. listopadu 1451 podal Jeroným na paní Nyzu další půhon, podle něhož mu stále nebyla dlužná suma a ani její část dosud splacena.⁷⁷ Jak přesně spor skončil, nevíme, ale Pelhřimov zůstal v rukách Tunklů až do roku 1461, kdy prodala Hartlova dcera Barbora město s dvorem a vším příslušenstvím Václavovi z Vladěnína a jeho bratru Mikulášovi.⁷⁸

Co se týče dalších osudů paní Nyzy, August Sedláček udává, že se znovu vdala za Kryštofa Baruta z Hlubčic. Ten tak sňatkem s ovdovělou Nyzou získal podíl ve vsi Rovné a možná i Pelhřimov, který by po smrti manželů přešel zpět do rukou Hartlovy dcery Barbory.⁷⁹

⁷² ZDop II., s. 26.

⁷³ ZAO, fond Klarisky v Opavě, oddíl Pergameny, sign. E7, inv. č. 18; KOPETZKY, *Regesten*, s. 133-134, č. 475; Je však možné, že samotný prodej se uskutečnil až později nebo si Hartl nějakou část Chlebičova ponechal, neboť ještě 2. února 1434 vystupuje mezi ostatními dvořany a many opavského knížectví jako „Hartl Tunkel z Chlebiczowa.“ Srov. CDS VI., s. 55-57.

⁷⁴ ČAPSKÝ, *Vévoda Přemek Opavský*, s. 298.

⁷⁵ ZDop II., s. 32.

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 37-38.

⁷⁷ ZDop I., s. 50-57.

⁷⁸ ZDop II., s. 66.

⁷⁹ *Ottův slovník naučný*, s. 870.

Hartl Tunkl měl kromě dcery Barbory i syna Jana, který roku 1443 vystupuje z pramenů jako mladý, ale statečný rytíř Jan Tunkl z Rovných a dává Elišce z Přestavlk do společného držení vesnici Rovné. Zajímavé je, že takto vystupoval ještě za otcova života, a dokonce je výslovně uvedeno, že mu toto zboží sám Hartl Tunkl dal. Můžeme se tedy domnívat, že již v této době byl Janův otec starý a nemocný, a tak raději přenechal správu svého majetku své ženě Nyze a synovi.⁸⁰

Hartl Tunkl jako věrný stoupenec Přemka I. Opavského stál nejspíše v období husitských válek na straně katolické. V listopadu 1429 totiž odprodal kníže Přemek poplatky a příjmy ze zeměpanské vsi Stěbořice faráři opavského farního kostela za 65 kop grošů a tyto peníze měly být výslovně použity na obranu proti husitům a stoupencům Wiklefa. Mezi svědky a ručiteli tohoto prodeje vystupuje mezi jinými členy Přemkova doprovodu i Hartl Tunkl.⁸¹ Máme tedy před očima paradoxní situaci, kdy ve Slezsku je jeden z příslušníků rodu Tunklů na straně katolické, zatímco na Moravě jsou Tunklové považováni za jedny z nejvěrnějších stoupců husitů, jak si ostatně ještě ukážeme.

⁸⁰ ZDOP II., s. 48; Jan Tunkl z Rovných je často ztotožňován s Janem Tunklem z Eichholze, což je pouhým zbožným přáním badatelů. Nejen že nebyl nikdy Jan Tunkl z Eichholze v pramenech s vesnicí Rovné spojován a nemá nic společného ani s Eliškou z Přestavlk, ale dokonce v této době nemůže být ani řeč o jeho mládí, neboť roku 1443 již byl šest let ženatý s Eliškou z Lesnice.

⁸¹ KOPETZKY, *Regesten*, s. 128-129, č. 461.

Tunklové na Moravě

Mikuláš Tunkl

Na Moravě je prvním doložitelným příslušníkem rodu Mikuláš Tunkl, který od roku 1398, jak už jsme zmiňovali, držel v zástavě od markraběte Jošta město Hranice s tvrzí a aktivně se účastnil bojů markraběcích válek. Tentokrát však na straně markraběte Prokopa, jehož podporovala většina severomoravských a slezských šlechtických rodů. Mikuláš Tunkl si zde pravděpodobně nevytvořil trvalé sídlo, jelikož v listině opata skotského kláštera ve Vídni je jmenován bez jakéhokoliv přídomku. Můžeme tedy předpokládat, že markraběcích válek využil jako prostředku k obohacení a žoldnéřské službě, což byl koneckonců v této době obvyklý způsob obživy nižší šlechty.

Jan st. Tunkl (z Drahanovic, z Brníčka a Zábřeha)

Majetková základna

Drahanovice

Mikuláš Tunkl měl za manželku Alenu z Drahanovic, se kterou měli syna Jana.⁸² Alena zemřela roku 1419 a Drahanovice přešly do rukou Jana Tunkla, který přijal přídomek z Drahanovic a sídlil zde až do získání městečka Jedovnice. Nevlastnil však celou ves, která byla rozdělena na dva velké statky (každý s tvrzí) a několik menších částí, ale snad pouze její horní tvrz a k ní náležející dvory a další pozemky.⁸³ Dolní tvrz pak vlastnili bratři Pardus a Bohuš z Drahanovic, sourozenci Aleny z Drahanovic. Roku 1436 je jmenován Jan Tunkl v pŕuhonu s přídomkem „z Drahanovic a zejména z Jedovnice“, z toho tedy usuzujeme, že se usadil na tvrzi v Jedovnici.⁸⁴ Možná tento přesun souvisel se zničením dolní tvrze v Drahanovicích, jež je roku 1437 vzpomínána již jen jako tvrziště.⁸⁵ Zda podobný tragický osud postihl i horní tvrz nevíme, dalo by se to však v souvislosti s probíhajícími husitskými válkami předpokládat.

⁸² *Libri citationum et sententiarum II.*, s. 614, č. 1024; srov. MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 33; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 78.

⁸³ Bohužel nám prameny nesdělují, jakou část Drahanovic přesně Jan Tunkl držel, jisté však je, že nějaká část této vesnice mu skutečně patřila. Vyplývá to z příslibu Parduse a Bohuše z Drahanovic vzít Jana Tunkla na společné vlastnictví všeho, co oba mají. Kdyby se jednalo o stejnou část, jakou disponovali Pardus a Bohuš, musel by Jan Tunkl být uveden spolu s nimi při jejím prodeji v zemských deskách. Fakt, že jako Jan Tunkl z Drahanovic vystupuje i za situace, kdy již držel i jiné zboží, bereme jako doklad, že jeho díl na Drahanovicích byl vskutku významný a nemohlo se jednat jen o drobné zboží, nýbrž o celou horní část s tvrzí.

⁸⁴ *Libri citationum et sententiarum III/1*, s. 112, č. 553.

⁸⁵ ZDO X, s. 374, č. 230; srov. PAULO, Roman: *Tvrz a dvory v Drahanovicích do roku 1620*. Střední Morava, sv. 37, 2014, s. 39.

Roku 1437 pohnal Jan Tunkl Parduse a stejně tak i Bohuše z Drahanovic, že „pravil, že se mnú díl má spravedlivý ve všem, což já mám a že to chce provésti...a toho jest neučinil“.⁸⁶ Zdá se, že již předtím slíbili Pardus a Bohuš vzít Jana Tunkla na spolek, jak bývalo mezi příbuznými běžné, ovšem po znovuotevření zemských desek své slovo nedodrželi. Celá věc se urovnala vzájemnou dohodou, jejíž výsledek neznáme. O týden později pak vzešla od bratří z Drahanovic žaloba na Tunkla, že zadlužil jejich zboží v Drahanovicích u Artleba z Náměště a ten po nich chce dluh splatit. I tento spor vedený ve výši 40 hřiven grošů byl vyřešen dohodou.⁸⁷ Zdá se tedy, že k nějaké formě společného vlastnictví skutečně došlo. Potvrzovaly by to i půhony Albrechta ze Šternberka z roku 1446 ohledně nároků na hoštejské zboží, kdy jsou pro stejnou věc pohnáni jak Jan Tunkl, tak Pardus a Bohuš z Drahanovic.⁸⁸

Rok 1437 byl pak pro držbu Drahanovic přelomový, protože Pardus s Bohušem prodali dvůr i s místem, kde stávala dolní tvrz v Drahanovicích, Šeborovi z Chudobína.⁸⁹ Současně s tím snad prodal svůj díl s horní tvrzí i Jan Tunkl, který od té doby v pramenech s přídomkem z Drahanovic již nevystupuje. Je možné, že jeho díl odkoupili Aleš a jeho bratr Martin Mních s příbuzným Mikulášem z Koberic, kteří se k roku 1437 a 1446 píší všichni z Drahanovic.⁹⁰

Jedovnice

Jan Tunkl v té době, jak jsme již uvedli, nesídlil v Drahanovicích, ale na tvrzi v Jedovnici. Jak se mu podařilo tuto tvrz a s ní i polovinu městečka Jedovnice, jenž jistě mělo mnohem větší hospodářský význam než polovina Drahanovic, získat? Jiří z Holštejna, sídlící právě na tvrzi v Jedovnici,⁹¹ příslušník významného panského rodu, jehož hvězda však na počátku 15. století již pomasínala, se totiž dostal do finanční tísně (snad i kvůli počínání jeho staršího bratra Voka V. z Holštejna),⁹² z níž mu měl pomoci právě Jan Tunkl z Drahanovic. Ten by to pochopitelně neudělal zadarmo, a tak se rozeběhla jistě složitá jednání, při nichž

⁸⁶ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 442, č. 28-29.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 477, č. 260.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 562, č. 716-717.

⁸⁹ ZDO X, s. 374, č. 230; srov. PAULO, *Tvrz a dvory v Drahanovicích*, s. 39; VOJKOVSKÝ, Rostislav – JUROŠ, Ladislav: *Drahanovice. Černá věž a zbytky tvrže západně od Olomouce*. Dobrá 2009, s. 4, 13.

⁹⁰ ZDO X., s. 363, č. 77; s. 364, č. 85; s. 376, č. 261, 272; s. 379, č. 322; s. 383, č. 388; s. 385, č. 405; ZDB XII., s. 341, č. 220; URBÁNEK, Rudolf: *České dějiny*. III. díl. *Věk Poděbradský*. IV. část. *Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad*. Praha 1962, s. 136 se domnívá, že z rukou Tunklů přešly Drahanovice do držení Jana z Dobré Vody. S tím nelze souhlasit, jelikož pro to není v pramenech žádného dokladu.

⁹¹ PAPAJÍK, *Páni z Holštejna*, s. 141.

⁹² *Tamtéž*, s. 130.

dosáhl Jan Tunkl významného úspěchu. Někdy v průběhu roku 1436⁹³ došlo ke svatbě Jana Tunkla s Anežkou z Holštejna, vdovou po Albrechtovi (Albertovi) z Lesnice a zároveň sestrou Jiřího z Holštejna. Tunkl přitom nejspíše nemyslel pouze na sebe, protože jsme svědky další svatby – Janova příbuzného, a shodou okolností i jmenovce, Jana Tunkla z Eichholze (Dubnice) s Eliškou z Lesnice, dcerou již zmiňovaného Albrechta z Lesnice.⁹⁴

Sňatkem s Anežkou z Holštejna získal Jan Tunkl z Drahanovic její statky v Lesnici, konkrétně dvoulánový svobodný dvůr, mlýn, dva rybníky, dva poddanské lány a čtyři zahradníky.⁹⁵ Anežka si ponechala jen věno ze svého prvního manželství ve výši 100 hřiven grošů pojištěné na Václavově a Pivoníně.⁹⁶ Tunkl také odkoupil od Jiřího z Holštejna zmiňovanou polovinu městečka Jedovnice s tvrzí a dvorem, svobodný dvůr ve vesnici Ostrov, velké i malé rybníky a všechno další příslušenství.⁹⁷ Již 14. prosince 1436 se tak mohl Jan Tunkl hrdě nazývat z Jedovnice. Víme to z pŕuhonu, který podal švagr Jiřího z Holštejna, Jan Blud z Kralic, na Jana Tunkla kvůli 50 hřivnám grošů, které mu Jiří dlužil. Ten totiž mezitím zemřel, a tento dluh tak spadl na Jana Tunkla. Došlo k dohodě a předpokládáme, že dlužní částka byla splacena.⁹⁸ Stejně nejspíše dopadla i žaloba Pavlíka z Pržného, ručitele Jiříkových dluhů na Jedovnici, rovněž ve výši 50 hřiven grošů.

Roku 1437 byly znovu otevřeny zemské desky, a tak mohly být všechny majetkové přesuny zapsány. Anežka vzala Jana Tunkla z Drahanovic, a teď již také z Jedovnice, 12. ledna na spolek na svém věnu v Lesnici⁹⁹ a on jí na oplátku zapsal věnem 200 hřiven grošů na všem, co vlastnil v Jedovnici a Ostrově.¹⁰⁰ Nakonec ještě nechala Anežka přenést oněch 100 hřiven grošů na Václavově a Pivoníně rovněž na statky v Jedovnici a Ostrově, což bylo zapsáno do zemských desek brněnských.¹⁰¹ Tento přesun se děl v souvislosti s vyrovnáním obou příbuzných Tunklů, kdy byl Václavov a Pivonín zbaven veškerých dědických a majetkových nároků Anežky z Holštejna, aby mohl být připojen ke statkům Jana Tunkla z Eichholze. Jeho žena Eliška pak přenesla své věno 50 hřiven grošů z Lesnice na ves Kolšov.¹⁰² Eliščin díl v Lesnici, patronátní právo ke kostelu a neznámá výměra poddanských

⁹³ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 212.

⁹⁴ Nejnověji PAPAŽÍK, *Páni z Holštejna*, s. 145; DOUBRAVSKÝ, Zdeněk: *Lesničtí zemani a jejich dvory. Příspěvek k dějinám šlechty na Zábřežsku*. SM, sv. 93, Šumperk 2007, s. 12-13.

⁹⁵ ZDO X., s. 369, č. 158; srov. DOUBRAVSKÝ, *Lesničtí zemani a jejich dvory*, s. 13.

⁹⁶ ZDO X., s. 379, č. 318; srov. PAPAŽÍK, *Páni z Holštejna*, s. 145.

⁹⁷ ZDB XII., s. 336, č. 143.

⁹⁸ *Libri citationum et sententiarum III/1*, s. 112, č. 553.

⁹⁹ ZDO X., s. 369, č. 158; srov. PAPAŽÍK, *Páni z Holštejna*, s. 145.

¹⁰⁰ ZDB XII., s. 336, č. 144; srov. *Tamtěž*, s. 145.

¹⁰¹ ZDO X., s. 379, č. 318; srov. *Tamtěž*, s. 145.

¹⁰² ZDO X., s. 380, č. 333; srov. DOUBRAVSKÝ, *Lesničtí zemani a jejich dvory*, s. 13.

lánů,¹⁰³ tak mohl být prodán Janu Tunklovi z Drahanovic,¹⁰⁴ kterého ještě ten samý rok vzal Jan Tunkl z Eichhoze na spolek na vše, co vlastnil ve vesnici Studénce (dnešní Dolní Studénky), Sluhoňově, Dlouhomilově a veškerém příslušenství, dávkách a lidech, které tam vlastnil.¹⁰⁵

Nyní se však vraťme zpět k Jedovnici. Eliška ze Zástřízl, vdova po zesnulém Jiřím z Holštejna, zde totiž měla stále zapsáno své věno ve výši 200 hřiven grošů. Již 7. února 1437 tedy vzala na spolek na své dědictví na polovině městečka s tvrzí v Jedovnici a svobodném dvoru v Ostrově své bratry Smila, Arkleba a Jana ze Zástřízl a Nemotic a ti pak ještě téhož roku vložili Eliščinu věno Janu Tunklovi z Drahanovic.¹⁰⁶

Jan Tunkl držel Jedovnici do roku 1447, kdy prodal polovinu městečka s tvrzí a všemi přilehlými rybníky, rovněž rybník pod Kotvrdovicemi a velký rybník pod tvrzí s polovinou oblasti nazývané Mlýniště s mlýnem a dvorem v Ostrově i u Jedovnice i všechno další příslušenství a platy Heníkovi z Valdštejna a Židlochovic.¹⁰⁷ Můžeme vidět, že se Tunklovi, jako skvělému hospodáři, podařilo jedovnické statky, když už ne rozšířit, tak alespoň hospodářsky pozvednout. Zajímavé je, že se zde zápis nezmiňuje o věnu Anežky z Holštejna, které sem Anežka přenesla z Václavova a Pivonína a jenž jí manžel podstatně rozšířil. Je to dáno tím, že bylo znovu přeneseno, tentokrát na ves Brníčko, jak se připomíná roku 1464.¹⁰⁸

Na prodej Jedovnice hned navazoval další majetkový přesun, totiž poloviny vsi Dlouhomilova se svobodným dvorem po zesnulém Pročkovi z Vildenberka do rukou Jana Tunkla z Drahanovic, respektive nyní již z Brníčka.¹⁰⁹ Janu Tunklovi se tak podařilo získat celou ves Dlouhomilov, jelikož již roku 1446 odkoupil od Jana z Eichholze všechno, na čem spolu byli od roku 1437 na spolku.¹¹⁰ Mezi Pročkovými pozůstalými, kteří prodej Dlouhomilova nechali zapsat do zemských desek, vystupuje kromě Voka V. z Holštejna, Ješka ze Lhoty, Výška ze Střítěže a Jana Koblihy z Říččan také již vzpomínaný Heník z Valdštejna a Židlochovic. Patrně byli oba mužové dobří přátelé, neboť roku 1447 je Heník zastupován ve při s konventem kláštera sv. Kateřiny v Olomouci právě Janem Tunklem z Brníčka.¹¹¹

¹⁰³ DOUBRAVSKÝ, *Lesničtí zemani a jejich dvory*, s. 13.

¹⁰⁴ ZDO X., s. 381, č. 349; srov. *Tamtéž*, s. 13.

¹⁰⁵ ZDO X., s. 381, č. 348.

¹⁰⁶ ZDB XII., s. 335, č. 126; srov. PAPAJÍK, *Páni z Holštejna*, s. 142.

¹⁰⁷ ZDB XII., s. 383-384, č. 783.

¹⁰⁸ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 444, č. 869; srov. PAPAJÍK, *Páni z Holštejna*, s. 146.

¹⁰⁹ ZDO X., s. 396, č. 566; srov. PAPAJÍK, *Páni z Holštejna*, s. 130.

¹¹⁰ ZDO X., s. 388, č. 449.

¹¹¹ *Libri citationum et sententiarum III/1*, s. 298, č. 116; s. 331, č. 74.

Brníčko

Na Zábřežsko přišel Jan Tunkl z Drahanovic nejpozději na počátku roku 1437, kdy se svým příbuzným Janem z Eichholze uzavřeli majetkový spolek na vesnici Studénku, polovinu vsi Sluhoňov, a polovinu Dlouhomilova. Ovšem již 9. září 1434 vystupuje jako Jan Tunkl z Drahanovic a Brníčka na landfrýdu uzavřeném mezi markrabětem Albrechtem Rakouským a asi stovkou příslušníků moravských stavů.¹¹² Stejně jako ostatní, i on se zavázal přivěšením své pečeti k zachovávání zemského míru na dobu pěti let v období bezprostředně po skončení husitských válek. Držba Brníčka v této době je však velmi problematičtá. Nejen že se podle Brníčka do roku 1437 nepíše vůbec, ale i v tomto roce je v zemských deskách vždy striktně uváděn s přídomkem z Drahanovic, přestože v pŕuhonech už převládá predikát z Drahanovic a Brníčka.¹¹³ Závažnější okolností je fakt, že Brníčko měl v držení až do své smrti (někdy mezi lety 1442 a 1447)¹¹⁴ Jan ze Šumvaldu, jehož rod držel hrad i ves již před husitskými válkami. Zdá se však, že vlastnické poměry na Brníčku byly ještě složitější, neboť na Brníčko si dělal nárok i Štěpán ze Sovince.¹¹⁵ Jeho tvrzení z konce roku 1437, že „*jest to po mé mateři na mě spadlo*“, však nejspíše neuspělo. Bohužel nemáme k dispozici záznam o průběhu a výsledcích sporu, přesto je pro nás tato žaloba zajímavá jednou prostou věcí. Vůbec v ní totiž nefiguruje osoba Jana Tunkla. Jisté je, že roku 1447 vložili Václav z Vlašimi, Jiří Štos z Albrechtic, Ješek ze Lhoty, Výšek ze Stříteže a Jan Kobliha z Říčan, poručníci zemřelého Jana ze Šumvaldu, hrad Brníčko se dvorem, vesnici pod hradem, vesnice Medelské, Obědné, Benkov, Nedvězí a Kamenná s tamními platy, dále všechno, co náleží k hradu Brníčko na vsi Rohle i s lesem nad vesnicí, ves Strupšín s lesem, les u Medelského, les Venkovský a díl lesa Žďáru, Bradla a Polanky do zemských desek Janu Tunklovi ze Zábřeha.¹¹⁶

Zábřeh

Zábřeh bylo původně královské město, a zábřežské panství se dělilo na část lenní, která podléhala moravskému markraběti a na alodní část náležející po právní stránce výhradně držiteli zábřežského panství. Část lenní se skládala ze samotného města a hradu Zábřeh, tvrze se vsí v Dubicku a vsi Krumpach. Alodní část pak ze vsí Rovenska, Leštiny, Rudy, Hartíkova,

¹¹² AČ X., s. 250-254 s chybnou datací 4. března, výčet šlechticů, kteří k listině přivěsili svoji pečeť, i správnou dataci uvádí ŠVÁBENSKÝ, Mojmir: *Stavovské listiny. Katalog*. Brno 1965, s. 103-105.

¹¹³ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 442, č. 23, 26; s. 477, č. 260; s. 529, č. 510.

¹¹⁴ ZDO X., s. 388, č. 460; s. 395, č. 560; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 122.

¹¹⁵ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 525, č. 479.

¹¹⁶ ZDO X., s. 395, č. 560; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14; TÝŽ, *Hrad Brníčko na Zábřežsku*, s. 21-22; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 122.

části Janoušova, Štědrákova (dnešní Štědrákova Lhota), Malých a Velkých Hostic, Kubčova, Komňátky a Raškova.¹¹⁷ V první čtvrtině 15. století náleželo toto panství strážnické větvi pánů z Kravař, kteří ho dále rozšířili a udělili roku 1411 městu Zábřeh významná privilegia srovnatelná s těmi, kterými oplývalo hlavní město Moravy Olomouc. Lidé z hamrů v Rudě a Raškově měli odebírat pivo, maso a chléb pouze z města Zábřeha a byl zde zřízen i povinný sklad železa. Dále 16 vsí na panství mělo povinně šenkovat pouze pivo ze Zábřeha, podléhaly městskému soudu a místní rychtáři se dvěma konšely a třemi sousedy z těchto vsí se museli účastnit zahájených soudů v Zábřehu. Soudní pravomoci města byly rozšířeny na všechny přečiny kromě těžkých zločinů, jejichž agenda byla v rukou vrchnosti (ale práva městského fojta měla být zachována). Platy z pivovarů, zahrad a městské tržnice u Krumpachu měly být takové, jako ve městě samotném a řemeslníci s výjimkou kovářů v okruhu jedné míle od města nesměli vyrábět nové výrobky, ale jen opravovat ty staré. Tato privilegia pak byla městu potvrzována i v následujících letech (např. roku 1434) a rovněž Tunklové tato privilegia Zábřežským rádi potvrzovali.¹¹⁸

Jiří Strážnický z Kravař, poslední příslušník tohoto rodu, se však dostal do výrazné finanční tíže, a tak byl nucen zábřežské panství prodat. To se muselo stát někdy mezi lety 1437 a 1442, ačkoliv do zemských desek byla tato transakce zapsána až v roce 1447. Ještě v roce 1437 se totiž připomínali bratři Václav a Jiří z Kravař jako vlastníci alodní části panství,¹¹⁹ ale již roku 1442 se psal s přídomkem ze Zábřeha právě Jan Tunkl v listu hejtmanovi a moravským stavům. Postupoval jim v něm spolu s Bočkem Puklicí z Pozořic dlužní úpis na 1200 kop grošů, který oběma připadl po smrti Tunklova přítele Viléma Puklice z Pozořic a Štramberka.¹²⁰ Potvrzení o držbě Zábřeha nám podává i angažmá Jana Tunkla z Brníčka a Zábřeha ve sporu moravských pánů s Janem Koldou z Žampachu a Náchoda z 9. srpna 1445, kdy je rozhodnutí učiněno přímo v Zábřehu,¹²¹ či přivěšení pečeti na landfrýdu, který uzavřel římsko-německý král Friedrich III. s moravskými stavy 25. března 1446 ve Vídni.¹²²

Vkladem do zemských desek tak Jan Tunkl z Brníčka a Zábřeha získal hrad a město Zábřeh, vsi Krumpach a Dubicko, Dolní a Horní mlýn v Zábřehu a mlýn u Dubicka, což byla ona lenní část, dále pak Rovensko, Budišov, Leštinu, Bohuslavice, Třeštinu, Jedlí

¹¹⁷ PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 7.

¹¹⁸ BALETKA, *Páni z Kravař*, s. 151-152.

¹¹⁹ HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 10.

¹²⁰ AČ X., s. 262; Zajímavé je, že se zde vyskytuje mezi svědky, kteří k listu připojili své pečeti, i jméno již zmiňovaného Tunklova přítele Henika z Valdštejna a Židlochovic.

¹²¹ SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, inv. č. 176; také AČ X., s. 263.

¹²² *Regesta Imperii XIII.*, H. 26, č. 174.

s patronátním právem, Rudu s patronátním právem, Kubčov, Velké a Malé Hostice, Hartíkov, Janoušov, Štědrákovu Lhotu, Svěbohov, Komňátku, Raškov se čtyřmi hamry, dvůr v Krumpachu, dvůr nad zábřežským mlýnem, dvůr v Budišově a Dlouhomilově a právo ochrany nad církevními statky v Klášterci, Postřelmůvku a polovině Závořic.¹²³ Právě zmíněná ochrana nad církevním zbožím stála na počátku vleklých sporů se zástupci jednotlivých klášterů.

Abychom však dokončili výčet všech majetků, které se podařilo Janu Tunklovi z Brníčka a Zábřeha získat, musíme ještě zmínit roku 1446 získané zboží od svého příbuzného Jana Tunkla z Eichholze, který prodal vesnici Studénku (dnešní Dolní Studénky), kromě části náležející Dorotě z Mostečného, dále polovinu Sluhoňova a rovněž polovinu Dlouhomilova.¹²⁴ Se zápisem zábřežského panství pak souvisel i přesun všech práv ve vesnici Rovensko roku 1447, které do té doby držel přítel Jiřího z Kravař, Drslav z Nákla, jehož na spolek na Rovensku vzala jeho manželka Eliška z Roštína.¹²⁵ Od Markvarta ze Zvole získal Jan Tunkl ještě tentýž rok svobodnou rychtu v Rohli a patronátní právo k místnímu kostelu, jakož i část lesa Bradlo a Žďár, a tak mohl toto všechno spojit s tím, co už v Rohli držel po zesnulém Janu ze Šumvaldu.¹²⁶

Šumperk, Nový hrad a Bludov

Posledním velkým úspěchem Jana Tunkla z Brníčka a Zábřeha bylo získání panství šumperského a novohradského. Tato panství byla zeměpanským majetkem, který však byl v bouřlivých obdobích velmi často zastavován. V polovině 15. století měl v zástavním držení panství šumperské a novohradské Bernard z Cimburka,¹²⁷ který byl horlivým katolíkem a zastáncem Zikmunda Lucemburského. Bernard však vstoupil do služeb Řádu německých rytířů¹²⁸ a náhle ztratil o správu Šumperka a Nového Hradu u Hanušovic zájem. Protože jeho

¹²³ ZDO X., s. 398, č. 592; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 12; ne zcela přesně pak BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 77 a PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 8.

¹²⁴ ZDO X., s. 388, č. 449; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 195; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 12;

¹²⁵ ZDO X., s. 396, č. 572; srov. VRBKA, Josef: *Dějiny obce Nákla na Moravě*. Loštice 1940, s. 31.

¹²⁶ ZDO X., s. 400, č. 616; srov. HOSÁK, *Hrad Brníčko na Zábřežsku*, s. 22; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 327 přichází se zajímavou myšlenkou, že Markvart ze Zvole potřeboval finanční hotovost na odkoupení kolšovského zboží (bez uvedení zdroje), ovšem dále se již o jakýchkoliv snahách či získání některé části kolšovského panství nezmiňuje a rovněž v pramenech o tom nemáme žádné doklady.

¹²⁷ V půhonech vystupuje Bernard z Cimburka jako držitel tohoto zástavního zboží mezi lety 1446-1448; srov. *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 557, č. 684; s. 558, č. 687; s. 606, č. 992; s. 677, č. 1335; s. 680, č. 1361; ŠVÁBENSKÝ, *Další pramen ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 19.

¹²⁸ Od roku 1454 vystupuje v řádových pramenech jako hejtman a opora boje proti Polákům, které porazil 18. září téhož roku v bitvě u Chojnice; srov. *Tamtéž*, s. 19; BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízmberský*, s. 88.

úspěšná tažení v Polsku vyžadovala stále více finančních prostředků, došlo k dohodě, že toto zástavní zboží bude přenecháno (jistě za významný finanční obnos) Janu Tunklovi z Brníčka a Zábřeha, jehož syn Jiří byl manželem Bernardovy sestry Kunhuty. To se stalo roku 1455, ovšem právně byl držitelem tohoto zboží i nadále Bernard z Cimburka. Zemřel v chudobě 7. ledna 1470 a zmíněná panství přešla, teď již definitivně, na syny Jana Tunkla z Brníčka a Zábřeha.¹²⁹

Co se týče alodiálního panství Bludov, to držel roku 1438 Beneš z Valdštejna, ale roku 1447 byl pohnán Heroldem z Kunštátu, že mu Beneš odkoupil jeho hrad Bludov s příslušenstvím, jež mu připadlo po jeho otci, a správu tohoto zboží vložil do rukou Pročkovi Bouzovskému. Beneš z Valdštejna prý o tom měl vědět, přesto však Heroldovo zboží v celkové ceně 500 hřiven grošů jemu zadržoval a nechtěl vydat.¹³⁰ Bohužel nevíme, jak spor o hrad Bludov dopadl, jelikož došlo k vyrovnání mimosoudní cestou, ale jisté je, že toto panství bylo roku 1464 již v rukou Tunklů.¹³¹ Nejspíše bychom mohli prodej bludovského panství zasadit do poloviny 50. let, kdy se Tunklům podařilo získat i zmiňované panství šumperské a novohradské.

Spory a soudní pře

Viděli jsme, jak rozsáhlé majetky se podařilo Janu Tunklovi z Brníčka a Zábřeha soustředit do svých rukou za poměrně krátkou dobu. To s sebou samozřejmě přineslo i mnoho problémů, které byly znásobeny i probíhajícími válečnými událostmi, a ještě větší zmatky přineslo uzavření zemských desek mezi lety 1420-1437. Často byly boje mezi jednotlivými šlechtici ani ne tak záležitostí náboženskou, ale spíše příležitostí k rychlému zbohatnutí na úkor slabšího souseda. Byl toto případ i Jana Tunkla z Brníčka?

Samotné boje husitských válek nám nedávají žádné doklady o tom, že by se jich Jan Tunkl aktivně účastnil nebo je dokonce využíval pro vlastní obohacení. Proto také neváhal a připojil svou pečeť k landfrýdu z 9. září 1434. Tento zemský mír mezi markrabětem Albrechtem Rakouským a moravskými stavy byl uzavřen na období pěti let, ovšem již roku 1437 máme zprávu o tom, že došlo k jeho porušení. Bohužel nevíme přesně, jaký byl předmět sporu, jelikož se nám původní půhon Anežky z Valdštejna na Tunkla nedochoval, ale soudní

¹²⁹ URBÁNEK, *Věk poděbradský IV*, s. 136 se domnívá, že Šumperk a Nový Hrad získali Tunklové až v polovině 60. let, zároveň však nebere v potaz držbu těchto panství Bernardem z Cimburka. Dohoda o správě zastaveného zboží se udála nejspíše bez vědomí vlastníka těchto panství – tedy zeměpána, který by musel k prodeji zastaveného zboží dát svůj souhlas.

¹³⁰ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 610, č. 1019.

¹³¹ PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 8.

nález říká, že bylo porušení landfrýfu Tunklovi prominuto a nemá se tedy Anežce z ničeho odpovídati.¹³² Stejným způsobem byly vyřešeny i půtky s Janem Tovačovským z Cimburka z období ještě před uzavřením landfrýdu, ale i po něm. I zde bylo všechno Tunklovi prominuto.¹³³ V případě škod, které učinil Jan Tunkl z Brníčka Pakošovi z Heřmanic na jeho majetku v Zámrsku, ve výši 60 hřiven grošů, však nevyvázl Tunkl tak lacině. Půhon z roku 1437 totiž páni našli jako oprávněný a ze škod, které měl Pakoš před pány roku 1447 na nejbližším sněmu prokázat, se měl Tunkl zodpovídat.¹³⁴

Roku 1446 pak na Tunkla šlo celkem pět žalob. Od Václava Skrbenského ve výši 200 hřiven grošů, že mu ve dvou vsích pobral obilí a ožebračil již tak chudé Václavovy poddané,¹³⁵ od Smila z Doubravic ve stejné výši za pobránění zboží na jeho statcích,¹³⁶ dále pak od Jana z Drahotuš a z Deblína, že mu ve vesnici Mokrý „pobral dobytek, koně i jiné věci v domích“, rovněž ve výši 200 hřiven grošů.¹³⁷ Rovněž Anna ze Šumvaldu se připojila se žalobou ve stejné výši kvůli tomu, že jí násilně odebral 6 hřiven platu v Libině a jejím lidem v Břevenci dobytek, roboty i jiné poplatky bral, přestože na ně neměl právo.¹³⁸

U těchto čtyřech žalob si můžeme povšimnout zajímavé skutečnosti. Mají totiž velmi podobný „rukopis“ a většina z nich byla vyřešena mimosoudně, případně se nám panský nález nedochoval. Snad ještě zajímavější je však skutečnost, že s Janem Tunklem z Brníčka jsou ve stejné věci pohnáni i Mikuláš z Moravan,¹³⁹ o kterém ještě uslyšíme, a nám již známý Bernard z Cimburka.¹⁴⁰ Zdá se, že Bernardovo přátelství s Tunklem počalo již v této době a spolu s Mikulášem z Moravan vytvořili skupinu okrádající sousední statky, přestože byla uzavřena panská jednota, což nikdy neopomněli žalující zdůraznit.

Pátá žaloba pocházela od jisté Markéty Ryšanové z Brna, že jí Tunkl vzal v Šumperku osm beček slanečků a ještě musela dát peníze Tunklovu úředníkovi a on jí je nechtěl vrátit. K této žalobě se roku 1447 páni v čele s moravským hejtmanem usnesli, že se má Tunkl řídit rozhodnutím soudu a můžeme předpokládat, že musel vzniklé škody Markétě uhradit.¹⁴¹

Roku 1447, kdy bylo Janu Tunklovi konečně zapsáno panství Zábřeh od Jiřího z Kravař, započal spor Tunklů s konventem kláštera Matky Boží v Jevíčku. Celá tato kauza

¹³² *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 429, č. 24.

¹³³ *Tamtéž*, s. 480, č. 67.

¹³⁴ *Tamtéž*, s. 529, č. 510; s. 694, č. 322.

¹³⁵ *Tamtéž*, s. 554, č. 658.

¹³⁶ *Tamtéž*, s. 557, č. 683.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 558, č. 686.

¹³⁸ *Tamtéž*, s. 561, č. 710.

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 561, č. 708.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, s. 557, č. 684; s. 558, č. 687.

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 574, č. 800; s. 700, č. 363.

měla počátek ještě za Jiřího z Kravař. Toho totiž jevíčští augustiniáni požádali v době husitských válek o ochranu svých poddaných v Závořicích, z čehož Jiří usoudil, že mu toto právo ochrany bude navždy patřit.¹⁴² Proto při prodeji panství, což se odehrálo již mezi lety 1437 a 1442, prodal i zmiňované právo ochrany Janu Tunklovi, který zde nepochybně začal vybírat platy a dávky od závořických poddaných. Klášteru tak každoročně unikaly příjmy z poloviny vesnice, přičemž na nápravu museli augustiniáni čekat až do obnovení jednání zemského soudu v roce 1447, kdy podali žalobu na Tunkla ve výši 200 kop grošů, že jim drží jejich zboží v Závořicích a nemá k tomu právo.¹⁴³ Jan Tunkl nejspíše ani netušil, že k nějakému pochybení došlo, a tak pohnal Jana Kužele ze Žeravic a Jana Tovačovského z Cimburka, ručitele za prodej tohoto zboží, aby celou věc vysvětlili. Rovněž Jiří z Kravař se dostavil k soudu v Brně, aby zde spolu se svými úředníky svědčil o tom, že je skutečně jevíčští kněží žádali o ochranu. Nakonec vydal soud usnesení, že se má Jan Tunkl dostavit do Olomouce, kde mu má být zmiňované zboží z desek odepsáno a rovněž má být úředníky poučen o správě dílu Závořic, který náležel výhradně kněžím z Jevíčka.¹⁴⁴

Naopak příznivě pro Tunkla dopadla stížnost na Jana Tovačovského z Cimburka, který slíbil zaplatit škody zábřežským měšťanům za to, že jim v landfrýdu pobral krávy.¹⁴⁵

Někdy v průběhu čtyřicátých let se pak rozhořely boje mezi ozbrojenou skupinou vedenou Janem Čapkem ze Sán a moravskou elitou, totiž olomouckým biskupem Pavlem z Miličina, Benešem z Boskovic, podkomořím Markarbství moravského Karlem z Vlašimi a dalšími vysokými představiteli katolické církve i tradičně katolickými měšťany olomouckými. Boje, jež zpusťily statky olomouckého biskupství a kterých se na straně Jana Čapka ze Sán účastnil i Jan Tunkl z Brníčka, nám již známý Mikuláš z Moravan a Janda Puklice a Jan z Hinczdorfu, tedy všichni husité, hrozily přerůst v otevřenou válku, a tak musel roku 1449 zasáhnout za nezletilého Ladislava Pohrobka i římsko-německý král Friedrich III. a Jiří z Poděbrad.¹⁴⁶ Nakonec došlo 7. července 1450 v Kroměříži ke smíru a obě strany se zřekly dalšího používání násilí. Přesto můžeme pozorovat, že mezi Janem Čapkem ze Sán a Janem Tovačovským z Cimburka rozepře přetrvaly. V souvislosti s tím si rovněž můžeme klást otázku, zda nebyly spory o kompakťata jen zástěrkou a nejednalo se o pouhé kořistění, jakého

¹⁴² DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 51-52.

¹⁴³ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 589, č. 874.

¹⁴⁴ *Tamtéž*, s. 617, č. 1065-1066; s. 630, č. 181-182; s. 640, č. 262.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 617, č. 1067; s. 629, č. 172.

¹⁴⁶ SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 186; s datací do roku 1448 se setkáváme v *Regesta Imperii XIII.*, H. 26, č. 480.

byli svědky Václav Skrbenský, Smil z Doubravic, Jan z Drahotuš a Anna ze Šumvaldu roku 1446.¹⁴⁷

Ve víru politiky

Z předchozí kapitoly víme, že si Jan Tunkl udělal za svého působení na severní Moravě mnoho nepřátel. Na druhou stranu to byl ale i typ člověka, který dokázal i z nepříznivé situace vytěžit maximum a rozhodně si dokázal získat i řadu přátel a příznivců. Můžeme uvést například Viléma Puklici z Pozořic, který je výslovně jako Tunklův přítel roku 1442 uváděn,¹⁴⁸ dále mocného Heníka z Valdštejna, se kterým vystupuje při mnoha příležitostech, a dokonce za něj Tunkl jednal na zemském soudu ohledně zboží v Jedovnici.¹⁴⁹ Jistě si rozuměli i s Mikulášem z Moravan a Bernardem z Cimburka, s nimiž se účastnil mnohých nájezdů na panství svých sousedů a snad i odpůrců husitství a svou silou dokázali zastrašit oběti do té míry, že daly před zemským sněmem přednost mimosoudnímu vyrovnání, než aby se dožadovaly nápravy. Za Tunklova přítele bychom mohli považovat i Jiřího Stoše z Albrechtic, jenž držel v zástavě panství Rabštejn. Jan Tunkl se totiž stal poručníkem jeho pří, když byly Jiříkovy statky v Rabštejně někdy před rokem 1437 napadeny.¹⁵⁰

Současně s tím, jak se rozrůstaly majetky Jana Tunkla, začal se stále více účastnit politického dění, a tak bychom ho mohli potkat při uzavírání landfrýdů v letech 1434 a 1446, při jednání s moravskými stavy roku 1442, ale i jako prostředníka při mírových jednáních moravských stavů se zemským škůdcem Janem Koldou z Žampachu a Náchoda, který významně ohrožoval křehké příměří po skončení husitských válek. Obě strany si vybraly své zástupce, moravští stavové Pavla V. ze Sovince a Jan Kolda právě Jana Tunkla z Brníčka. Na hradě v Zábřehu pak 9. srpna 1445 vydali tyto smírčí prohlášení, že vzájemné spory musí ihned přestat a všechny hříchy se již vícekrát nemají připomínat, a to ani služebníkům obou stran. Jestli by pak některá strana chtěla použít při prosazování své věci násilí, musí to té druhé dát nejméně čtyři týdny dopředu vědět.¹⁵¹

Jan Tunkl z Brníčka si však svou účastí na dalších nepokojích na konci čtyřicátých let znepřátelil Jana Tovačovského z Cimburka, který zastával úřad moravského zemského

¹⁴⁷ Soka Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 190.

¹⁴⁸ AČ X., s. 262.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 262; *Libri citationum et sententiarum III/1*, s. 331, č. 74; ZDO X., s. 396, č. 566; ZDB XII., s. 383-384, č. 783.

¹⁵⁰ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 442, č. 23-27.

¹⁵¹ SOka Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 176; srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 135.

hejtmana. Ten byl sice sám umírněným husitou, ale přiklonil se na stranu moravského markraběte Albrechta Rakouského, a i z pozice svého úřadu jistě neschvaloval skutky vedoucí k porušování zemského míru, jakých se Jan Tunkl se svými přáteli dopouštěl. Podobně se k pokračujícím výbojům radikálů stavěli i vlivní moravští páni Beneš z Boskovic a Karel z Vlašimi a podpora z řad představitelů moravského duchovenstva rovněž nepřipadala v úvahu, zvláště když byly popleněny statky olomouckého biskupství.¹⁵²

Svého spojence tak našel Jan Tunkl v padesátých letech v osobě Jiřího z Poděbrad a možná i trochu překvapivě u císaře Friedricha III. Roku 1452 byl totiž přítomen jeho císařské korunovace v Římě, kam dorazil jako doprovod mladého krále Ladislava mezi asi třemi sty knížaty, hrabaty, pány a jinými členy Ladislavova dvora a při této příležitosti prý měl být Jan Tunkl pasován na rytíře.¹⁵³ Ovšem i pro císaře byla spolupráce s Janem Tunklem velmi výhodná. Ukázalo se to v situaci, když byl obléhán svým bratrem ve Vídni v roce 1462. Tehdy totiž Tunkl neváhal a vyslal své dva syny spolu s vojskem Jiřího z Poděbrad Friedrichu III. na pomoc a císaře i s jeho rodinou ze svízelné situace vyprostili.¹⁵⁴ Ostatně Jiřímu z Poděbrad Jan Tunkl rovněž věrně sloužil a zajisté mu byl zemský správce velmi zavázán. Jak jinak si lze totiž vyložit fakt, že hned v roce 1458, kdy byl Jiří z Poděbrad zvolen českým králem, udělil městu Zábřeh právo výročního trhu v pondělí po Božím těle a po sedm následujících dní.¹⁵⁵

Samotné město se stalo klenotem Tunklů, a tak není divu, že již roku 1455 prodal Jan Tunkl za 74 kop grošů vrchnostenský dvůr řečený Šadov zábřežským měšťanům i celé obci, ke které počítal i vesnici Krumpach, kterou můžeme považovat v této době spíše za předměstí. Rovněž zbavil měšťany robotních povinností vůči vrchnosti (ale ne městu) na tomto dvoru a všech poplatků z něj kromě ročního platu jedné kopy grošů.¹⁵⁶ Následně potvrdil roku 1458 městu všechna privilegia, kterými ho obdařili Kravařové roku 1411 ovšem s tím rozdílem, že

¹⁵² SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 186.

¹⁵³ O této události se zmiňuje pouze starší literatura, např. VON WURZBACH, Constatnt: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. Wien 1883, s. 113; D'ELVERT, Christitan: *Miscellen*. Nottizen – Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr. – schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 1, 1824, s. 352 zde D'Elvert udává, že tato informace pochází z „jednoho starého rukopisu“, bohužel však neuvádí bližší informace. Od něj pak tuto informaci převzal BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80.

¹⁵⁴ *Regesta Imperii XIII.*, č. 4185; srov. nejnověji PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9.

¹⁵⁵ FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 10; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80; nejnověji PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 10.

¹⁵⁶ SOkA Šumperk, Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, inv. č. 3; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 11; naopak FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 8-10 se mylně domnívá, že se jednalo o prodej městského fojstství v Zábřehu.

ted' již mělo pivo ze Zábřehu odebírat nejen 16, ale všech 31 vsí na panství.¹⁵⁷ Za důkaz zvláštní přízně bychom mohli brát i zastání se měšťanů při jejich okradení o několik krav, zvlášť když se tím dostal do sporu se zemským hejtmanem Janem Tovačovským z Cimburka.¹⁵⁸ Jan starší Tunkl z Brníčka a Zábřeha je naposledy vzpomínán roku 1458¹⁵⁹ a zemřel pravděpodobně roku 1464, kdy vypukly spory mezi pozůstalými bratry o dědictví.¹⁶⁰

Společné působení Jana a Jiřího Tunklů z Brníčka (1458-1464) Staré spory znovu na světle

Od roku 1458 drželi otcovy statky až do jeho smrti synové Jan a Jiří. Ti se však museli ještě potýkat s důsledky prodeje zábřežského panství do otcových rukou Jiřím Strážnickým z Kravař. Roku 1460 na ně totiž mířila žaloba Matouše ze Šternberka, že mu bratři Jan a Jiří drží Svébohov, Jedlí a dvůr v Budišově, ačkoliv on má na to zboží větší nárok.¹⁶¹ Bratři se ihned odvolali k ručitelům prodeje Milotovi z Němčic a z Tvorkova a Janu Tovačovskému z Cimburka.¹⁶² Spor se mohl začít projednávat až při obnovení zasedání zemského soudu v roce 1464, přičemž byli zástupci obou stran vyzváni, aby před pány v Brně předložili výpisy ze zemských desek. Za Tunkly se tam dostavil samotný Jiří z Kravař, aby se jeho přátelé, kteří za prodej ručili, nedostali kvůli tomu do problémů.¹⁶³ Jednání však bylo kvůli nedostatku přísedících odročeno na příští panský sněm do Olomouce.¹⁶⁴ Konečné rozhodnutí sice neznáme, ale muselo být učiněno ve prospěch Tunklů, jelikož zmiňované vsi zůstaly součástí zábřežského panství.

Další spor vyvstal v souvislosti s ochranou nad církevními statky v Postřelmůvku, která měla po Jiřím z Kravař rovněž připadnout Tunklům. Proti vkladu však podal odpor Petr z Račic, děkan olomoucké kapituly, ale jeho stížnost nebyla roku 1447 vyřízena.¹⁶⁵ Jan Tunkl z Brníčka tedy začal s výběrem poddanských dávek a jeho synové v tom pochopitelně pokračovali. Roku 1463 na Jana a Jiřího podal půhon kněz Tiburcí od oltáře matky Boží

¹⁵⁷ SOkA Šumperk, Archiv města Zábřeh, sign. A-II-4, oddíl Spisový materiál, inv. č. 138; srov. FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 10; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 8.

¹⁵⁸ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 617, č. 1067; s. 629, č. 172.

¹⁵⁹ MZA v Brně, Bočkova sbírka, inv. č. 8003; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 11.

¹⁶⁰ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 435, č. 811, 812; FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 10 se domnívá, že poslední zmínka o Janu starším Tunklovi je z roku 1463, ale zaměňuje jej s jeho synem, který se rovněž jmenoval Jan. Toto jeho tvrzení tedy musíme odmítnout. Na faktu, že Jan Tunkl byl již roku 1464 po smrti se shoduje veškerá podstatná literatura, nejnověji např. POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 20.

¹⁶¹ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 295, č. 171.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 295, č. 175; s. 296, č. 176; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 180, 352-353.

¹⁶³ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 341, č. 77.

¹⁶⁴ *Tamtéž*, s. 346, č. 116.

¹⁶⁵ ZDO X., s. 398, č. 593.

v Olomouci, že mu drží Postřelmůvek, ačkoliv k tomu nemají žádné právo.¹⁶⁶ Pro stejnou věc je žaloval později téhož roku ještě olomoucký kněz Baltazar od oltáře Zvěstování matky Boží.¹⁶⁷ Na sněmu v Olomouci roku 1464 zastupoval Tunkly znovu Jiří z Kravaň, avšak tentokrát se mu uspět nepodařilo. Bylo rozhodnuto, že na Postřelmůvek má právo kněz Tiburcí a poddanské platy mají jít z poloviny k oltáři sv. Jana evangelisty a z poloviny na sloužení zádušních mší.¹⁶⁸ Platy v roční výši 16 hřiven grošů, které Tunklové více než 16 let neoprávněně pobírali, měly být navráceny, ovšem zmiňovaná ochrana zůstala v rukou Tunklů a snad se jim podařilo se časem zmocnit i církevních platů, protože při prodeji panství v zápise do zemských desek figuruje již celá ves.¹⁶⁹ Spory o Postřelmůvek roku 1464 neskončily, ale pokračovaly až do roku 1466, jak si ostatně ještě ukážeme.¹⁷⁰

Majetkové zisky

Soudní pře, do kterých se bratři dostali kvůli rozšiřování panství za jejich otce, je neodradily od dalšího rozšiřování jejich majetků. K tomu se naskytlá příležitost roku 1462, kdy se Karel z Vlašimi a Úsova rozhodl prodat za 720 zlatých polovinu vsi Závořice, snad z důvodu příliš velké vzdálenosti od jeho úsovského panství.¹⁷¹ Jednalo se o druhou polovici vesnice, jejíž první polovinu vlastnil klášter v Jevíčku a Tunklové zde zdědili ochranu nad klášterním zbožím, kvůli které se jejich otec dostal do zdoluhavého sporu. U nově nabytého dílu vesnice se však prodej také neobešel bez problémů. Roku 1464, kdy by byl tento prodej za normálních okolností zapsán do desek, totiž žalovala Jana Tunkla z Brníčka Eliška z Mírova, že prý má k Závořicím lepší nárok.¹⁷² Ten opírala o fakt, že byla opatrovnící její nesvéprávné sestry Doroty, která měla být odškodněna po smrti jejich otce právě na Závořicích. Tunkl se tedy obrátil na Václava z Vlašimi a Úsova a Jana staršího ze Zvole a z Mírova, kteří za prodej ručili, aby celou věc vysvětlili.¹⁷³ Nakonec se rozhodl Karel z Vlašimi celou věc vyřešit tím, že Dorotě, od které kvůli majetkovému spolku polovinu Závořic vlastně získal, věno ve výši 211 zlatých a 12 grošů po odečtení dluhů a dalších výdajů

¹⁶⁶ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 281, č. 89.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 312, č. 285.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, s. 346, č. 117.

¹⁶⁹ *Tamtéž*, s. 454, č. 929; s. 521, č. 1155.

¹⁷⁰ O těchto sporech jen velmi zběžně BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 319 a nověji PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 8.

¹⁷¹ SOkA Olomouc, Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 236; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 440; nejnověji DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 53.

¹⁷² *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 425, č. 755.

¹⁷³ *Tamtéž*, s. 444, č. 864, 865.

vyplatil.¹⁷⁴ Dorota tak byla odškodněna a prodej mohl být zapsán do desek, ačkoliv proti tomu ještě Eliška s vidinou dalšího zisku protestovala.¹⁷⁵ Její nároky však již nemohly uspět, a tak byla roku 1466 polovina vsi Závořice s tvrzištěm, mlýnem, řekou Moravou, rybníky a s loukami, které byly zastavené, aby je mohl Jan Tunkl vyplatit, zapsána Tunklům do zemských desek.¹⁷⁶

Dalším velkým úspěchem bylo získání panství Hoštejn od již zmiňovaného Matouše ze Šternberka. Ten se po neúspěšných snahách o rozšíření svého panství na severní Moravě nakonec rozhodl, že hoštejnské panství prodá a bude dále hospodařit pouze na rodovém panství v Holešově. Snad tento prodej souvisel se sňatkem Jana Tunkla s Kateřinou ze Šternberka. Stalo se tak nejspíše roku 1463, ale do zemských desek byl zápis na zbořený hrad Hoštejn se dvorem, městečko pod hradem, vesnici Kosov, Strážov, Nemili, Byčánkov, Hněvkov, Drozdov, Protivanov, Jakubovice, Písařov, Březnou se vším, co k ní náleží, Dolní Jankov, Zborov a právo na ochranu klášterních statků ve vesnicích Krasíkov, Klášterec, ke kterému patřil i mlýn, a polovinu Třebářova vložen až následující rok.¹⁷⁷ Pro to, že hoštejnské panství drželi Tunklové již roku 1463, svědčí fakt, že toho roku pohnal Jiří Tunkl Hynka z Mírova a Šilperka kvůli nadaci pěti hřiven grošů na oltář nebožtíka Smila ze Šternberka v kostele pod Hoštejnem a Hynek mu je nechtěl vydávat.¹⁷⁸ Stejně tak půhon kněze Václava, převora kláštera matky Boží v Krasíkově, na Jana a Jiřího Tunkly z Brnička z roku 1463 dokazuje, že vesnici Krasíkov drželi Tunklové již předtím, než jim byla roku 1464 vepsána do zemských desek.¹⁷⁹

Ochrana, v dobových pramenech nazývaná oprava, klášterních vsí Klášterec a Krasíkov v rukou Tunklů byla trnem v oku nejen kléru klášterů, jimž uvedené vsi patřily, ale i podkomořímu Markrabství moravského, Karlovi z Vlašimi. Ten podal proti tomu u zemských desek odpor, a nakonec byl Krasíkov z vkladu vymazán.¹⁸⁰ Naopak Klášterec, který figuroval již ve vkladu Jiříka z Kravař z roku 1447, přičemž tehdy ke vkladu podal odpor Petr

¹⁷⁴ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 479, č. 285; srov. DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 53-56, kde se této problematice věnuje autor detailně a podává další informace o průběhu vyrovnání Karla z Vlašimi se sestrami Eliškou a Dorotou.

¹⁷⁵ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 467, č. 187.

¹⁷⁶ ZDO XI., s. 441, č. 269.

¹⁷⁷ ZDO XI., s. 426, č. 61; srov. URBÁNEK, *Věk poděbradský IV*, s. 139; výčet statků, které zápis v zemských deskách obsahoval uvádějí s menšími nepřesnostmi BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80 a HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14; nejpřesněji však D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 10.

¹⁷⁸ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 297, č. 183. V tomto půhonu figuruje jako poručník Boček Puklice z Pozořic, přítel Jana Tunkla staršího z Brnička a Zábřehu. Zdá se tedy, že oba muži zůstali přáteli až do Tunklovy smrti roku 1464.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 321, č. 343.

¹⁸⁰ ZDO XI., s. 427, č. 73.

z Konic,¹⁸¹ zůstal pod ochranou Tunklů. Když totiž získal Jiří Tunkl od svých synovců panství, které zdědili po svém otci, mezi prodaným zbožím byla i celá vesnice Klášterec s mlýnem a železným hamrem, který tam byl na řece Sázavě za vlády Tunklů zřízen.¹⁸² Kvůli zmiňovanému odporu Karla z Vlašimi se dostali do problémů i Vok ze Sovince, Jan z Rokytnice a Jan z Kokor, kteří ručili za prodej hoštejnského panství. Jiří Tunkl na ně totiž podal roku 1464 půhon ve výši 600 hřiven grošů, nakonec však došlo k mimosoudním vyrovnání, a tak o tom nemáme žádné další zprávy.¹⁸³

S prodejem hoštejnského panství úzce souvisel i prodej části šilperského panství, konkrétně toho všeho, co dříve patřilo Markétě ze Šternberka a Lukova na vesnicích Tatenice, Lubník, Cotkytle, Šumvald, Jankov a Sudkov za 500 hřiven grošů. Roku 1464 byla transakce zapsána Půtou ze Sovince Tunklům do zemských desek.¹⁸⁴ I nyní se majetkový převod neobešel bez problémů, a tak byl pohnán k odpovědnosti ručitel tohoto prodeje Václav ze Švábenic a ze Stražiště.¹⁸⁵ Tunklové by rádi získali i samotný Šilperk, ale Zdeněk Kostka z Postupic, který měl koupit zprostředkovat, se rozhodl vyjít vstříc jinému zájemci. Proto byl Jiřím Tunklem pohnán půhonem ve výši 800 zlatých uherských. Proti Zdeňku Kostkovi z Postupic, který zastával v té době úřad nejvyššího mincmistra Království českého a byl věrným přítelem krále Jiřího z Poděbrad, však nemohl Tunkl uspět, a proto v rámci zachování dobrých vztahů skončila celá věc poklidem.¹⁸⁶ Šilperk získal nejspíše Hroch z Přeboz, který se roku 1466 psal s přídomkem ze Šilperka.¹⁸⁷ Mezi ním a Jiřím Tunklem záhy vypukly vleklé sousedské spory, o nichž bude ještě pojednáno.

Posledním ziskem, kterého se podařilo oběma bratrům dosáhnout společným úsilím, byl vklad zboží na vesnicích Rohle a Dolní Studénky od Doroty z Mostečného datovaný rovněž do roku 1464.¹⁸⁸

Majetkový spolek, první samostatné kroky, definitivní rozdělení

Když zemřel Jan starší Tunkl z Brníčka a Zábřeha někdy kolem roku 1464, drželi jeho synové rodové statky společně. Po znovuotevření zemských desek spolu Jan a Jiří uzavřeli majetkový spolek „*na všechno co mají a v budoucnu míti budou*“ ovšem o jeho dlouhodobém

¹⁸¹ ZDO X., s. 398, č. 594.

¹⁸² ZDO XIII., s. 55-56, č. 84.

¹⁸³ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 434, č. 808-809.

¹⁸⁴ ZDO XI., s. 426, č. 58; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 235.

¹⁸⁵ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 434, č. 810.

¹⁸⁶ *Tamtéž*, s. 434, č. 807.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 498, č. 1000.

¹⁸⁸ ZDO XI., s. 431, č. 123; srov. D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 10; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14.

trvání si nedělal iluze ani jeden z nich.¹⁸⁹ Velkými ambicemi oplýval hlavně mladší Jiří, který si na svém bratru vymohl doložku, že může ze spolku kdykoliv odejít. Jan mu měl na to vystavit list, ale jelikož se k tomu příliš neměl, pohnal ho bratr kvůli tomu púhonom ve výši 1 000 zlatých uherských k soudu a požadoval zjednání nápravy.¹⁹⁰ Už tehdy také došlo k rozdělení majetku na jakési sféry vlivu, kde mohl každý z nich uplatňovat svoji správu bez zásahů toho druhého. Toto rozdělení se netýkalo rybníků a Jiří Tunkl v tom spatřoval další nespravedlnost, jelikož se musel v této otázce podřizovat staršímu Janovi a děla se mu tak prý veliká škoda.¹⁹¹

Jan Tunkl se totiž rozhodl roku 1464 pro stavbu velkého rybníka na polovině Závořic a nehleděl přitom vůbec na to, že ještě nebyly zcela vyřešeny majetkové poměry související s prodejem poloviny vsi, a tudíž ani nebyl tento statek zapsán do zemských desek. Přitom si počínal dost bezohledně i vůči poddaným z druhé poloviny vsi patřící jevíčskému klášteru. Odňal jim prý jejich louky a když se proti tomu bránili, bil je a zajímal.¹⁹² To se samozřejmě nelíbilo mnichům z jevíčského kláštera, na jejichž stranu se postavil i Václav z Vlašimi a Úsova, který byl při prodeji oné poloviny Závořic patřící nyní Tunklům přítomen. Jan Tunkl mu musel slíbit, že od takového počínání vůči klášterním poddaným upustí a na klášterní pozemky zasahovat nebude, načež došlo k poklidu.¹⁹³

Celá věc by se byla urovnala smírnou cestou, kdyby ovšem Jan Tunkl svůj slib dodržel. Místo toho se pokusil sedláky vydírat tím, že jim pobral jejich dobytek a několik dní ho mořil hladem a ty, kteří se nepodvolili, nechal uvrhnout do bratrova žaláře v Zábřehu. Zde měli být také nuceni, aby „člověčenství mnichu poběhlému slibovali“.¹⁹⁴ Je možné, že se jednalo o stejného mnicha, který okradl klášter v Jevíčku a našel útočiště na zábřežském panství u Jiřího Tunkla.¹⁹⁵ To už byla pro převora jevíčského kláštera Linharta poslední kapka, a tak požádal o pomoc Pročka z Kunštátu, který držel nad klášterem svou ochrannou ruku. Zároveň to byl i jeden z nejvlivnějších mužů Markrabství moravského a pravá ruka krále Jiřího z Poděbrad, a

¹⁸⁹ ZDO XI., s. 427, č. 74; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 123; nejnověji pak PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 8.

¹⁹⁰ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 435, č. 811.

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 435, č. 812.

¹⁹² *Tamtéž*, s. 422, č. 735.

¹⁹³ *Tamtéž*, s. 445-446, č. 877.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 446, č. 878.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 370, č. 412; Doubravský se domnívá, že „poběhlý“ mnich byl ve skutečnosti utrakvistou. Proto ho klášterní komunita vyhnala, přičemž nejspíše došlo k okradení kláštera. Mnich pak našel útočiště na zábřežském panství Tunklů, kteří byli věrnými stoupenci kalicha. Většina poddaných Závořic však byla podle Doubravského katolická, a tak docházelo k podobným důsledkům náboženského napětí, kdy byli poddaní nuceni ke konverzi, zvláště když byly místní katolické fary většinou v průběhu husitských válek svými faráři opuštěny; srov. DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 63.

tak není divu, že Jan Tunkl od svého záměru rychle upustil a s vlivným Kunštátem se raději dohodl na mimosoudním vyrovnání, než aby čelil předem prohranému soudnímu jednání.¹⁹⁶

S Pročkem z Kunštátu se dostal Jan Tunkl do sporu téhož roku ještě jednou, a to kvůli věnu 400 hřiven grošů. Ty měly připadnout Janově matce Anežce z Holštejna, která však již byla po smrti. Hynek ze Sovince, který Tunkla zastupoval, trval na vyplacení přislíbené částky a pohnal pro to již zmiňovaného Pročka a Bernarda z Žerotína k soudu.¹⁹⁷ Proček a Bernard pak pohnali Jana Tunkla, že je nechce tohoto závazku zprostit, o výsledku sporu však již nic dalšího nevíme.¹⁹⁸

Protože do Janovy sféry vlivu patřila i ochrana klášterních statků v Postřelmůvku, byl to právě on, kdo musel vyřešit přetrvávající spory s knězem Tiburcím, jenž zastupoval olomouckou kapitolu. Spor vyvstal o ušlé úroky, které brali neoprávněně Jan Tunkl i jeho otec po více než 16 let od místních poddaných, ovšem Jan Tunkl nemínil ušlý zisk ve výši 200 hřiven grošů zaplatit, přestože tak páni na zemském soudu rozhodli. Byl tedy o to znovu pohnán a znovu bylo dáno za pravdu knězi Tiburcímu.¹⁹⁹ Jan Tunkl tak dosáhl jen prodloužení již tak dlouho trvajících sporu až do roku 1466. To už došla poškozené straně trpělivost a rozhodla se přistoupit ke zvodu (exekuci) Tunklova majetku,²⁰⁰ přičemž se proti Tunklovi postavila i dcera Jiřího z Kravař Ludmila.²⁰¹ Jan Tunkl tedy tento spor prohrál a musel zřejmě platit i nemalé výdaje zemským úředníkům, kteří přišli oněch 200 hřiven grošů na Tunklovi vymáhat.²⁰²

Rozhodně menší starosti přinesl Janu Tunklovi spor s Kateřinou z Vildenberka a ze Lhoty o dvůr v Dlouhomilově, který získal Tunklův otec roku 1447 od otce Kateřiny Pročka z Vildenberka. Roku 1464 došlo nejspíše k nedorozumění, kdy si Kateřina myslela, že zdejší zboží patří jí, a proto pohnala k soudu Jana Tunkla,²⁰³ který se zase obrátil na ručitele prodeje Výška ze Stříteže, Jana z Tvorkova a Bořitu z Bystřice.²⁰⁴ Iniciativy se chopil Výšek a pohnal Kateřinu i jejího manžela Bohuslava ze Lhoty a požadoval, aby to zboží v Dlouhomilově, na kterém spolu byli na spolku, ze zemských desek vymazali.²⁰⁵ Průběh sporu vypovídá o tom,

¹⁹⁶ Celý spor velmi detailně popisuje DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 62-65.

¹⁹⁷ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 396, č. 572, 573.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, s. 429, č. 778; s. 446, č. 879; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízmberský*, s. 125.

¹⁹⁹ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 454, č. 929; s. 463, č. 159. srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 319.

²⁰⁰ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 483.

²⁰¹ *Tamtéž*, s. 521, č. 1155.

²⁰² *Tamtéž*, s. 529-530, č. 1205.

²⁰³ *Tamtéž*, s. 391, č. 543.

²⁰⁴ *Tamtéž*, s. 444, č. 866-868.

²⁰⁵ *Tamtéž*, s. 388, č. 525; s. 450, č. 906; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 139.

že byl veden v poklidném duchu a Jan Tunkl snad nakonec ustoupil a dvůr v Dlouhomilově Kateřině přenechal, neboť později již není tento dvůr jako majetek Tunklů vzpomínán.²⁰⁶

K nedorozumění došlo stejného roku ještě s Eliškou z Lesnice, manželkou Jana Tunkla z Eichholze, kvůli věnu po zemřelé Anežce z Holštejna. Již roku 1463 si chtěla Eliška přivlastnit Lesnici, ale tento pokus nemohl uspět, jelikož Lesnice byla v deskách bezpečně zapsána Janovu otci a v té době k tomu Eliška odpor nepodala.²⁰⁷ Roku 1464 se tedy pokusila se svým mužem Janem Tunklem z Eichholze získat po Anežce její věno zapsané na Brníčku, které tam bylo přeneseno z Jedovnice.²⁰⁸ Jan Tunkl v reakci na to zabral vesnice Pivonín a Václavov, které byly věnem Elišky.²⁰⁹ Následovala nejspíše dohoda, že se obě strany stáhnou na své statky.²¹⁰

Jak na Jana Tunkla přibývaly další a další žaloby, dostával se do tíživé finanční situace, k čemuž přispívaly i nevyřešené záležitosti po jeho otci. Například roku 1463 žalovala Tunkla Anežka z Rokytnice, že jí služebníci Janova otce v noci vpadli na tvrz Tršice a pobrali jí „*stříbro, pásy stříbrné i sukně a jiné věci a k němu na jeho zámek nesli.*“ Stala se jí tak škoda v nemalé výši 250 hřiven grošů.²¹¹ Finanční nouze možná byla i příčinou, proč v případě Postřelmůvku došlo ke zvodu. Jan Tunkl se rozhodl řešit tuto situaci poněkud nešťastně a dal se na kořistění. Proto ho pohnal roku 1463 k soudu Ondřej z Přestavlk, jelikož mu Janovi lidé v noci okradli jeho poddané,²¹² a roku 1466 šla na Jana žaloba od Jana z Doloplaz, neboť byl napaden jeho dvůr v Neuhybli u Štramberka a místní lidé byli pobiti a okradeni.²¹³ Soudní nálezy se nám však k těmto případům nedochovaly, a tak nevíme, jaký byl jejich výsledek.

Janův bratr Jiří také neměl na různých ustláno. Mezi lety 1464 a 1466 totiž bez ustání probíhaly spory s Hrochem z Přeboz. Nejednalo se jenom o vzpomínaný roční plat pět hřiven grošů k oltáři v kostele pod Hoštejnem, ale i o koupi lesa v horách u Lubníku. Původně měl plat k oltáři pod Hoštejnem platit Hynek z Mírova, na nějž pro jeho neplacení podal Jiří zvod,²¹⁴ protože však byl tento plat vázaný na Šilperk, Lubník a Tatenice, přešel pak na Hrocha z Přeboz. Jak jsme již dříve uvedli, Jiří Tunkl měl o koupi Šilperka velký zájem, a tak snad předpokládal, že zadlužený Hroch z Přeboz nakonec k prodeji svého městečka svolí.

²⁰⁶ ZDO XIII., s. 55-56, č. 84.

²⁰⁷ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 302, č. 220; s. 338, č. 56; s. 346, č. 118.

²⁰⁸ *Tamtéž*, s. 444, č. 869.

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 426, č. 756.

²¹⁰ O sporu pojednávají PAPAJÍK, *Páni z Holštejna*, s. 146 a zejména BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 196, 213.

²¹¹ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 303, č. 229; s. 315, č. 305.

²¹² *Tamtéž*, s. 306-307, č. 250.

²¹³ *Tamtéž*, s. 501-502, č. 1028.

²¹⁴ *Tamtéž*, s. 352, 366; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 362, 372.

Jelikož však Hroch z Přeboz o prodej svého sídla neměl zájem a k placení ročního platu pět hřiven se také neměl, pohnal ho Jiří Tunkl k soudu.²¹⁵ Roku 1466 pak nakonec Tunkl dosáhl toho, že se Hroch z vydávání ročního platu vyplatil 50 hřivnami grošů. Jelikož Tunkl nedosáhl svého vytyčeného cíle, slíbil moravským pánům v čele s knížetem Viktorinem z Münstemberka a Pročkem z Kunštátu, že vyplacené peníze věnuje k účtě Boží.²¹⁶ Co se týče lesa u Lubníku, ten si roku 1464 pronajali od Hrochových úředníků lidé z Tatenice, Lubníku a Cokytle, protože byl blízko železným hamrům, které v těch vsích Jiří Tunkl vlastnil.²¹⁷ Za les ovšem nezaplatili, a tak byl kvůli tomu Jiřík pohnán.²¹⁸ Jiří Tunkl se však bránil tím, že spolu s Lubníkem koupil i tyto lesy, a tak je to právě Hroch z Přeboz, který by měl Tunklovi za dřevo z toho lesa platit.²¹⁹ Spor trval do roku 1466 a oba muži zdá se v průběhu těchto let užívali les společně. Jelikož bylo šilperské zboží velmi často zastavováno, byli povoláni svědkové, aby pomohli při rozsoudit. Všichni se shodli na tom, že lesy vždy patřily k Šilperku a lidé tam za dřevo platili i za časů Hynka z Mírova.²²⁰ Lesy u Lubníku tak zůstaly při Šilperku a Jiří Tunkl musel ušlé platy navrátit.²²¹ Snad z důvodu nejasných hranic se oba muži střetli roku 1466 ještě kvůli rychtě v Sudkově a řece Sázavě, ale výsledek tohoto sporu již neznáme.²²²

Aby zajistil dostatek vody pro devět nových rybníků, které u Zábřeha postavil,²²³ vykopal roku 1464 Jiří Tunkl s pomocí svých poddaných umělé koryto, do něž svedl v jejím dolním toku řeku Sázavu z jejího starodávného směru.²²⁴ Ta se tak stala příčinou dalších sporů, které musel Jiří Tunkl řešit. Tentokrát to byl Znat ze Zvole, který Jiříka pohnal, ale nezůstalo jen u žaloby. Patrně jako odvetu za škody, které způsobilo odklonění toku Sázavy, provedli Znatovi lidé nájezd na vesnici Rovensko, kterou spravoval Jiřího bratr Jan.²²⁵ Kromě toho, že zde pobrali Janovým lidem peníze a zbroj, došlo také k zabránění dědičné louky, kterou si přivlastnil Znatův zvolský farář Vincenc.²²⁶ Kvůli této louce byl pohnán ještě roku 1466

²¹⁵ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 498, č. 1000, 1002.

²¹⁶ *Tamtéž*, s. 366-367; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 235, 362.

²¹⁷ HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 37.

²¹⁸ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 437, č. 826; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 133.

²¹⁹ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 498, č. 1001.

²²⁰ *Tamtéž*, s. 486.

²²¹ *Tamtéž*, s. 462, č. 151.

²²² *Tamtéž*, s. 507, č. 1074.

²²³ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 17.

²²⁴ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 421, č. 728; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 81 kde chybně udává vyšší částky, pro kterou je Jiří Tunkl pohnán; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 38; nejnověji pak PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9.

²²⁵ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 444, č. 863. Obě věci dává do souvislosti DOUBRAVSKÝ, *Postřelmov*, s. 94.

²²⁶ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 371, č. 419.

Znatův příbuzný Zikmund ze Zvole.²²⁷ Ve všech těchto případech, jejichž výsledek bohužel neznáme, zastupoval Jana Tunkla jeho bratr Jiří. Cenný je pro nás poznatek, že Jiří Tunkl byl obratným politikem schopným zvrátit průběh soudního jednání na svou stranu, jinak by se na něj jeho bratr jistě takto nespolehl. Také není pochyb o tom, že byl Jiří Tunkl schopným a relativně moderním hospodářem, který si uvědomil význam rybníčního podnikání, ovšem tato jeho činnost také přinesla nové roboty pro Jiřího poddané, kteří se museli na stavbě rybníků svou prací rovněž podílet.²²⁸

Dalším dokladem o schopném, obratném, ale i ambiciózním počínání Jiřího Tunkla v mocenských hrách je získání souhlasu Pročka z Kunštátu k tomu, aby ho vzal na majetkový spolek na Úsově. Ačkoliv se jednalo jen o ústní příslib stvrzený podáním ruky, můžeme to vnímat jako velký úspěch, přestože ke spolku nakonec nedošlo. Jiří si jistě uvědomil, že jedná s příliš mocným mužem, a tak můžeme brát jeho pŕuhon ve výši 1 000 zlatých uherských zakončený poklidem, jen jako připomenutí Pročkových slibů.²²⁹

Jiří Tunkl si potřeboval Pročka z Kunštátu naklonit na svou stranu, neboť zároveň usiloval o klášterní zboží v Krasíkově. Zdejší augustiniáni z kláštera Koruna za husitských válek uprchli²³⁰ a klášter chátral do té doby, než byla ochrana tohoto zboží prodána roku 1463 spolu s Hoštejnem Tunklům. Jak jsme již zmiňovali, byl vklad této ochrany kvůli odporu zemského podkomořího Karla z Vlašimi ze zemských desek vymazán, ovšem Jiří Tunkl si klášterní statky podržel.²³¹ Proto byl roku 1463 pohnán knězem Václavem a vším konventem kláštera Matky Boží v Krasíkově závratnou částkou 1 100 hřiven grošů k zodpovědnosti a vrácení neprávem držených statků.²³² Podobně byl žalován ještě roku 1464 knězem Oldřichem, převorem kláštera sv. Tomáše u Brna, kam mniši uprchli, ovšem tentokrát již jen částkou ve výši 600 hřiven grošů.²³³ Důležitá je však skutečnost, že v případě obou žalob byl jmenován zástupcem kláštera právě Proček z Kunštátu. Snad se augustiniáni domnívali, že bude věc vyřešena stejně jako spory Jana Tunkla s klášterem v Jevíčku, tentokrát však stál Kunštát proti energickému Jiřímu Tunklovi. Výsledek byl takový, že roku 1466 byl klášter Koruna obnoven a augustiniáni byli vyzváni, aby se z Brna vrátili. Zároveň byla klášteru

²²⁷ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 531, č. 1214.

²²⁸ HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 38.

²²⁹ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 371, č. 421; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 390.

²³⁰ D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 10; DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 66 uvádí, že k opuštění kláštera došlo roku 1442.

²³¹ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 81 se mylně domnívá, že k záboru kláštera došlo již za Jiříkova otce Jana, který byl kvůli tomu pohnán roku 1460 k soudu. Pŕuhon, na který se však odvolává je z roku 1463 a nefiguruje v něm Jan Tunkl starší, ale jeho synové Jan a Jiří.

²³² *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 321, č. 343.

²³³ *Tamtéž*, s. 386-387, č. 518; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 17. Hosák se domnívá, že došlo k úplnému uchvácení klášterních statků.

navrácena polovina vsi Třebařova a louka a role pod klášterem. K tomu Jiří Tunkl přidal ještě čtvrt role a mlýn, osm vozů sena a lesy, které ke klášteru příslušely. Zásahu na tomto štědrém obdarování musíme přičíst i Jiříkovu otci, který tak svému synu rozkázal ještě před svou smrtí. Snad chtěl tímto vstřícným gestem zajistit své duši věčný odpočinek v nebi a odčinit tak léta kořistění a ozbrojených pútek, do kterých se za svého života zapletl. Pro sebe si Jiří nechal ves Krasíkov s luhem, loukami a rybníky a co by na uvedeném zboží opravil, rybníků založil nebo rolí a luk vyklučil, to všechno mělo po jeho smrti připadnout klášteru. Jeho potomkům pak měla připadnout ochrana klášterních statků. Rovněž se v listině zmiňuje o svém přání, aby klášter zachovával čistou víru. Příznačné je, že mezi nejvyššími zemskými úředníky, kteří k listině přivěsili svoji pečeť, je také Proček z Kunštátu, který byl v té době nejvyšší komorník desek a soudu práva olomouckého.²³⁴

To už se ale chýlil majetkový spolek obou bratrů ke konci. Jak jsme viděli, cesty obou bratrů se již rozcházely a každý z nich dělal svá vlastní rozhodnutí na statcích, které spadaly do jeho sféry vlivu. Mladší a podle všeho schopnější Jiří Tunkl se již dále nechtěl poddávat svému bratru Janovi, který prohrával jeden spor za druhým a dostával se tak do složité pozice i z hlediska finančního, a tak netrpělivě očekával rozsouzení jejich sporu ohledně listu na propuštění ze spolku. Roku 1466 konečně páni rozhodli, že Jan má vydat svému bratru list na propuštění ze spolku, jak slíbil, a poněvadž je starší, má právo po otci zděděný majetek rozdělit. Na Jiřího pak připadlo právo volby jednoho z těchto dílů.²³⁵ Rok 1466 se dá tedy považovat za konec společného držení panství, za nějž převzali zodpovědnost místo svého starého a nemocného otce oba bratři někdy po roce 1458.

Jan ml. Tunkl z Brníčka

Majetková základna

Po rozdělení otcova dědictví připadlo Janu Tunklovi panství brníčské s tím, co dříve patřilo k panství Ruda nad Moravou. Konkrétně se jednalo o hrad a městečko Brníčko s kaplí, dvěma mlýny a dvorem, vesnici Sluhoňov, Dlouhomilov, Dolní Studénky, Medlov, Benkov, Nedvězí, Kamenná, Třestina, Bohuslavice, Strupšín, dvůr v Budišově, Obědné, Rovensko, Postřelmůvek, Rohle s kostelním podacím, Leštinu, Lesnici s kostelním podacím, Klášterec s dvorem i ochranou nad zdejším klášterem, Hartíkov, Janoušov, Rudu, Velké a Malé Hostice,

²³⁴ ZAO pob. Olomouc, fond Koruna Panny Marie, klášter augustiniánů – eremitů v Krasíkově, inv. č. 9; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 201-202.

²³⁵ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 465, č. 177; s. 466, č. 179; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 123; nejnověji DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 66 se spokojuje pouze s konstatováním, že od poloviny šedesátých let byli oba bratři již majetkově odděleni.

Dolní mlýn u Zábřeha a polovinu mlýna Horního, ves Zborov, Komňátku, Raškov, Jedlí s kostelním podacím, Štědrákovu Lhotu, Svěbohov s kostelním podacím a polovinu Závořic, kde vyrostl za Janova panování hospodářský dvůr. Kromě toho vlastnil i všechny rychty ve zmíněných vsích a hamry u Klášterce, Raškova a Rudy.²³⁶

Někdy v průběhu šedesátých a sedmdesátých let získal i vesnice Vyšehoří, Olšany, Doubravice, Bušín a Dřínovice s místními hamry. Zdá se tedy, že Janu Tunklovi se jeho panství podařilo zvelebit a rozšířit, jedinou ztrátou tak bylo zániknutí jedné části Hostic, která je při prodeji panství za Janových synů jmenovaná jako ves pustá.²³⁷ Problémy měl i kvůli podacímu v kapli pod Brníčkem, na které si dělal nároky Vilém z Miličina, ovšem jeho žaloba neuspěla a podací zůstalo v rukou Tunklů.²³⁸

Přestože se brničské panství rozrostlo, Jan Tunkl se dostával do stále větších finančních problémů. Ty nastaly již v průběhu šedesátých let, jak jsme již viděli na příkladu Postřelmůvku²³⁹ a sporu s Anežkou z Rokytnice, ale pokračovaly i nadále a jejich důsledky se projevovaly i po Janově smrti. Roku 1475 je například zmiňován dluh ve výši 40 zlatých u Václava z Koblihy, za nějž tento dluh vymáhal jeho poručník Jan Talafus.²⁴⁰ Jan Tunkl nejspíše dlužil i Uničovským, jejichž pohledávku na 300 hřiven grošů vyřešil tím, že se k jednání s nimi na zemském soudu roku 1475 vůbec nedostavil.²⁴¹ Po jeho smrti museli Tunklovy dluhy řešit jeho pozůstalí, a tak se dozvídáme, že věřitelem Jana Tunkla byl i Václav z Říčan, který mu půjčil 40 zlatých,²⁴² jistý Jiřík z Prahy částku necelých 74 kop grošů,²⁴³ Jan z Freiwaldu 35 zlatých²⁴⁴ nebo že ani za 14 let nebyl schopen splatit nedoplatek 100 hřiven grošů za dvůr v Lesnici, který mu někdy v průběhu šedesátých let prodal Valentýn z Lesnice.²⁴⁵ Zdá se, že Jan Tunkl byl nucen i k zástavě některých svých vsí. Jak jinak si lze totiž vyložit pŕuhon Markvarta ze Zvole na Janovy syny, že jejich otec „*lidem* (jeho) v Třeštině

²³⁶ ZDO XII., s. 37, č. 264; ZDO XIII., s. 55-56, č. 84; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14; PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9, 11. Zcela jednoznačně musíme zavrhnout tvrzení Březiny o tom, že Závořice připadly při dělení Jiřímu Tunklovi viz. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 440.

²³⁷ ZDO XIII., s. 55-56, č. 84.

²³⁸ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 412, č. 676; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 122-123; HOSÁK, *Hrad Brničko na Zábřežsku*, s. 22.

²³⁹ Ještě roku 1480 byl pohnán Jindřich ze Sovince kvůli dluhu Jana Tunkla poručníkům kněze Tiburciho ve výši 50 zlatých na Postřelmůvku a samotnému Jindřichovi dlužil Jan Tunkl 225 zlatých. srov. *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 71, č. 427; s. 131, č. 781; s. 142, č. 846; s. 143, č. 854.

²⁴⁰ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 23, č. 118; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 390.

²⁴¹ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 35.

²⁴² *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 52-53, č. 309.

²⁴³ *Tamtéž*, s. 119, č. 107; s. 162, č. 947.

²⁴⁴ *Tamtéž*, s. 122, č. 725.

²⁴⁵ *Tamtéž*, s. 92, č. 541; s. 170, č. 994; srov. DOUBRAVSKÝ, *Lesniční zemani a jejich dvory*, s. 14.

za holdem pobral.“²⁴⁶ Třeština byla přece součástí brničského panství a jako jeho součást byla i později prodána, zástava majetku by tak byla nejlogičtější možností, zvláště když se Jan Tunkl topil v dluzích.

Mocenské boje

Četnost pramenů, ve kterých by se jméno Jana Tunkla po rozpadu majetkového spolku s jeho bratrem objevovalo, nám napovídá, že před sebou nemáme příliš ambiciózního člověka, a pokud kdy nějaké větší ambice měl, byly vždy zastíněny úspěchy jeho mladšího bratra Jiřího. Přesto nemůžeme říci, že by se Jan Tunkl o povznesení svého postavení nesnažil.

Dobrym předpokladem bylo již vzpomínané povýšení do stavu korouhevního panstva roku 1465, kterého dosáhli se svým bratrem za pomoc ve Vídni obleženému císaři Friedrichu III. Moravští páni se však k této nové skutečnosti stavěli odmítavě, a tak bychom jméno Jana Tunkla hledali na zasedání zemských sněmů marně. O jistých kontaktech s vysokými představiteli moravských stavů nám však může svědčit jeho přítomnost u vyřizování pozůstalosti po Jindřichu Rájeckém²⁴⁷ nebo fakt, že byl jedním z ručitelů Voka ze Sovince za prodej helfštýnského zboží Albrechtu Kostkovi z Postupic.²⁴⁸ Ostatně s pány ze Sovince ho spojovalo i ručení za prodej půlky pňovského zboží Janovi ze Sovince. Spolu se svým bratrem Jiřím byli totiž roku 1466 jako ručitelé za prodej tohoto zboží pohnáni, když se kvůli tomu dostal Jan ze Sovince do potíží.²⁴⁹ Tento prodej byl velmi problematický, a tak byla soudní jednání v této záležitosti poměrně častá, Jan Tunkl už v nich však nijak nefiguruje a nejspíše byl ručení Janem ze Sovince zbaven.

Za česko-uherských válek stál Jan Tunkl na straně Jiřího z Poděbrad,²⁵⁰ ačkoliv nemáme žádné zprávy o tom, že by se bojů přímo účastnil. Při tažení vojska Matyáše Korvína na severní Moravu pod vedením Františka z Hájce roku 1471 však byl dobyt a zpusťošen mezi jinými i hrad Brničko. Úplně však nezanihl, jelikož se dále jmenuje v zemských deskách. Poškození, která utrpěl, měla ale za následek, že roku 1513 už byl hrad zbořený.²⁵¹ Je možné, že i spory s Markvartem ze Zvole, který byl známým příznivcem Matyáše Korvína, spadají do

²⁴⁶ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 55, č. 326.

²⁴⁷ ZDO XI., s. 421-422, č. 6.

²⁴⁸ AČ VI., s. 506; AČ XVI., s. 164-165.

²⁴⁹ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 493, č. 968, 969; s. 535, č. 1243, 1244.

²⁵⁰ HOSÁK, *Hrad Brničko na Zábřezsku*, s. 22 se domnívá, že Jan Tunkl nakonec přešel na stranu Matyáše Korvína. Snad si plete Jana Tunkla s jeho bratrem Jiřím, který je skutečně jmenován ke konci války ve vojsku krále Matyáše. Změna stran u Jana Tunkla by byla jistě logická, avšak v pramenech je neověřitelná.

²⁵¹ SPURNÝ, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 38; PLÁČEK, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, s. 95; nejnověji HALAMA, Jakub: *Archeologové konečně na hradě Brničku*. SM, sv. 97, 2011, s. 41.

této doby. Nešlo totiž pouze o incident v Třeštině, ale i o vylovení Markvartova rybníku v Sudkově²⁵² nebo zajetí a šacování Markvartova poddaného Matěje z hamrů u Oskavy.²⁵³ Přesné určení doby, kdy k tomu došlo, neznáme, jelikož tyto žaloby byly podány až na Janovy syny a celá věc se vyřešila poklidem.

Že Jan Tunkl disponoval skutečnou vojenskou silou, zjišťujeme ze zápisu vratislavského kronikáře o sporech mezi Janem a Jiřím Tunklem ohledně dědictví po zemřelém Bernardovi z Cimburka. Připomeňme si, že Bernard zemřel 7. ledna 1470 v Prusku, ale ještě v padesátých letech přenechal správu svého novohradského panství a Šumperka Tunklům, kteří byli s Bernardovou rodinou spojeni skrze sňatek Jiřího Tunkla s Bernardovou sestrou Kunhutou. Roku 1470²⁵⁴ tak nastala složitá situace, komu by mělo dědictví připadnout, jelikož kromě sestry po sobě zanechal Bernard i bratra Hynka a spřízněného Beneše z Valdštejna. Pro Jana Tunkla tak nebyly vyhlídky na nějaké zisky příliš dobré. Jan Tunkl tedy 21. února vtrhl s oddílem 500 pěších a jízdních ozbrojenců na novohradské a šumperské panství a dal se do plenění. Když se o tom dozvěděli spoludědicové Hynek ze Šumperka a Jiří Tunkl, poslali do Šumperka žádost o pomoc. Šumperští měšťané se divili, že „bratr proti bratru bojují, oba kacířští, a báli se, aby nebyli svedeni.“ Teprve když dostali dobrou záruku, poslali své oddíly a porazili s Hynkem a Jiříkem nepřátele, kteří už vylamovali kostel a začali jej plenit. Přitom bylo zajato asi 100 ozbrojenců, mezi nimiž byli i dva rytíři ze Štítů a Jiříkův bratr Jan, kteří byli odvedeni na Jiříkův hrad Zábřeh.²⁵⁵

Pro Jana Tunkla znamenala tato porážka spolu s dobytím a zpusťšením panství roku 1471 vojsky krále Matyáše úplnou politickou izolaci. Žil ještě roku 1475, kdy se měl dostavit k soudu kvůli sporům s Uničovskými a Albrechtem Kostkou z Postupic, kam nakonec snad kvůli zdravotním potížím nedorazil.²⁵⁶ Roku 1480 již drželi brničské statky jeho synové, a tak se domníváme, že v této době již byl Jan Tunkl po smrti.²⁵⁷ Jan Tunkl po sobě zanechal

²⁵² *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 55, č. 327.

²⁵³ *Tamtéž*, s. 55, č. 328.

²⁵⁴ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 124 se mylně domnívá, že ke sporům došlo již roku 1469.

²⁵⁵ ESCHENLOER, *Historia Wratislaviensis*, s. 223; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Další pramen ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 19-20.

²⁵⁶ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 35; Je možné, že Jan Tunkl žil ještě roku 1478, jelikož toho roku připojil k landfrýdu svoji pečeť jistý Jan z Brnička. Jedná-li se o Jana Tunkla nebo jeho stejnojmenného syna není zřejmé – viz ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 130.

²⁵⁷ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 76, č. 458, 461; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 84, 102, 139, kde různě uvádí roky 1476, 1477 nebo 1480; HOSÁK, *Hrad Brničko na Zábřežsku*, s. 22 zase uvádí, že Jan Tunkl zemřel mezi lety 1477 a 1480; konečně PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 11 udává, že se tak stalo někdy kolem roku 1480.

manželku-vdovu Kateřinu ze Šternberka, dceru Albrechta staršího ze Šternberka a Lukova a děti Jana, Jiříka, Jindřicha, Albrechta, Kryštofa a Anežku.²⁵⁸

Jan, Jiří, Jindřich, Albrecht, Kryštof a Anežka Spory s Kateřinou ze Šternberka

Statky po otci zdědily jeho děti, z nichž však byli kvůli jejich mládí schopni vykonávat správu jen nejstarší Jan a Jiří. Ihned se rozhořel spor s jejich matkou Kateřinou ze Šternberka, která se nejspíše znovu provdala za jakéhosi Stanislava.²⁵⁹ Jednalo se o věno, které měl zaplatit za Kateřinu její otec Albrecht, ale poněvadž to neučinil, pohnali roku 1480 Jan a Jiří pro 400 zlatých jeho syna, Albrechta mladšího ze Šternberka a Lukova.²⁶⁰ Toto věno mělo být zapsáno na vesnici Klášterec a na místních hamrech, když však ani roku 1481 nedošlo k jeho zaplacení,²⁶¹ rozhodli se Tunklové začít vybírat poddanské platy na těchto statcích, a tak se tohoto věna domoci. To zřejmě Albrechta donutilo k tomu, aby věno, které se za ten rok rozrostlo na 200 hřiven grošů, zaplatil. Páni pak na zemském sněmu našli, že poněvadž bylo věno již zapláceno, mají Jan a Jiří vrátit to, co vybrali navíc na statcích Kateřiny.²⁶² Nyní se začali vzpouzet zase Tunklové, a tak je roku 1482 pohnala jejich matka Kateřina, že nerespektují rozhodnutí soudu.²⁶³ Zástupcem této pře pochopitelně učinila svého bratra Albrechta. Proti němu stál Jiří st. Tunkl, který byl po celou dobu zástupcem pře na straně svých synovců. Spor se protáhl až do roku 1483, kdy bylo rozkázáno, že za škody, které se Kateřině na jejím věnu staly, nemá zodpovídat Albrecht, ale má je jí zaplatit Jiří st. Tunkl z Brníčka a Zábřeha.²⁶⁴

Spory s Kateřinou ze Šternberka se netýkaly pouze jejího věna. Roku 1480 ji totiž její synové žalovali, že pobrala po jejich otci „peníze hotové, klenoty a svrchky“²⁶⁵ a jejich sestře Anežce 32 prstenů a zápon.²⁶⁶ Škodu vyčíslili na závratných 3 000 zlatých a cenu prstenů na 100 zlatých. Zdá se, že Kateřina neměla v úmyslu čekat na vyřešení sporů o její věno a

²⁵⁸ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 76, č. 458, 459; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 84; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 11; HOSÁK, *Hrad Brníčko na Zábřežsku*, s. 22, kde se Hosák domnívá, že Kateřina byla pouze šternberskou měšťankou, ovšem nebere v potaz, že Kateřině měl zajistit věno její otec Albrecht viz *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 76, č. 461; s. 115, č. 679; s. 190, č. 1124.

²⁵⁹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 158. Zde je vysloveně jmenovaná Kateřina Tunklová janko manželka Stanislavova.

²⁶⁰ *Tamtéž*, s. 76, č. 461.

²⁶¹ *Tamtéž*, s. 115, č. 679; s. 166, č. 970; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 353.

²⁶² *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 57, č. 297.

²⁶³ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 193, č. 1141, 1142.

²⁶⁴ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 71, č. 344.

²⁶⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 76, č. 458.

²⁶⁶ *Tamtéž*, s. 76, č. 459.

rozhodla se s cennostmi odejít a provdat se za již zmiňovaného Stanislava. Roku 1481 proto byla pohnána podruhé, tentokrát však vyčíslili Jan a Jiří škody na 5 000 zlatých,²⁶⁷ Kateřina však na pŕuhony nijak nereagovala. Proto došlo ke zvodu na všem, co jí jako věno připadlo, tedy na Klášterci a hamrech. Můžeme předpokládat, že exekuce zahrnula všechn její nemovitý majetek, přičemž 100 zlatých připadlo Albrechtu ze Šternberka. Ten totiž nejspíše zaplatil Anežce náhradu za ukradené prsteny, ale od dvě sestry se mu těchto 100 zlatých získat zpět nepovedlo, a tak si svou cenu vybral při exekučním řízení.²⁶⁸ Jelikož strana, na které byl zvod učiněn, měla vždy za povinnost zaplatit úředníkům výdaje spojené s exekucí, ale Kateřina nebyla jednání nejspíše vůbec přítomna, byla pohnána ještě pro tyto výdaje,²⁶⁹ jestli došlo k úhradě nám však prameny nesdělují.²⁷⁰

Správcovství strýce Jiřího

Brníčské panství zdědili synové Jana Tunkla značně zadlužené, a věřitelé jejich otce se začali hlásit o splácení dluhů. Pŕuhony mířily výhradně na nejstarší bratry Jana a Jiřího, kteří jim mohli čelit jen obtížně. Aby mohli dluhy splácet, svolili roku 1480 k prodeji poloviny Závořic jejich strýci Jiřimu st. Tunklovi, který zde měl svoje zájmy. Měli mu k tomu podle smlouvy vyhotovit správní list, ale když tak neučinili, pohnal je strýc k nápravě pŕuhonem v poměrně vysoké výši 1 000 hřiven grošů.²⁷¹ Při příležitosti prodeje se rovněž ozval starý spor s Eliškou z Mírova, a tak byl znovu povolán Karel z Vlašimi, který kdysi tuto polovinu Závořic Tunklům prodal. Spor, při kterém se vzájemně žalovaly všechny strany, vyústil v očekávaný výsledek, tedy k definitivnímu zamítnutí všech Eliščiných nároků.²⁷² Pŕlka vsi měla být podle rozkázání pana hejtmána vložena do desek Jiřimu st. Tunklovi, což se nakonec stalo až po opakované žalobě na mladého Jana a Jiřího,²⁷³ kteří tak učinili roku 1482.²⁷⁴ Součástí jednání byl nejspíše i vklad Jiřího st. Tunkla na zboží v Tatenici, Lubníku, Cotkytli, Šumvaldu, Jankově a Sudkově svým synovcům, který byl do zemských desek zanesen rovněž roku 1482.²⁷⁵

²⁶⁷ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 114, č. 677; s. 115, č. 678; s. 166, č. 971.

²⁶⁸ *Tamtéž*, s. 155-158; s. 190, č. 1124.

²⁶⁹ *Tamtéž*, s. 166, č. 972.

²⁷⁰ O těchto sporech se zmiňují BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 84-85, 353 a pouze velmi okrajově i PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 11.

²⁷¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 29, č. 155.

²⁷² *Tamtéž*, s. 59, č. 349; s. 60, č. 356; s. 77, č. 465; s. 81, č. 492.

²⁷³ *Tamtéž*, s. 168, č. 982.

²⁷⁴ ZDO XII., s. 37, č. 264; srov. DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 66-67.

²⁷⁵ ZDO XII., s. 38, č. 265.

Nejspíše se všechny transakce odehrály již roku 1480, jelikož ještě toho roku pohnal Jana Tunkla Jan z Dalčic a Šilperka, že mu drží vesnici Sudkov, ke které má větší právo.²⁷⁶ Jan z Dalčic a Šilperka by rád získal zbytek panství, jehož část koupil od Albrechta ze Šternberka a část mu byla Jiřím st. Tunklem zastavena,²⁷⁷ a tak předpokládal, že zadlužení Tunklové Jan a Jiří mu svoji polovinu panství v ceně 500 hřiven grošů rádi přenechají. Nakonec se mu nejspíš podařilo přemluvit Jana Tunkla, aby s ním uzavřel prodejní smlouvu, ovšem do jejího plnění se už tolik neměl. Proto byl roku 1486 povolán s Janem Tunklem do Vyškova, aby doznal, zda spolu smlouvu opravdu mají a případně doplatil Tunklovi zbývající částku do 500 hřiven grošů. Že by se však Jan z Dalčic dopouštěl nějakého násilí na poddaných, jak si Tunkl stěžoval, páni nenalezli.²⁷⁸ Ke koupi tedy nakonec přece jen došlo, protože Tatenice, Lubník, Cotkytle, Šumvald, Jankov nebo Sudkov od té doby ve vlastnictví Tunklů nenacházíme (kromě Sudkova, který se Jiřímu st. Tunklovi později podařilo vyměnit za jiné statky).²⁷⁹

Dále museli mladí bratři řešit incident s purkmistrem a radou města Uničova kvůli své sestře Anežce. Jistý Jan Dlouhý s ní totiž odjel z Brníčka do Uničova a když za ním její bratři přijeli a žádali na něm od Uničovských právo, oni jim ho nechtěli pustit. Zda odjela Anežka dobrovolně nebo se jednalo o únos nevíme, nejspíše však šlo o vážnou věc, neboť Uničovští byli pohnáni částkou 1 000 hřiven grošů.²⁸⁰

Roku 1480 vyvstal znovu spor se Zvolskými o louku u Leštiny, kterou jim prý držel zdejší farář²⁸¹ a konečně téhož roku byl pohnán Jiří ml. Tunkl, že zajal služebníka Jana Chudobína z Bařic a vzal mu koně.²⁸²

Všechny tyto uvedené spory nám můžou evokovat samostatnost Jana a Jiřího a jejich schopnost se o dědičné panství sebe a svých potomků postarat. Když se však podíváme blíže, můžeme vidět náznaky toho, že za počínáním svých synovců stojí ve skutečnosti postava Jiřího st. Tunkla z Brníčka a Zábřeha. Jaké náznaky máme na mysli? Například fakt, že téměř ve všech sporech zastupuje mladé Tunkly právě jejich strýc. Samo o sobě to sice nepředstavuje nic neobvyklého, ve vynesných rozsudcích se však setkáváme s tím, že jsou Jan a Jiří vyzváni k tomu, aby se pánů zeptali, pokud budou mít nějaké pochybnosti o

²⁷⁶ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 3, č. 11.

²⁷⁷ *Tamtéž*, s. 79, č. 479; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 363.

²⁷⁸ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 148, č. 616; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 363.

²⁷⁹ ZDO XIII., s. 55-56, č. 84.

²⁸⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 76, č. 460; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 85.

²⁸¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 36, č. 199.

²⁸² *Tamtéž*, s. 59, č. 351.

vynesení rozsudku nebo průběhu vyšetřování, a ti jim pak rádi všechno vysvětlí.²⁸³ To by naznačovalo jistou nekompetentnost k vedení sporu na zemském soudu, ke které mezi bylo přisedícími pány vzhledem k mládí Tunklů velkoryse a trpělivě přihlíženo. Jistou neznalost můžeme vidět i v tom, že železo z hamrů na svém panství nevozili Tunklové do Zábřeha podle privilegia z roku 1458. Byli pro to spolu se svou matkou Kateřinou pohnáni zábřežskými měšťany, kteří přicházeli kvůli tomu o zisky. Spíše se přikláníme k tomu, že Jan a Jiří tak činili nevědomky, to samé ale nemůžeme říci o Kateřině, která jistě musela o zábřežském privilegiu vědět a jeho obcházením hledala vlastní obohacení.²⁸⁴ Zajímavý je pro nás také nálezný ke sporu Albrechta ze Šternberka a Jiříka st. Tunkla ohledně věna pro Kateřinu. Zde se totiž mluví o Jiřím jako o hospodáři na Brníčku, což by znamenalo, že byl také jeho správcem.²⁸⁵ Neméně zajímavá je informace z půhonu na Kateřinu ze Šternberka ohledně odcizených prstenů Anežky. Píše se zde totiž, že Anežce tyto prsteny „*dal na dílu pan Jiřík Tunkl starší z Brníčka a z Zábřeha.*“ Jiřík tak měl nejspíše hlavní slovo při rozdělování dědictví mezi pozůstalé sourozence a Anežka byla odbyta právě oněmi 32 prsteny a záponami v celkové ceně 100 zlatých.²⁸⁶

Všechny tyto náznaky jsou z let 1480-1483, přišel však rok 1486 a s ním i nová situace. Patrně v důsledku dluhů musel převzít správu brníčského panství plně do rukou Jiří st. Tunkl, což se však vůbec nelíbilo jeho synovcům, kteří se cítili být zkráceni na svých právech. Proto si na Jiříkovu správu neustále stěžovali, a tak bylo soudem rozhodnuto, že se mají bratři dostavit do Tovačova k zemskému hejtmanovi, kde mělo dojít k vyúčtování Jiříkova správcovství.²⁸⁷ Měl se tam kvůli tomu rovněž dostavit jistý Hošek, který byl správce Brníčka v době, kdy byl Jiřík ve vězení. Bratři Jan, Jiří a Albrecht si zde měli také vyzvednout peníze za pás, který měl hejtman u sebe. Mělo dojít ke konečnému vyplacení všech dědiců a těch věcí, které by si chtěl Jiřík nechat pro sebe – nejvíce se prý zajímal o srubnice a houfnice.²⁸⁸ Jednání však ztroskotala kvůli tomu, že se k němu Jiříkovi synovci vůbec nedostavili. Brníčko tedy převzal kvůli dluhům do správy zemský hejtman, a to až do dalšího zasedání zemského sněmu v Olomouci roku 1487. Na něm páni rozhodli, že panství má být vloženo Jiříku st. Tunklovi z Brníčka a Zábřeha, který projevil zájem ho z dluhů vyplatit a své synovce

²⁸³ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 57, č. 297; s. 148-149, č. 619.

²⁸⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 30, č. 161; s. 128, č. 764; s. 167, č. 977; srov. FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 13; BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízmberský*, s. 141; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 41; nejnověji PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 10.

²⁸⁵ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 71, č. 344.

²⁸⁶ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 115, č. 678.

²⁸⁷ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 148-149, č. 619.

²⁸⁸ *Tamtéž*, s. 149, č. 620.

spravedlivě podělit. Jen kdyby se Jiří zdráhal plnění toho, co bylo ujednáno, mělo Brníčko připadnout koruně.²⁸⁹ Celé brníčské panství bylo zapsáno Jiřímu do desek roku 1490.²⁹⁰

Poslední zmínky o sourozencích jsou z roku 1491, kdy se došlo k vyplacení posledního ze sourozenců Jindřicha, který si stěžoval, že mu jeho strýc jeho podíl zadržuje.²⁹¹ Ten samý rok předstoupila před pány i Anežka a dosvědčila, že její díl ve výši 400 zlatých byl již vyplacen. Při té příležitosti se zároveň dovídáme, že v té době již byla manželkou jakéhosi Trloha.²⁹²

Jiří st. Tunkl z Brníčka a Zábřeha Majetková základna

Při rozdělení majetků, které se otci podařilo nashromáždit, vybral si Jiří st. Tunkl díl sestávající ze zeměpanské části zábřežského panství a panství Hoštejn. Konkrétně se jednalo o hrad a město Zábřeh s kostelním podacím, vesnice Krumpach, Dubicko s kostelním podacím a mlýnem, Kubčov a Budišov. Dále zbořený hrad Hoštejn a městečko pod hradem, vesnice Kosov, Strážov, Nemile, Byčánkov, Hněvkov, Drozdov, Protivanov, Jakubovice, Písařov, Březná, Dolní Jankov, Tatenice, Lubník, Cotkytle, Šumvald, Jankov a Sudkov. Kromě těchto statků mu náležela ještě ves Krasíkov.

Novohradské a šumperské panství

Roku 1470, po smrti Bernarda z Cimburka, získal konečně pod svou správu zástavní panství novohradecké a šumperské, jak bylo Tunklům přislíbeno již roku 1455 a snad ho od té doby také v Bernardově nepřítomnosti spravovali spolu s Hynkem z Cimburka a Benešem z Valdštejna, olomouckým proboštem a pozdějším kamínským biskupem. Nabytí těchto panství se však neobešlo bez problémů. O sporech s bratrem Janem, které přerostly ve

²⁸⁹ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 112, č. 479.

²⁹⁰ ZDO XIII., s. 55-56, č. 84; O problematice vyrovnání mezi Jiřím Tunklem a jeho synovci se zmiňují MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 34; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 16, kde udává jako důvod prodeje panství jeho velké zadlužení, ve článku Týž, *Hrad Brníčko na Zábřežsku*, s. 22, však udává, že se tak stalo z důvodu hrabivosti Jiřího Tunkla, který prý převzal správu nad brníčským panstvím hned po smrti svého bratra; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 84, 124, 126 udává detailně průběh vyrovnání, ale odporuje si v jeho datování – jednou udává rok 1480, tedy hned po smrti Jana ml. Tunkla, a poté rok 1487, překvapuje i nereálným tvrzením, že Jiří Tunkl byl správcem panství celých 15 let, což by znamenalo ještě za života jeho bratra; nejnověji PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 11, který se však spokojil pouze s konstatováním, že k vyrovnání došlo mezi lety 1480 a 1490 a podrobnější průběh ani důvody prodeje panství již neuvádí.

²⁹¹ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 234, č. 884.

²⁹² *Tamtéž.*, s. 234, č. 883; MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 39 se domnívá, že Anežčin manžel byl Jan Dlouhý Trloh, který s ní ujel z Brníčka do Uničova.

vojenské střetnutí ústící v Janovu porážku, jsme se již zmiňovali, přesto nebyl problémům konec. Další totiž vyvstaly v souvislosti se zadlužením Beneše z Valdštejna, jehož díl na těchto panstvích nejspíše Jiří Tunkl skoupil.²⁹³ Jelikož byly dluhy vázány právě na šumperské a novohradské zboží, pohnali Jiřího mezi lety 1480 a 1481 ručitelé Benešových dluhů Hynek st. ze Zvole pro 400 a později 450 zlatých, Oldřich z Boskovic a na Cimburce pro 1 000 zlatých, Jan Heral z Kunštátu pro 1 200 zlatých, Jindřich z Lazů pro 500 zlatých a Albrecht st. ze Šternberka pro 520 zlatých. K tomu se přidal s částkou 600 zlatých i kněz Jan, farář od kostela sv. Petra na olomouckém předhradí, který zde měl roční plat 40 zlatých a později Tunkla žaloval ještě pro 50 kop grošů, jelikož mu Jiří nechtěl list na ten plat obnovit.²⁹⁴ Všechny tyto žaloby byly vyřešeny mimosoudně, řada sporů však přetrvala a bylo potřeba zásahu zemského soudu, který některé žaloby zamítl jako neoprávněné, jako v případě jistého Lorence,²⁹⁵ a někde upravil výši dluhu, jako v případě Bohuše ze Zvole.²⁹⁶ Řada žalob pak byla odložena na později, jak se přesvědčil například kněz Jan,²⁹⁷ a pokračovaly až do devadesátých let 15. století. Roku 1490 měl Jiří Tunkl předložit všechny zápisy, které na šumperské a novohradské zboží měl, aby se těm všem přím stal konec, paradoxně však došlo k dalšímu odkladu na příští sněm do Olomouce.²⁹⁸ Další průtahy se však již nekonalý a jediným pánem na zastavených zeměpanských panstvích se stal Jiří Tunkl.

Jak velká tato panství byla nevíme a ani neznáme všechny vsi, které k nim patřily. Jisté však je, že Jiří Tunkl získal Nový Hrad a město Šumperk, a ze zápisu o prodeji panství novohradského, šumperského a bludovského Žerotínům se dovídáme ještě jména některých manských vsí, které byly rovněž jejich součástí. Byly to vsi Bohutín, Hrabenov, Mackov (nebo též Mařkov – snad dnešní Maršíkov) a Rejhotice.²⁹⁹ Poslední dvě jmenované byly roku 1494 propuštěny Jindřichu Tunklovi, synu Jiřího st. Tunkla, králem Vladislavem z manství.³⁰⁰ Jiří Tunkl byl rovněž držitelem Sobotína, neboť zde vydal roku 1475 místnímu rychtáři privilegium, ale již roku 1480 se dostal kvůli Sobotínu a Mařkovu do sporu s Jindřichem

²⁹³ ŠVÁBENSKÝ, *Další pramen ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 20. O zadlužení Beneše z Valdštejna a vymáhání dluhů na jeho ručitelích výmluvně např. *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 63, č. 379; s. 64, č. 380; Hynkův díl se Jiřímu Tunklovi podařilo získat až roku 1488 za 1 800 zlatých od Anny z Kováně, poručnice sirotků po Hynkovi – viz NA, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.; inv. č. 2418.

²⁹⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 21, č. 110; s. 37, č. 203, 206; s. 45, č. 255; s. 57, č. 339; s. 64, č. 385; s. 84, č. 515; s. 167, č. 975; Ke konečnému vyřešení této pře došlo roku 1482, kdy kněz Jan odstoupil Jiřímu dlužní úpis Beneše z Valdštejna – viz ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 134, č. 406.

²⁹⁵ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 136-137, č. 574.

²⁹⁶ *Tamtéž*, s. 136, č. 573.

²⁹⁷ *Tamtéž*, s. 136, č. 570.

²⁹⁸ *Tamtéž*, s. 216, č. 844; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízmberský*, s. 92.

²⁹⁹ SOkA Šumperk, fond Archiv města Šumperk, oddíl Listiny, inv. č. 9; Srov. ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření šumperských proti Tunklům*, s. 14.

³⁰⁰ ZDO XV., s. 101, č. 6.

z Lazů.³⁰¹ Žaloba skončila poklidem, ale roku 1492 byl již Sobotín v rukou Jiřího z Lazů.³⁰² Vesnicí, kterou jistě držel Jiří Tunkl, byl i Bratrušov, z nějž zběhl roku 1492 Jiříkův poddaný Macek³⁰³ a nejspíše i Frankštát (dnešní Nový Malín), o nějž soupeřil s Janem Zalczerem z Olomouce,³⁰⁴ o dalších vsích v držbě Tunklů však nevíme.³⁰⁵

Svobodné vlastnictví Zábřeha a zisk Závořic

Roku 1469 propustil král Jiří z Poděbrad hrad a město Zábřeh, vesnici Krasíkov a Dubicko se dvěma mlýny z lenního svazku do svobodného vlastnictví Jiřímu st. Tunklovi,³⁰⁶ což pak roku 1473 potvrdil i král Vladislav.³⁰⁷

Jelikož měl Jiří Tunkl v plánu dokončit dílo svého bratra Jana a postavit na závořických pozemcích rybník, usiloval rovněž o získání obou polovin Závořic. Osud první poloviny, kterou drželi Tunklové z brničské větve a již prodali Jiřímu Tunklovi roku 1480 a nechali mu ji zapsat do zemských desek o dva roky později, jsme si již vylíčili. Druhou polovinu patřící nám již známému klášteru augustiniánů v Jevíčku se podařilo Tunklovi získat ještě dříve. Roku 1477 vydal totiž Jiří Tunkl listinu, v níž vracel všechny statky klášteru Matky Boží v Krasíkově, zejména všechny rybníky, velkou louku a všechny důchody kromě doživotního ročního platu pět hřiven grošů a práva ochrany nad klášterním majetkem pro sebe a své potomky.³⁰⁸ Ve skutečnosti došlo k výměně krasíkovských pozemků právě za polovinu Závořic, což byla pro augustiniány výměna navýsost výhodná. Aby se tak mohlo stát, muselo nepochybně dojít k jednání představených obou klášterů, za Krasíkovské převora Arnošta a za Jevíčské brněnského převora Jana. Tato jednání zprostředkoval a celou transakci zaštitil olomoucký a litoměřický probošt Beneš z Valdštejna, což potvrzuje jeho přivěšená pečeť na Tunklově listině. K zápisu do zemských desek došlo až roku 1481.³⁰⁹ Doznívající spory o ochranu klášterního zboží tímto neutichly, ale vynořily se ještě roku 1492, kdy na ochranu

³⁰¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 28, č. 153.

³⁰² *Tamtéž*, s. 293, č. 1770.

³⁰³ *Tamtéž*, s. 292, č. 1760.

³⁰⁴ *Tamtéž*, s. 66, č. 393; s. 80, č. 485; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vizmberský*, s. 125.

³⁰⁵ ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 14 se domnívá, že panství novohradské se Šumperkem a zbořeným hradem Bludovem bylo zastaveno císařem Zikmundem a králem Matyášem za 454 000 grošů, pramen ke svému tvrzení však neuvádí, a tak je tato informace neověřitelná.

³⁰⁶ ZDO XII., s. 12, č. 53.

³⁰⁷ *Tamtéž*, s. 12-13, č. 54; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 114; FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 12; nejnověji PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9.

³⁰⁸ ZAO pob. Olomouc, fond Koruna Panny Marie, klášter augustiniánů – eremitů v Krasíkově, inv. č. 10.

³⁰⁹ ZDO XII., s. 20-21, č. 127, 128; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 440; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 16; DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 66-67.

vznesl nárok Jan Boreš z Rýzemberku a Oseku.³¹⁰ Byl tedy předvolán Albrecht ml. ze Šternberka, jehož otec Tunklům tuto ochranu prodal.³¹¹ Albrecht musel řešit i spor o louku a část řeky u Krasíkova, jaký byl výsledek při se nám však nedochoval.³¹²

Zástava Rabštejna a Rýmařova

Někdy před rokem 1477 získal Jiří Tunkl do zástavy od krále hrad Rabštejn a město Rýmařov za 1 500 zlatých.³¹³ Zejména hrad Rabštejn hrál významnou roli v bojích česko-uherských válek a Jiříkovy oddíly odtud plenily statky katolických pánů věrných králi Matyášovi. Proto byl Tunkl pohnán Hynkem st. ze Zvole, že mu v příměří sjednaném mezi králem Vladislavem a Matyášem ve Vratislavi roku 1474 poplenil ves Lukavici.³¹⁴ Na rabštejnské a rýmařovské statky Jiřího zase zaútočil Mikuláš Hrdý z Klokoče a z Jevíčka.³¹⁵ Po skončení bojů se dostalo toto zboží Čeňku Tunklovi, příslušníku kolšovské rodové větve a ten se od roku 1480 začal psát s přídomkem z Brníčka a na Rabštejně.³¹⁶ V tomto převodu možná figuroval Matouš Tovačovský ze Starého Města, kterého roku 1480 pohnal Jiří Tunkl pro 1 000 zlatých, že nedodržel smlouvu o Rabštejnu a Rýmařově, kterou spolu učinili.³¹⁷ „Pro zavinění a faleš Čeňka“ mu byl roku 1483 Rabštejn a nejspíše i Rýmařov odebrán a zástavní částka 1 500 zlatých připadla koruně. Správu nad tímto zbožím převzal moravský hejtman a Jiřímu Tunklovi bylo nabídnuto odkoupení těchto statků, pokud se uvolí znovu zaplatit zástavní částku, jinak by byla dána šance někomu jinému.³¹⁸ Tunkl neváhal, a tak získal zmiňované statky zpět do zástavy, přestože byly kvůli Čeňkovi značně zadluženy. Dluhy vymáhal Jiří Tunkl po Petrovi Haugvicovi z Biskupic a Mikuláši Lužickém z Čechovic.

³¹⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 295, č. 1785, 1786.

³¹¹ *Tamtéž*, s. 308, č. 1869.

³¹² *Tamtéž*, s. 246, č. 1475.

³¹³ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 72-73; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 81, kde se Březina domnívá, že Rabštejn byl zastaven Jiřímu Tunklovi králem Jiřím z Poděbrad roku 1470, ovšem citovaný pramen (AČ XVI., s. 165) o ničem takovém neinformuje; URBÁNEK, *Věk poděbradský IV*, s. 136, 141 pokládá zisk zástavního zboží do 2. poloviny 60. let 15. stol.; PLAČEK, *Hrad Rabštejn u Bedřichova*, s. 34 dokonce uvádí, že hrad měli Tunklové v zástavě ještě před rokem 1464; SPURNÝ, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 198, kde se správně zasazuje zisk Rabštejna do sedmdesátých let, zároveň však Spurný uvádí, že se Tunklové o hrad střetli s Janem Heraltem z Kunštátu, o čemž také žádné prameny nesvědčí.

³¹⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 39, č. 220; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 236.

³¹⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 128, č. 762.

³¹⁶ ZDO XII., s. 15, č. 77; *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 55, č. 325; s. 57, č. 340; s. 58, č. 344; s. 124, č. 739; s. 162, č. 943; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 81; PLAČEK, *Hrad Rabštejn u Bedřichova*, s. 34.

³¹⁷ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 28, č. 148.

³¹⁸ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 72-73; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 124 uvádí, že se tak stalo roku 1480 kvůli podvodu; PLAČEK, *Hrad Rabštejn u Bedřichova*, s. 34 vidí příčinu v napadání statků Matyášových straníků po uzavření olomouckého míru, kdy proti Rabštejnu vytáhla trestná výprava a hrad před rokem 1483 dobyla.

Přítom se dovídáme o tom, že mezi zastaveným majetkem byla i ves Hankštejn.³¹⁹ Po Jiřím Tunklovi získal Rabštejn a Rýmařov do zástavy někdy před rokem 1490 Ctibor Tovačovský z Cimburka.³²⁰

Kolšov a Třemešek

Převod Rabštejna a Rýmařova Čenkovci se udál nejspíše v souvislosti s prodejem kolšovského panství Jiřímu st. Tunklovi. Roku 1480 dal zapsat Čeněk Tunkl Jiřímu tvrz a ves Kolšov s dvorem, rybníky a sádkami na ryby, dále ves Brné (Svinov), Olešné, Václavov, Pivonín a zákupní krčmu v Hrabišíně.³²¹ Na Kolšově bylo zapsáno věno 200 zlatých Čenkovy matky Elišky z Lesnice, které však nebylo vyplaceno, a tak musel podle panského rozkázání dluh uhradit Jiří Tunkl, neboť roku 1487 byl již Čeněk po smrti.³²² Čenčkova smrt odstartovala i vlnu žalob pro dluhy, které nebyly věřitelům splaceny. Tak se svých práv dovolávali Jan Zoubek ze Zdětína, který ručil ještě za dluh Jana Tunkla z Eichholze,³²³ a Markvart ze Zvole s Janem z Mírova, ručitelé Čenčkova dluhu 200 zlatých Stanislavu z Lunkvic.³²⁴ Proto byli obesláni Oldřich z Boskovic a Jan Pňovský ze Sovince, kteří za prodej kolšovského panství ručili, aby se z nastalé situace zodpovídali³²⁵ a také kvůli tomu, že měli Jiřímu Tunklovi obnovit list na toto panství, což do roku 1492 neučinili.³²⁶

Třemešek vlastnily od čtyřicátých let sestry Anna z Kolšova a Dorota z Třemešku spolu se svými muži. Jiří Tunkl měl o něj zájem, protože ležel přímo mezi šumperskými, kolšovskými a rýmařovskými statky. Ke konci sedmdesátých let 15. století došlo k odkoupení Třemešku od obou sester, ale zápisu do zemských desek předcházely obvyklé spory.³²⁷ Roku 1480 totiž pohnala Anna z Kolšova pro 70 zlatých Jiřího Tunkla, že jí drží její zboží v Třemešku a nechce jí ho zaplatit.³²⁸ Tunkl se ihned obrátil na ručitele prodeje Matěje z Dvorce a Řimic a Jana Kroupu z Bučovic, aby došlo k nápravě.³²⁹ Téhož roku také žaloval Jana Chudobína z Bařic, neboť jako ručitel za prodej části vsi patřící Dorotě z Třemešku a jejímu muži Alexi z Šumic měl dát toto zboží zapsat do zemských desek, což do té doby

³¹⁹ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 117, č. 490; *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 255, č. 1533.

³²⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 257, č. 1543, 1544.

³²¹ ZDO XII., s. 15, č. 77; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 124; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14.

³²² *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 117, č. 487.

³²³ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 236, č. 1412; s. 250, č. 1501.

³²⁴ *Tamtéž*, s. 282, č. 1699, 1700; s. 318, č. 1923-1924.

³²⁵ *Tamtéž*, s. 267, č. 1605, 1606; s. 293, č. 1773; s. 294, č. 1774.

³²⁶ *Tamtéž*, s. 267, č. 1607, 1608; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 197.

³²⁷ POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 18-19.

³²⁸ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 83, č. 505.

³²⁹ *Tamtéž*, s. 65, č. 391, 392.

neučinil.³³⁰ Všechny strany se nakonec dohodly a roku 1480 nechala Anna z Kolšova zapsat půl Třemešku s dvorem a mlýnem Jiřímu do zemských desek,³³¹ na zápis druhé poloviny vsi si však musel Tunkl počkat až do roku 1481.³³²

Další zisky, výměny, ztráty

Ještě za vlády Jiřího z Poděbrad došlo k získání zástavních vsí Vitošova a Hrabové s mlýnem a dvorem, když je Jiří Tunkl vyplatil od Anny z Čečelic a Kateřiny z Říčan.³³³ Tunkl zde začal budovat rybníky, čímž zkrátil zvolského faráře Václava o desátky, a tak byl kvůli tomu roku 1480 pohnán.³³⁴ Roku 1482 se pak přihlásili Beneš ze Stříteže a Jindřich Pěnice z Lazů, že jim drží jejich základ na těchto vsích ve výši 35 zlatých a oni musí platit úroky.³³⁵ To byl nejspíše důvod, proč nakonec nezískal Tunkl Vitošov do dědičného vlastnictví, jak se mu to podařilo v případě Hrabové. Tu mu totiž z lenní závislosti na moravském markraběti propustil roku 1493 král Vladislav a zůstala v rukou Tunklů až do jejich definitivního odchodu z Moravy.³³⁶

Někdy před rokem 1480 došlo k zastavení Jiříkových vsí Jakubovice, Písařov, Březná a Cotkytle Janu Šilperskému z Dalčic za 100 kop grošů a 150 zlatých. Jiří Tunkl mu měl na ty vsi vystavit list, nakonec mu prý udělal list jen na tři vesnice, a i ten mu pak vzal.³³⁷ Tunkl se bránil, že všechno, na čem se smluvili, dodržuje a neví, proč ho kvůli tomu Jan pohání.³³⁸ Došlo k poklidu a už roku 1481 byly všechny vsi zpět v rukou Tunkla, který je nejspíše ze zástavy vyplatil.³³⁹

Jak jsme již zmiňovali, roku 1486 prodal Jiří Tunkl svým synovcům vesnice Tatenice, Lubník, Cotkytle, Šumvald a Jankov, které se pak dostaly do rukou Jana Šilperského z Dalčic. Když pak odkoupil Jiří Tunkl od svých synovců celé jejich brničské panství zatížené dluhy a

³³⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 28, č. 149.

³³¹ ZDO XII., s. 16, č. 91; s. 17, č. 93.

³³² *Tamtéž*, s. 22, č. 141; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 196, kde se úplně ignoruje fakt, že půl Třemešku získal Tunkl již roku 1480 od Anny z Kolšova; nejnověji POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 19.

³³³ ZDO XV., s. 100, č. 3; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 173 udává, že se tak stalo někdy v druhé polovině 15. stol.; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14 datuje tuto událost někdy před rokem 1471.

³³⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 17, č. 85; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 173.

³³⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 200, č. 1189; s. 202-203, č. 1208.

³³⁶ ZDO XV., s. 100, č. 3; ZDO XVII., s. 169, č. 59; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14-15; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 173 mylně udává, že součástí zábřežského panství zůstal i Vitošov.

³³⁷ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 3, č. 10; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 129.

³³⁸ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 79, č. 479.

³³⁹ Usuzujeme na to kvůli půhonu Jiřího Tunkla na Jana Šilperského z Dalčic, že na svém panství ukrývá Tunklova poddaného, který uprchl z Jakubovic – viz *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 128, č. 763.

oni mu jej nechali roku 1490 zapsat do zemských desek, dělal si Tunkl nároky i na pustou vesnici Jankov. Proto byl Janem Šilperským z Dalčic pohnán, že mu Jankov neoprávněně zadržuje, načež se Jiří odvolal na Albrechta ml. ze Šternberka, který za prodej tohoto zboží ručil.³⁴⁰ Dříve než byla pře na zemském soudu vyšetřena, došlo mezi Janem Šilperským z Dalčic, jeho zástupcem Alešem Krčmou z Konipas a Jiřím Tunklem ke smlouvě o užívání Jankova, ale ani ta nebyla dodržována.³⁴¹ K nálezu došlo až roku 1493, přičemž Jankov, který držel a užíval mezi tím Tunkl, připadl Janovi, který si na Jiřího synu Jindřichovi Tunklovi vymohl i proplacení soudních výdajů.³⁴²

Roku 1489 došlo k výměně Jiříkovy vsi Svinov za Sudkov s jedním břehem řeky Desné, rybníkem, zákupní rychtou a mlýnem, který držel Markvart ze Zvole.³⁴³ Tato výměna, která byla do zemských desek zapsána až roku 1490,³⁴⁴ souvisela s narovnáním mezi zmiňovanými muži ohledně zatopení Markvartových pozemků při stavbě Závořického rybníka. Přitom došlo i k přesunu desátků z Bohuslavic, Hrabové, Třeštiny a Dubicka ke zvolské faře a dále pak ke ztrátě kolšovských Horních luk i luk na pravém břehu Moravy, lesnické a leštinské louky a závořické Horčavy a závořických pastvisek ve prospěch Postřelmovských.³⁴⁵

Za Jiříkova panování rovněž získal ves Zálavščí³⁴⁶ a Loučka, naopak zanikly vsi Střížov, Protivanov, Dolní Jankov, Závořice, na jejichž pozemcích vyrostl velký rybník, Byčánkov, který zanikl pravděpodobně za česko-uherských válek³⁴⁷ a Budišov, který se naposledy připomíná roku 1490.³⁴⁸

Vzestup politické moci

Viděli jsme, jak rozsáhlé majetky dokázal Jiří Tunkl nashromáždit převážně z rukou menších vlastníků a svých příbuzných, kteří se dostali do složité finanční situace. Jiří se tak

³⁴⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 245, č. 1470; s. 246, č. 1475.

³⁴¹ *Tamtéž*, s. 323, č. 1954, 1956.

³⁴² *Tamtéž*, s. 342, č. 2070, 2071.

³⁴³ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 319; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 14, 16.

³⁴⁴ ZDO XIII., s. 55, č. 79-81.

³⁴⁵ ZAO pob. Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké, oddíl Papírové listiny, listy a akta, inv. č. 8377; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 441-442; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 39-40; DOUBRAVSKÝ, *Postřelmov*, s. 96-97; nejnověji TÝŽ, *Závořice*, s. 76-77.

³⁴⁶ Dnes část Leštiny; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 15.

³⁴⁷ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 431.

³⁴⁸ ZDO XIII., s. 55-56, č. 84; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 431.

stal největším držitelem statků na Šumpersku³⁴⁹ a jeho dominium se rozprostíralo od hranic českých přes Zábřeh a Šumperk až k hranicím slezským.³⁵⁰ Spolu s tím, jak rostlo Jiříkovo bohatství, pomýšlel schopný Tunkl stále více i na získání odpovídající politické moci. Zde se ovšem musel utkat se zkušenými matadory moravského politického života, kteří se nehodlali o svoji moc dělit s příslušníkem rodu, který byl ještě před půlstoletím pro moravské pány zcela neznámým.

Česko-uherské války

Pro Tunkly, kteří vždy spojovali svoji politickou moc se službou královskému majestátu, se brzy naskytla jedinečná příležitost, které hodlal Jiří Tunkl co nejvíce využít. Touto příležitostí se staly česko-uherské války, ve kterých se postavil jednoznačně na stranu krále Jiřího z Poděbrad. Pozice Tunklů však nebyla vůbec jednoduchá, protože se většina moravských pánů postavila za uherského krále Matyáše, a tak se záhy ocitly Tunklovy statky v obležení nepřátel, zejména rytíři ze Zvole.

Jiří Tunkl se však mohl opřít o spojence, které našel u pánů ze Sovince a u Jiřího Stoše z Albrechtic, který v této době držel v zástavě hrad Rabštejn. Ke konci května roku 1468 vytáhli Tunkl, Jiří Stoš z Albrechtic a pán ze Sovince do Slezska, aby se připojili k Poděbradovu vojsku a napadli statky vratislavského biskupství. Útočníci postupovali přes Vidnavu k Nise a 31. května se k nim přidal i kladský hejtman Hanuš Welfl z Varnsdorfu. Vojsko o síle asi 1 000 pěších, 100 jízdních a 100 vozů se třemi houfnicemi napáchalo po cestě mnoho škod, a nakonec oblehlo hrad Bolkenhain. Proti nim vytáhlo narychlo shromážděné vojsko složené z vazalů vratislavského biskupa a nisských měšťanů, kterého se útočníci zalekli a ustoupili. Při ústupu došlo k vojenské srážce u Javorníka, přičemž ustupující utrpěli menší ztráty.³⁵¹

Další střetnutí, kterého se nejspíše zúčastnil i vojenský kontingent Jiřího Tunkla, proběhlo 1. října 1468 u Zvole. Vojsko Jiřího z Poděbrad o síle asi 5 000 mužů pod vedením Zdeňka Kostky z Postupic táhlo na pomoc obležené posádce v klášteře Hradisko u Olomouce, když ho napadly oddíly Zikmunda ze Zvole posílené posádkou biskupské Mohelnice. Noční přepadení zastihlo Zdeňka Kostku zcela nepřipraveného a přivedilo mu zdrcující porážku,

³⁴⁹ PAPAŽÍK, David: *Města, městečka a vesnice v majetkové struktuře na Šumpersku ve 14. – 16. století*. SM, sv. 83, 2002, s. 14-15.

³⁵⁰ PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 11.

³⁵¹ ESCHENLOER, *Historia Wratislaviensis*, s. 183; srov. D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 11; PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV*, s. 540; PLAČEK, *Hrad Rabštejn u Bedřichova*, s. 34; nejnověji PAPAŽÍK, *Páni ze Sovince*, s. 158, který však zaměňuje Jiřího Tunkla za jeho bratra Jana.

sám Zdeněk byl při této bitvě zraněn, podařilo se mu však uprchnout na Tunklův hrad Zábřeh. Ani bezpečné útočiště za silnými zdmi zábřežského hradu ale nedokázalo zabránit tomu, aby hned příštího dne svým zraněním Zdeněk podlehl.³⁵²

Ačkoliv byla obě tažení neúspěšná, Jiří Tunkl se nevzdával a pokračoval ve vzájemných bojích s rytíři ze Zvole, přičemž novohradské a šumperské, na zvolské straně pak kolštejnské, panství utrpělo značné škody. Výpady se často daly z hradu Rabštejn, který měl v této době v zástavě Matěj Tovačovský, spojenec Jiřího Tunkla.³⁵³ Za věrnost a vytrvalost byl Jiří Tunkl odměněn 10. června 1469 propuštěním lenní části zábřežského panství do svobodného držení od krále Jiřího z Poděbrad.³⁵⁴

Pozice Jiřího Tunkla byla taková, že dokonce i vratislavský kronikář si posteskl, že se králi Matyášovi podařilo přinutit k poslušnosti celou Moravu, ovšem s výjimkou pánů z Cimburka a právě Tunklů.³⁵⁵ Po smrti Jiřího z Poděbrad se Jiří Tunkl postavil na stranu krále Vladislava Jagellonského a získal tak roku 1473 potvrzení svobodného vlastnictví Zábřehu.³⁵⁶ Odvetná výprava Františka z Háje na severní Moravu však Tunklovi způsobila nemalé škody, a přestože samotné město Zábřeh zůstalo nedotčeno, byly roku 1471 pobořeny hrady Rabštejn, Nový Hrad a Bludov, který pak už nebyl obnoven.³⁵⁷ Nová mocenská situace už nedovolovala Jiřímu Tunklovi, aby nadále stranil Vladislavu Jagellonskému, a tak přestoupil někdy kolem roku 1474 na stranu krále Matyáše,³⁵⁸ v jehož vojsku se jako hejtman zúčastnil 12. října 1474 bitvy u Žvanovic po boku svého někdejšího protivníka Františka z Háje.³⁵⁹ Zdejší porážka nám ukazuje, jak váhavá byla loajalita ke straně uherské. To by potvrdzovala i skutečnost, že když byly oddíly Matyáše ve Vratislavi obléhány a moravští páni (jmenovitě se uvádějí páni ze Šternberka a Tunklové) byli vyzváni, aby obležené město zásobovali, většina proviantu byla prodána právě obláhatelům. Takové jednání pak napříště

³⁵² D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 11; PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV*, s. 546; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 81; nejnověji PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9.

³⁵³ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 54, č. 319, 320; s. 65, č. 389; s. 81, č. 491. Popleněny byly hlavně statky v Šumvaldu a Břevenci.

³⁵⁴ ZDO XII., s. 12, č. 53.

³⁵⁵ ESCHENLOER, *Geschichten der Stadt Breslau*, s. 133; srov. D'Elvert, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 11.

³⁵⁶ ZDO XII., s. 12-13, č. 54; O přidržení se strany Vladislava Jagellonského BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80, 85.

³⁵⁷ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 57, 81; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 16; SPURNÝ, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 25, 167; ELIÁŠ, *Bludov*, s. 3-4; nejnověji PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9.

³⁵⁸ D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 11; PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V*, s. 487-489; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 138.

³⁵⁹ POL, *Jahrbüher der Stadt Breslau*, s. 97; srov. D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 11; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 80.

král Matyáš svým stoupencům zakázal.³⁶⁰ Matyáš si Slezsko dokázal udržet a po uzavření vratislavského míru už Jiří Tunkl do bojů až do definitivního ukončení válek olomouckým mírem nijak významně nezasáhl. Není tedy divu, že roku 1478 v Brně připojil spolu s ostatními příslušníky moravských stavů svoji pečeť k landfrýdu uzavíranému na dva roky.³⁶¹

Jmenování do panského stavu

Jak už jsme zmiňovali, Jiří Tunkl byl se svým bratrem povýšen do panského stavu 3. května 1465 císařem Friedrichem III. Tento status jim však odmítali potvrdit moravští páni, kteří si sami vyhrazovali právo přijímání nových členů panského stavu. Ačkoliv nebyl ještě panský stav na Moravě v této době zcela dotvořen, za vlády krále Matyáše se už začal uzavírat a Jiří Tunkl, který se mohl opřít o hospodářskou sílu svého panství, si toho byl velmi dobře vědom. Jeho snahu o proniknutí do vrstvy moravské elity můžeme vidět například roku 1472, kdy byl společně s ostatními moravskými pány přítomen nálezu komorního soudu ohledně dolování v Rusové.³⁶² I na přestoupení na stranu Matyáše se můžeme dívat v kontextu Jiříkových snah o proniknutí do panského stavu. V této otázce se střetl Jiří Tunkl s Albrechtem Kostkou z Postupic, kterého Jiří obvinil z toho, že se do panského stavu neprávem „vlámal a v hrabství vkupoval.“ Vyostřenou hádku přecházející v urážky a vzájemné zpochybňování urozenosti předků rozsoudil příznačně zemský soud. Ten potvrdil, že Albrecht do panského stavu „všel slušně a se svolením všech, kteříž k té věci přísluší,“ kdežto na adresu Jiřího Tunkla páni pronesli, že „jsú jeho potřeby slyšeli, než o jeho starodávním panství nepamatují páni, by to kdy bylo.“³⁶³

Svého odvěkého snu nakonec dosáhl Jiří Tunkl 6. září 1479, kdy byl „z příčin hodných“ spolu se svým synem Jindřichem a „těmi od něho a jeho syna poslými“ konečně mezi pány přijat. Můžeme vidět, jak se Tunklovi přiklon na stranu krále Matyáše vyplatil, neboť k tomu došlo na královu „pilnú prosbu.“ Náhle jako by se moravští páni rozpomněli na Jiříkovy mnohé nesnáze i na to, že vlastně byl Tunkl do panského stavu přijat již za krále Jiřího, hned však neopomněli dodat, že se tak stalo „na žádné listy...ani na starodávné panství, než z...dobré vůle.“ Tunkl pak pronesl přísahu, že bude „velebiti rád a stav panský vedlé obyčeje a práva koruny české a země moravské...a pánóm a rodóm starožitným v jich

³⁶⁰ POL, *Jahrbüher der Stadt Breslau*, s. 102; srov. D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 11.

³⁶¹ ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 128.

³⁶² AČ IV., s. 265-267, č. 6.

³⁶³ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 21, č. 111; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 81; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 12.

obyčejích nepřekážeti, ani se nad ně tříti.“³⁶⁴ Na sněmu v Brně byli do panského stavu přijati ještě páni z Vajtmile, kteří tak spolu s Tunkly zaujímali poslední místo v pořadí urozenosti a na sněmu seděli nejnižší.³⁶⁵ Jiří Tunkl samozřejmě svého práva sedět na sněmu využil, jak nás o tom zpravují zápisy z 24. června a 7. září roku 1480.³⁶⁶

Přátelství a rivalita

Pro Jiřího Tunkla se jmenováním do panského stavu otevřely dveře mnoha příležitostem k setkávání se s významnými představiteli moravských stavů, zvláště když se spolu potkávali na zasedáních zemského soudu, kde měl Jiří Tunkl možnost o mnoha sporech rozhodovat. Na soudním tribunálu seděl opakovaně v letech 1480–1484, 1487 a 1489–1490³⁶⁷ a to nejen na zemském soudu v Olomouci, ale i v Brně. Zároveň byl ručitelem za statky a dluhy mnoha předních moravských mužů. Například roku 1480 byl pohnán jako ručitel prodeje bystřického zboží zemskému hejtmanu Ctiboru z Cimburka,³⁶⁸ za kterého se zaručil ještě roku 1483, kdy si spolu se svým bratrem Janem a Vilémem z Pernštejna půjčili částku 100 zlatých.³⁶⁹ Stejně tak byl ručitelem prodeje onoho bystřického zboží čítající asi 10 vsí, tvrz a hrad Vilému a Vratislavovi z Pernštejna roku 1488.³⁷⁰

Velké nepříjemnosti přineslo Jiřímu Tunklovi přátelství s Janem Heraltem z Kunštátu, kterému byl rukojmím na jeho statcích. Nejdříve totiž musel za Heralta zaplatit dluhy, jejichž splacení si vyžádal Tunklův protivník a rival v zápase o přijetí do panského stavu Albrecht Kostka z Postupic, a proto se snažil vynaložené prostředky získat roku 1480 od Heralta a o dva roky později od Jiříka Hrabiše z Postupic zpět.³⁷¹ Jestli se mu to podařilo, nevíme. Patrně se svých peněz od Jana Heralta z Kunštátu nedočkal, jelikož při prodeji celého Kunštátova panství někdy mezi lety 1489–1490 se domáhali splacení dluhů i další Heraltovi věřitelé.

³⁶⁴ ZDB XV., s. 3-5, č. 2; ZDO XII., s. 3-4, č. 2; BRANDL, Vincenc (ed.): *Knihy Tovačovská, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*. 2. vyd. Brno 1868, s. 39-41; Panuje nejednota v dataci tohoto sněmu – rok 1480 udávají BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 83; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 12; nejnoveji BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 137; rok 1479 pak PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 10.

³⁶⁵ AČ V., s. 399-402, č. 20; srov. MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích*. I-II. díl. 2. vyd. Praha 2001, s. 361-362.

³⁶⁶ ZDO XII., s. 3, č. 1; ZDB XV., s. 3, č. 1; AČ XVI., s. 215, č. 206; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 12.

³⁶⁷ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 65, 76, 88, 111, 114, 198, 406, 425, 448, 464.

³⁶⁸ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 34, č. 192; s. 36, č. 198.

³⁶⁹ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 67, č. 323; srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 298; Se zemským hejtmanem Ctiborem z Cimburka se znal Jiří Tunkl již dříve, jelikož roku 1470 byl přítomen při zástavě kláštera Hradisko u Olomouce opatem Jiřkem právě Ctiborovi z Cimburka – viz ZAO pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, oddíl Listiny a listy, inv. č. 510.

³⁷⁰ AČ VI., s. 520, č. 200.

³⁷¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 78, č. 476; s. 79, č. 477-478; s. 214, č. 1282-1284.

V případě zadluženého Třebářova dokonce páni roku 1491 našli, že má být oddlužen finančními prostředky Heraltových ručitelů, tedy i Jiřího Tunkla.³⁷² Tím však problémy neskončily. Prodej měl být zapsán do zemských desek, k tomu se ale Heralt příliš neměl, a tak byli roku 1490 znovu pohnáni jeho ručitelé, tentokrát Janem Pňovským ze Sovince, který od Heralta koupil sovinecké panství. Jana Heralta z Kunštátu se snažil k zápisu přimět půhonem i Jiří Tunkl, než to však mohl Heralt učinit, tak někdy před rokem 1492 zemřel.³⁷³ Složitě jednání o Heraltově pozůstalosti dovedli do konce jeho ručitelé a ještě roku 1492 nechali zapsat všechny majetkové převody, kterých nebylo vůbec málo, do zemských desek.³⁷⁴

Dále byl Jiří Tunkl rukojmím Oldřichu z Boskovic, čímž se dostal do sporu s Kateřinou z Kvittendorfu, které se Oldřich zdráhal plnit smluvní závazky.³⁷⁵ Ostatně s pány z Boskovic měl Jiří Tunkl společného více. Jelikož byli v držbě statků po Janu Heraltovi z Kunštátu, týkala se i jich zmiňovaná jednání,³⁷⁶ Boskovicové byli Tunklovi ručiteli za správu kolšovského panství,³⁷⁷ Tunkl za ně zaplatil dluhy kvůli poručnictví Beneši z Valdštejna³⁷⁸ a vyplatil i dluhy olomouckého biskupa Tasa na statcích, které pánům z Boskovic po Tasově smrti připadly.

Jiří Tunkl byl mezi Tasovými rukojmími, a tak byl zatažen i do sporů o jeho dědictví, které se táhly několik let. Rukojmí si totiž roku 1484 stěžovali, že olomoucká kapitula pobrala biskupovy cennosti a klenoty, kterými chtěli zaplatit Tasovy dluhy, pročez za ně museli někteří šlechtici dát dokonce svoje statky.³⁷⁹ Nebožtíkův dluh byl uznán jako spravedlivý a bylo rozhodnuto, že budou všechny věci z pozůstalosti shromážděny na Tovačově a zde se po důkladném prostudování všech listů a dluhů rozhodne, co se bude dít dál.³⁸⁰ Pře byla kvůli hejtmanově nepřítomnosti ale odložena až do roku 1490, kdy bylo rozhodnuto, že se dluhy mají vyplatit cennostmi z nebožtíkovy pozůstalosti a kdyby Dobeš a Beneš z Boskovic chtěli některé věci po svém zemřelém bratru získat zpět, měli je vykoupit finanční hotovostí.³⁸¹ Nález zemského soudu však nebyl respektován, protože si ještě téhož roku Jiří Tunkl stěžoval,

³⁷² *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 233, č. 879; srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 172.

³⁷³ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 244, č. 1464-1467; s. 256, č. 1539; s. 257, č. 1540; srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 317.

³⁷⁴ ZDO XIV., s. 66-67, č. 39-41; s. 68, č. 46; s. 74, č. 81; s. 75, č. 88; ZDB XVI., s. 50-51, č. 156-158; AČ XVI., s. 418-420; s. 429; srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 172.

³⁷⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 20, č. 101; s. 29, č. 156-158; s. 125, č. 747; s. 128, č. 761; Jiří Tunkl si dokonce musel půjčit od židů, aby mohl za Oldřicha jeho pohledávky zaplatit.

³⁷⁶ *Tamtéž*, s. 268, č. 1610; s. 302, č. 1830; s. 304, č. 1842-1843; s. 308, č. 1867-1868.

³⁷⁷ *Tamtéž*, s. 267, č. 1605, 1607.

³⁷⁸ *Tamtéž*, s. 170, č. 997; s. 268, č. 1609; Oldřich z Boskovic měl pak Jiřímu Tunklovi vyjednat kvitanci na zaplacení dluhů od jisté Vamborského, což úmyslně protahoval.

³⁷⁹ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 89.

³⁸⁰ *Tamtéž*, s. 122-123, č. 507.

³⁸¹ *Tamtéž*, s. 214, č. 837.

že mu Dobeš s Benešem nechtějí splatit 440 zlatých, které on již věřitelům zaplatil.³⁸² Stejně tak poháněl roku 1492 i olomouckou kapitolu kvůli 44 zlatým³⁸³ a spor s některými rukojmími trval až do roku 1493.³⁸⁴

Ve většině výše zmiňovaných (ale i nezmiňovaných) sporech vystupoval spolu s Jiřím Tunklem jeho nejvěrnější spojenec a přítel Jan Pňovský ze Sovince. Nejspíše spolu bojovali v česko-uherských válkách a zasedali spolu i na zemských sněmech a soudech a často spolu vynášeli rozsudky.³⁸⁵ Jiří Tunkl také Janovi zaplatil místo jeho bratra Jindřicha 45 grošů na jeho blíže nespecifikovaný statek, načež pak tuto sumu po Jindřichovi vymáhal.³⁸⁶ Kromě toho byl i při jednání Pňovského s jistým panem Babkou a snad se mu podařilo přispět ke zdárnému vyřešení projednávané věci.³⁸⁷ I přes Tunklovy snahy se mu nepodařilo roku 1488 zvrátit při Jana Pňovského ze Sovince s Dobešem z Boskovic ohledně zástavy Senice,³⁸⁸ naopak při sporu s Janem Berkou z Dubé roku 1484 vyjednal pro svého přítele poměrně výhodné podmínky.³⁸⁹ Harmonické vztahy však mírně narušovaly neustávající pŕuhony na Jiřího Tunkla kvůli ručení za polovinu pňovského zboží, pro které byli spolu znesvářeni Jan s jeho bratrem Jindřichem ze Sovince.³⁹⁰ Nakonec kvůli těmto sporům došlo ke zvodu na Tunklově vsi Dubicko ve výši 35 hřiven grošů. Jiří Tunkl se ještě snažil získat zpět alespoň 10 hřiven za platbu úředníkům, jestli se mu to ale podařilo, nevíme.³⁹¹ Ačkoliv celková částka nebyla příliš vysoká, přesto se nám zdá toto opatření poměrně tvrdé a snad pro něj byly i jiné důvody. Ke zvodu došlo roku 1482, ale i po něm zůstali Jan a Jiří přáteli, přestože se kvůli tomu soudili ještě roku 1490.³⁹²

K přátelům Jiřího Tunkla bychom mohli ještě zařadit jeho spolubojovníky za česko-uherských válek, Jiřího Stoše z Albrechtic a Matěje Tovačovského. Tunkl byl také poručníkem pře Jana z Potštejna a z Žampachu, který byl okraden jeho vlastní tchýní, ovšem z této jediné zprávy z roku 1492 nelze o jejich vztahu nic konkrétního vyvozovat,³⁹³ stejně jako o vztahu s Václavem Laškovským, kterému byl Tunkl rukojmím na jeho statcích.³⁹⁴

³⁸² *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 255, č. 1532.

³⁸³ *Tamtéž*, s. 295, č. 1782.

³⁸⁴ Srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 131, 298.

³⁸⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 65; srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 130-131.

³⁸⁶ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 68, č. 332; srov. PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 298.

³⁸⁷ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 55, č. 288.

³⁸⁸ *Tamtéž*, s. 170, č. 686.

³⁸⁹ PAPAJÍK, *Páni ze Sovince*, s. 133.

³⁹⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 5, č. 24; s. 29, č. 159; s. 82, č. 498-500; s. 264, č. 1583.

³⁹¹ *Tamtéž*, s. 158; s. 201, č. 1200; s. 216, č. 1293, 1294.

³⁹² *Tamtéž*, s. 245, č. 1473; s. 246, č. 1476; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 83-84.

³⁹³ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 294, č. 1776.

³⁹⁴ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 75, č. 357.

Do podobné situace se dostáváme, když chceme určit Tunklovy odpůrce a protivníky. Například roku 1480 musela Tunkla pohnat Barbora z Borotína, aby od něj získala „100 kop peněz“, které mu v hotovosti půjčila. Protože došlo k poklidu, předpokládáme, že dluh byl Barboře splacen.³⁹⁵ Dále byl Jiří Tunkl dlužníkem Reginy Čechové z Olomouce. Jednalo se o 50 hřiven grošů a úroky ze zboží zadržovaného nejspíše Janem Heraltem z Kunštátu.³⁹⁶ Roku 1481 byl pohnán pro dluh 300 zlatých Matyášem z Třebeska, který chtěl svůj nárok prokázat listem s Tunkovou pečeti,³⁹⁷ a dlužním úpisem prokazoval ještě téhož roku své nároky na 30 zlatých Václav z Řičan, kterému Jiří dlužil 23 zlatých i za svého synovce Jiřího ml. Tunkla.³⁹⁸ Ještě roku 1482 dlužil za Šumperské Kunce z Lazů 40 hřiven grošů.³⁹⁹ V této při ji zastupovali její bratři Karel a Jiří z Vlašimi, se kterými měl Jiří Tunkl také spory. S Karlem z Vlašimi pro 18 hřiven grošů kvůli pobírání platu Karlovu poddanému⁴⁰⁰ a s Jiřím z Vlašimi kvůli škodám na mýtu, když mu roku 1490 „zadělal silnici a cestu svobodnú.“⁴⁰¹ U žádného z výše jmenovaných sporů neznáme jejich výsledek a provinění nejsou ani příliš závažná, a proto nemůžeme nikoho z jmenovaných s určitostí označit jako Tunklova nepřítele.

Jistá nevraživost ale panovala mezi Jiřím Tunklem a Mikulášem Hrdým z Klokoče, který zaútočil roku 1481 na Tunklovy statky na Rabštejně a Rýmařově a okradl tam místní poddané. Škodu vyčíslil Tunkl na 300 zlatých.⁴⁰² Téhož roku pohnal Jiří Tunkl i Hynka z Valdštejna a Brtnice pro 1 500 zlatých kvůli tomu, že mu Hynkovi lidé zaútočili na jeho statky, „toho zboží hubili“ a s kořistí ujeli na Hynkův zámek do Žampachu.⁴⁰³ Velké sympatie také nechoval Jiří Tunkl k Jindřichovi Pěnici z Lazů, se kterým se střetli nejen kvůli již zmiňovaným vsím Hrabová a Vitošov, ale i kvůli hranicím novohradského panství. Jindřich mu totiž „sahal v hory přes hranice“ u Sobotína a v lesích na Novohradecku mu lovil zvěř.⁴⁰⁴ Naopak Jiří Tunkl byl pohnán Petrem z Bořečkovic, že mu v Nemili pobral „šatství chozečí i postel, obilí dvoje, krávy, vozy i jiná hospodářství“ a slíbil mu to všechno vrátit, což neučinil,

³⁹⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 23, č. 122.

³⁹⁶ *Tamtéž*, s. 45, č. 257, 258.

³⁹⁷ *Tamtéž*, s. 100, č. 591.

³⁹⁸ *Tamtéž*, s. 173, č. 1012-1013.

³⁹⁹ *Tamtéž*, s. 225, č. 1351; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízberský*, s. 92.

⁴⁰⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 211, č. 1261; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 390. S Karlem ml. z Vlašimi se střetl ještě roku 1483 kvůli zemskému škůdci Vaňkovi z Libiny, jehož zadlužený statek Tunkl držel. Zde však nemůžeme brát Karla z Vlašimi jako poškozeného, ale jako úředníka, který měl za úkol tento spor vyřešit – viz *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 74, č. 353; snad spolu byli ve sporu i kvůli listu na pokuty, který měl Tunkl buď obnovit nebo pokuty zaplatit, v panském naučení ale figuruje pouze jistý „pan Karel“, kterého s jistotou za Karla ml. z Vlašimi považovat nemůžeme – viz *tamtéž*, s. 75, č. 360.

⁴⁰¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 244, č. 1462; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 391.

⁴⁰² *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 128, č. 762; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 156-157.

⁴⁰³ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 300, č. 188; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 83, kde se ovšem uvádí nesprávně rok 1480 a zaměňuje se Hynek z Valdštejna za Hynka ze Zvole.

⁴⁰⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 293, č. 1770-1771.

a tak byl kvůli tomu pohnán ještě o rok později. Tentokrát se nejspíše dočkal spravedlnosti, protože mezi nimi došlo k poklidu.⁴⁰⁵ Zemský mír také nezabránil Jiřímu Tunklovi napadnout statky Jana Kostky z Postupic, a proto páni roku 1475 rozhodli, že musí vzniklou škodu uhradit.⁴⁰⁶ Když se tak nestalo ani roku 1481, byl kvůli tomu pohnán znovu, přičemž byl zástupcem sporu jmenován Hynek z Ludanic.⁴⁰⁷ Jak spor nakonec dopadl nevíme, jisté je, že pokračoval ještě roku 1484 a způsobil další ochlazení vztahů s pány z Postupic, zvláště když se nyní jednalo o poměrně velké škody ve výši 1 700 zlatých.⁴⁰⁸

Největšími rivaly Jiřího Tunkla však byli jeho sousedé rytíři ze Zvole a Jan Šilperský z Dalčic, s kterým měl již zmiňované spory o šilperské panství, ves Jankov a Sudkov, lesy u Lubníku a zástavu Jakubovic a dalších vsí. Kromě toho vedl roku 1480 s Tunklem spory kvůli 20 včelím úlům, které Dalčickému připadly po smrti jeho poddaného v Tatenici a Jiří mu je nechtěl dát, 25 kravám, které Dalčický ukradl Tunklovi z Hrabenova a odvedl mu je na Lanškroun, nebo zlodějům okrádajícím Tunklovy poddané. Ty měl u sebe přechovávat jistý Jakl ze Šilperka a Tunkl žádal, aby byl po právu souzen, v čemž mu Dalčický nevyhověl. U všech těchto žalob výsledky neznáme, stejně tak jako v případě sporů o řeku Moravu u Tatenice z roku 1492.⁴⁰⁹

V případě Zvolských došla vzájemná rivalita tak daleko, že můžeme hovořit dokonce o jejich vzájemné válce. Počátky sporů můžeme najít již v šedesátých letech 15. století,⁴¹⁰ na intenzitě ale získaly až v průběhu česko-uherských válek, kdy stáli oba rody na opačné straně, a i po přechodu Jiřího Tunkla na stranu krále Matyáše a uzavření příměří konflikt neutichl. Po otevření zemských desek roku 1480 se tak vynořilo hned několik desítek vzájemných žalob, nejčastěji od Jiřího Tunkla a Hynka st. ze Zvole a z Kolštejna, ale i od jeho spojenců a příbuzných. Mezi nimi můžeme nalézt Jana Zoubka ze Zdětína, který byl často poručníkem Hynkových sporů, Martina z Galčic, Ludmilu z Miličina, Hynkovy příbuzné Jana a Markvarta ze Zvole i zvolské faráře Václava a Hynka, kteří však byli spíše oběťmi válečného běsnění. Z čeho se tedy navzájem vinili?

Jiří Tunkl poháněl Hynka a jeho syna Jana pro 700 zlatých, že mu bylo „pobráno, zmordováno, zjímáno“ a Tunklovi lidé byli vězněni na Kolštejně, k čemuž se Hynek sám přiznal. Dále pro 500 zlatých, že mu Hynek v dohodnutém příměří pobral zboží služebníkům

⁴⁰⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 191, č. 1130; s. 199, č. 1184; srov. MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 34.

⁴⁰⁶ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 14, č. 75.

⁴⁰⁷ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 104, č. 614.

⁴⁰⁸ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 108, č. 457.

⁴⁰⁹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 3, č. 9; s. 28, č. 152, 154; s. 297, č. 1797; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízmborský*, s. 125; Týž, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 83.

⁴¹⁰ DOUBRAVSKÝ, *Postřelmov*, s. 94.

na Tunklově statku, pro 50 zlatých za zajímání služebníků v příměří a jejich okradení o koně a zbroj, pro 50 zlatých, že propustil z vězení zloděje, na kterém chtěl Jiřík vykonat spravedlnost, a pro 50 zlatých za to, že Hynkův člověk zabil člověka Tunklova, a přestože ho Tunkl kvůli tomu před hejtmanem žaloval, žádné náhrady se ještě nedočkal.⁴¹¹ Téhož roku žaloval Tunkl Hynka ještě pro 60 zlatých, že mu honil zvěř na jeho statcích, pro 50 hřiven grošů, že mu držel v Dubicku neoprávněně čtyři Tunklovy poddané a půl háje, pro dalších 50 hřiven, že mu držel i lidi v Chromči, pro 300 zlatých, že mu oloupil v kolšovských horách lidi ze Šumperka, a pro dalších 400 zlatých, že vybíral na mýtě více, než zemské právo prikazovalo.⁴¹² Také pohnal Ludmilu z Miličina částkou ve výši 600 zlatých, že v Šumvaldu a Břevenci přechovávala Tunklovy nepřátele a Tunklovi se tak stala velká škoda.⁴¹³

Naproti tomu Jiřího Tunkla žaloval zvolský farář Václav pro 20 hřiven grošů, že mu v landfrýdu pobral na louce seno,⁴¹⁴ Hynek ze Zvole pro 40 zlatých, že mu Tunkl v příměří zajal pacholata, pro 300 zlatých, že mu Tunklovi lidé z hradu Rabštejna vyplnili ves Lukavice a pro 100 zlatých, že se mu z Tunklova zboží „škody dály.“ Dále byl Tunkl Hynkem pohnán pro 100 zlatých, že okradl Hynkova skláře a od té doby byla jeho huť pustá, pro 360 zlatých, že přinutil jistého Štěpánka, aby mu vystavil list na dědictví, které mělo původně připadnout právě Hynkovi, a pro 400 zlatých, že mu „silnici kazí mostem i jinými věcmi“ on tak přichází o mýtné. Kvůli zatopení cest poháněl Tunkla ještě roku 1490 i zvolský farář Hynek, kterému se také děly škody na mýtě. Hynek pokračoval žalobami pro 60 zlatých, že mu Tunkl svévolně kácel dřevo v lese, pro 400 zlatých, že při stavbě rybníka a vodních příkopů zatopil pole a louky Hynkovým poddaným, pro 300 zlatých, že mu Tunkl nechce vydat ke spravedlnosti kováře Pavla, který Hynkovi svévolně páčil a bral, pro 800 zlatých, že mu vypálil Staré Město i okolní vsi, a pro 50 zlatých, že když Tunklovi lovil zvěř na jeho pozemcích, jen reagoval na dřívější Tunklovo lovení v jeho lesích.⁴¹⁵ K žalobám z roku 1480 se přidala i Ludmila z Miličina pro 699 zlatých za popleněný Šumvald a dalších 300 zlatých za Břevenec. Podobně žaloval Tunkla Markvart ze Zvole, kterému vyplnil Tunkl vesnici Sudkov a pobral a spálil mu jeho zboží v Šumvaldu.⁴¹⁶ Spory s Hynkem pak pokračovaly s menší intenzitou ještě v dalších letech, například roku 1482 pohnal Zvolský Tunkla kvůli šumperským měšťanům, kteří mu měli zaplatit dluh jistému panu Soběslavovi a Hynek ho

⁴¹¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 27, č. 142-146; s. 28, č. 147.

⁴¹² *Tamtéž*, s. 65, č. 388; s. 79, č. 481-482; s. 80, č. 489; s. 81, č. 490.

⁴¹³ *Tamtéž*, s. 65, č. 389.

⁴¹⁴ *Tamtéž*, s. 18, č. 87.

⁴¹⁵ *Tamtéž*, s. 38, č. 209; s. 39, č. 220; s. 52, č. 302; s. 53, č. 310-315; s. 54, č. 316; s. 83, č. 504; s. 267, č. 1604.

⁴¹⁶ *Tamtéž*, s. 54, č. 318-322; s. 55, č. 323-324.

nakonec musel zaplatit sám, nebo když musel zaplatit úroky za šumperské měšťany, kteří neměli na zaplacení útraty v hospodě.⁴¹⁷

Zdaleka nejzajímavější je pro nás žaloba Jiřího Tunkla na Martina z Galčic a z Dubčan z roku 1480, v níž stojí, že Tunklovu poslu byl vzat list a Martin „*ten list svému pánu do Uher poslal, pro který list já sem ode pánů moravských jat a veliké škody vzal.*“⁴¹⁸ Bohužel neznáme obsah jmenovaného listu, muselo se ovšem jednat o skutečně vážnou věc, když byl Martin pohnán pro částku 1 500 zlatých a Tunkl byl kvůli tomu moravskými pány zajat a uvězněn. Víme, že v domácím vězení byl Tunkl již roku 1475, protože mu bylo nerespektování zákazu opouštět hrad v Zábřehu připočteno jako přitěžující okolnost při sporu s Janem Kostkou z Postupic.⁴¹⁹ Následujícího roku musel proto slíbit na svou čest hejtmanovi Ctiboru Tovačovskému z Cimburka i všem moravským pánům, že z města nikam nevyjede, jen kdyby byl rukou dáním propuštěn na svobodu.⁴²⁰ Také se zavázal, že v případě, že bude obeslán, se dostaví na slyšení na Tovačov nebo jiné hrady. Pro případ, že by byl Tunkl předvolán, ale nebyl kvůli jiným povinnostem doma, mělo být obeslání učiněno minimálně čtyři týdny dopředu a v případě, že by dokonce odjel ze země, alespoň osm týdnů.⁴²¹ Kdy přesně byl Jiří Tunkl vězení zproštěn, nevíme a ani zpráva z roku 1486 o tom, že správu majetků Jiříkových synovců za něj při jeho vězení vykonával jistý Hošek, nám v této otázce nepomůže.⁴²²

Fakt, že byl Jiří Tunkl přinucen zůstat v domácím vězení, neměl zřejmě negativní dopad na jeho vztah s osobou panovníka, ať již to byl král Matyáš Korvín nebo král Vladislav II. Jagellonský. Přízeň krále Matyáše neskončila ani roku 1480, kdy byl Tunkl povýšen do panského stavu, neboť ještě roku 1484 je jmenován spolu s ostatními šlechtici jako Matyášův věrný a povolný služebník. Snad to bylo i tím, že Matyáš byl ve válce s císařem Friedrichem III. a potřeboval nutně finance, které mu věrní moravští páni ze své dobré vůle odvedli na svatojiřském úroku na svých statcích. Za to jim všem, tedy i Tunklovi, slíbil, že již nikdy nevypíše žádné berně ani daně kromě těch, které mu již od nepaměti dávali, a ve svém

⁴¹⁷ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 203, č. 1210-1211; O sporech se Zvolskými např. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 83-84, 236, 309, 350, 421; TÝŽ, *Okres šumperský, staroměstský, vízberský*, s. 92, 313; DOUBRAVSKÝ, *Postřelmov*, s. 95; nejnověji, ale jen zběžně PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 10.

⁴¹⁸ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 65, č. 390.

⁴¹⁹ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 14, č. 75.

⁴²⁰ *Tamtéž*, s. 28, č. 173.

⁴²¹ *Tamtéž*, s. 32.

⁴²² *Tamtéž*, s. 149, č. 620; srov. MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 34, kde se domnívá, že vězení stihlo Tunkla jako trest za křivdy páchané na svých poddaných; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 82, který převzal interpretaci Medkovu; PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9, kde se domnívá, že trest na Tunkla přišel kvůli porušování zákonů a nezákonné obsazování nových majetků. Otázce délky vězení se bohužel zatím nikdo nevěnoval.

listu také upravoval dědická práva na šlechtické statky.⁴²³ S králem Matyášem také uzavřel smlouvu o Moravičanech a Palonínu, když však roku 1490 král zemřel, nechtěl mu hejtman Ctibor Tovačovský z Cimburka smluvní dohodu dosvědčit, a tak ho kvůli tomu Jiřík pohnal. Nakonec došlo mezi nimi k vyrovnání.⁴²⁴ Roku 1484 přistoupil Tunkl k landfrýdu uzavíranému na 15 let⁴²⁵ a roku 1486 ještě přitiskl svoji pečeť k smlouvě mezi městy a šlechtou ohledně kupování zemských statků měšťany a městských domů pány a rytířstvem.⁴²⁶

To už se ale přiblížil nejskvělejší moment Jiřího politické kariéry. Roku 1490 totiž dosáhl obratným vyjednáváním svolání zemského sněmu do svého města Šumperka, kde se měla projednávat otázka přijetí Vladislava Jagellonského za krále i ve vedlejších zemích Koruny české po smrti Matyáše Korvína. Šumperk byl vybrán hejtmanem Ctiborem Tovačovským z Cimburka i kvůli relativní bezpečnosti a blízkosti slezským hranicím, protože na něj dorazili i slezští zástupci. Na sněmu, kterého se zúčastnili z moravské strany výhradně bývalí stoupenci krále Jiřího z Poděbrad, byl 4. června dohodnut společný postup moravských a slezských stavů při přijímání nového panovníka.⁴²⁷ Po skončení sněmu se začaly šířit zvěsti, že Jiří Tunkl se svým synem Jindřichem vyradili obsah jednání králi Vladislavovi, který to však roku 1491 popřel s tím, že se jeho věrným a milým „v tom veliká křivda děje.“⁴²⁸ Na čí straně byla pravda, se dnes již asi nedozvíme, jisté však je, že po svém přijetí za krále Moravy byl Vladislav Tunklům velmi zavázán a nakloněn a jeho přízeň pocítil především Jindřich Tunkl. Jiří Tunkl mu totiž roku 1492 vložil do rukou správu svých statků, a dokonce opustil ve prospěch svého syna landfrýd s tím, že když mu rodové statky zpátky připadnou, tak se k landfrýdu znovu vrátí.⁴²⁹

Hospodářství na panství Jiřího Tunkla

Jiří Tunkl je na severní Moravě známý hlavně jako budovatel mnoha rybníků a vodních děl vůbec. Tunklovo panství však poskytovalo i jiné prostředky k hospodářské

⁴²³ AČ X., s. 284-286.

⁴²⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 255, č. 1530; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 290-291.

⁴²⁵ AČ V., s. 414-418.

⁴²⁶ ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 158-159, č. 542; srov. D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 12.

⁴²⁷ *Monumenta historica Boemiae IV.*, s. 465-467; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízmborský*, s. 92-93; HOSÁK, *Šumperský sjezd*, s. 23-26, kde však Jiřímu Tunklovi nepřičítá na svolání sjezdu a na jeho umístění žádnou zásluhu; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 138; nejnověji POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 20.

⁴²⁸ AČ VIII., s. 509-510; srov. HOSÁK, *Šumperský sjezd*, s. 25.

⁴²⁹ ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 166, č. 576-577; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 86; ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 15, 17 se domnívá, že šlo ze strany Jiřího Tunkla o taktický tah a ve skutečnosti své statky spravoval dále sám.

prosperitě. Hlavní obživou zůstávaly nadále poddanské dávky a platy z usedlostí, například v Krumpachu platili poddaní roku 1480 z lánu 42 grošů,⁴³⁰ jinak byl plat podobně jako jinde hřivna grošů za jeden lán.⁴³¹ Tyto platy si samozřejmě vrchnost střežila pro sebe, jak nám dokládá doložka při navrácení majetků klášteru v Krasíkově roku 1477, kdy si Jiří Tunkl pro sebe ponechal roční plat pět hřiven grošů.⁴³² Hospodaření na panských dvorech se za Jiřího Tunkla příliš nerozvíjelo, dokonce z deseti dvorů, které v 2. polovině 15. století na panství existovaly, zanikl dvůr v Lesnici⁴³³ a dvůr v Nemili byl samotným Jiřím Tunklem vyloupen a zanechán pustý.⁴³⁴ Větší pozornost věnoval Jiří Tunkl těžbě železa, přičemž jeho železné hamry se soustředily hlavně u Raškova a nově také u Rudy, která právě v tomto období v objemu těžby překonala Raškov.⁴³⁵

Hlavním hospodářským zájmem Jiřího Tunkla však byly skutečně rybníky. Přestože si rychle uvědomil výhody, které rybníkářství skýtalo, nebyl zdaleka prvním, kdo se rybníkářství na svém panství věnoval. Již na přelomu 14. a 15. století bylo moravské markrabství poseto stovkami rybníků a mezi prvními velkopodnikateli nalezneme Tunklovy staré známé Jana Tovačovského z Cimburka nebo Jana Heralta z Kunšátu.⁴³⁶ Ačkoliv již v šedesátých letech můžeme spatřovat počáteční snahy o budování rybníků, jak jsme viděli na příkladu Závořic, při sporu Jiřího Tunkla se Znatou ze Zvole kvůli odklonění toku řeky Sázavy⁴³⁷ nebo v Krasíkově, kde při navrácení některých majetků klášteru Tunkl naznačoval záměr zde rybníky zakládat,⁴³⁸ většina Tunklem založených rybníků spadá svým vznikem až do osmdesátých let. Tehdy založil rybníky v Dubicku,⁴³⁹ Hrabové a Vitošově,⁴⁴⁰ rybník u Skaličky⁴⁴¹ a ve Frankštátu, kde si na Tunkla stěžoval Václav Zalczer, že poddané „robotami nespravedlivými obtěžuje, škody jim čině a lúky jim rybníky zatopil.“⁴⁴² Kromě toho se mu

⁴³⁰ SOKA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, inv. č. 3.

⁴³¹ HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 44.

⁴³² ZAO pob. Olomouc, fond Koruna Panny Marie, klášter augustiniánů – eremitů v Krasíkově, inv. č. 10.

⁴³³ HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 37.

⁴³⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 199, č. 1184.

⁴³⁵ HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 37-38.

⁴³⁶ DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 60-61.

⁴³⁷ *Libri citationum et sententiarum IV/2*, s. 421, č. 728.

⁴³⁸ ZAO pob. Olomouc, fond Koruna Panny Marie, klášter augustiniánů – eremitů v Krasíkově, inv. č. 9.

⁴³⁹ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 17, 153 se domnívá, že šlo pouze o přestavení dřívějšího rybníku Bohuslavického, ovšem poté si protiřečí, když klade vznik rybníku do období kolem roku 1480; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 40.

⁴⁴⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 17, č. 85; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 40.

⁴⁴¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 308, č. 1866; Jiří Tunkl byl kvůli tomu roku 1492 pohnán Znatou ze Zvole, jelikož rybník ve Skaličce zasahoval na jeho pozemky; srov. HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 40.

⁴⁴² *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 80, č. 485; srov. MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích*. III-IV. díl. 2. vyd. Praha 2002, s. 471.

připisuje také založení rybníku Leštinského, Městského v Zábřeze, Zámeckého (dnešní Oborník) a rybníku Příčinek.⁴⁴³ Zdaleka nejzajímavější je však stavba velkého rybníku v Závořicích, na které si můžeme dobře ukázat, jaká rizika byla se zakládáním rybníků a vůbec s celým rybničním podnikáním spojena.

Závořický rybník začal Jiří Tunkl budovat hned jak se mu podařilo roku 1480 získat oba díly vesnice, která byla v česko-uherských válkách značně poničena, nečekaje na protahující se soudní jednání o zápis vsi do zemských desek. Stavbu rybníka měl řídit rybníkář Nebojsa, kterému na to dal Jiří finanční prostředky, než však stavba začala, zběhl Nebojsa na panství Čeňka z Pulic.⁴⁴⁴ U něj zůstal i přes Tunklovy snahy o jeho navrácení ještě roku 1481, kdy už však Závořický rybník stál. Rybník byl dokončen patrně ještě roku 1480, kdy byla v Jiříkově privilegiu měšťanům ze Zábřeha a přilehlého Krumpachu dána náhrada za zatopené trávníky a pastviska. Jednalo se o Tunklovu louku Okrouhlici a pastviska nad oborou i náhon pod Nemilí a ty pozemky, které by rybník nezaplavil. Jiří Tunkl se rovněž zavázal na vlastní náklady vystavět dva mosty tam, kde byly starodávné cesty vodou z rybníka zaplavené, aby mohli lidé z okolí nerušeně navštěvovat městské trhy. Jednalo se o most směrem k Leštině a druhý k Rájci a Zvoli.⁴⁴⁵ Kvůli škodám na mýtném a na zaplavených pozemcích Tunkla žaloval Hynek ze Zvole, vzhledem k mimosoudnímu vyrovnání však nevíme, zda se své náhrady dočkal,⁴⁴⁶ stejně jako nevíme, jak a jestli vůbec byli odškodněni poddaní ze zatopených Závořic.⁴⁴⁷ Rybník však byl velmi mělký a voda se v něm v letních měsících přehřívala, a tak byl Jiří Tunkl nucen přistoupit k jeho zvětšení, aby mu ryby nehynuly. Hráz byla zpevněna a zvýšena a došlo i k jejímu prodloužení, to všechno ještě na pozemcích Tunklových.⁴⁴⁸ Voda napuštěného rybníka však zasahovala již na postřelmovské pozemky Znaty ze Zvole, a tak došlo roku 1489 k jejich vzájemnému narovnání zprostředkovaném Markvartem ze Zvole. Za zatopené louky, pastviska a pole byly dány Postřelmovským kolšovské louky, louka lesnická a leštinská, závořická Horčava a část závořických polí. Dále směli pást dobytek na zbylých závořických polích, svobodně kupovat dříví z Tunklových lesů za stejnou cenu jako Tunklovi poddaní a bez poplatků navštěvovat

⁴⁴³ FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 11; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 17, HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 40.

⁴⁴⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 168, č. 984; srov. PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 10.

⁴⁴⁵ SOKA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, inv. č. 3; srov. PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 10; DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 71.

⁴⁴⁶ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 53, č. 12, 14.

⁴⁴⁷ Poddaní ze Závořic byli přesunuti nejspíše do blízkého Postřelmůvku. Srov. DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 69.

⁴⁴⁸ Na stavebních úpravách se zřejmě podílel i Tunklův poddaný Macek z Bratrušova, jehož jméno nám zachoval půhon z roku 1492 o jeho zběhnutí na panství Oldřicha z Boskovic – viz *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 292, č. 1760.

trhy v Zábřeze. Byla také řešena otázka napájení rybníku, kdy nechal Tunkl vykopat strouhu od Klášterce přes Vysehoří a Postřelmůvek, přičemž přeťal potok protékající Postřelmovem a příjezdové cesty, které musel nahradit novými mosty nebo brody. Hráz také přerušila zemskou cestu z Olomouce do Slezska a Kladska, což nakonec vyřešil Jiří Tunkl obchvatem rybníka po již existujících cestách a mostech. Součástí smlouvy bylo i odškodnění zvolského faráře desátky z Postřelmůvku za škody vzniklé při stavbě rybníků v Dubicku, Hrabové a Vitošově.⁴⁴⁹

Mezi lety 1480–1481 se Jiří Tunkl dostal do sporu kvůli svým čtyřem náhonům, kterými napájel rybníky v blízkosti Zábřeha. Vodu totiž vyvedl z řeky Sázavy, čímž poškodil biskupova mana Jana z Mírova a Rájce, který měl na řece svůj mlýn a struhy šly přes jeho louku. V čí prospěch nakonec páni po odložení pře našli, nevíme, došlo však k vyhotovení cedule, která byla přiložena k zemským deskám a měla napříště zabránit dalším sporům. V souvislosti s tím byl Tunklem pohnán Kryštof z Penčína, protože mu nechtěl před soudem vydat svědectví, zdá se tedy, že bylo vyhověno spíše Rájeckému.⁴⁵⁰

Jiří Tunkl dbal i na to, aby jeho sídlo bylo dostatečně reprezentativní a hodné jeho postavení, a tak nechal přestavět zábřežský hrad, na což upomíná pískovcová deska s rodovým znakem, Tunklovým vytesaným jménem a letopočtem 1478, kdy byla přestavba dokončena.⁴⁵¹ Roku 1480, kdy dal Zábřežským a Krumpašským náhradu za zatopené pozemky spolu s odpuštěním ročního poplatku pět hřiven grošů na zábřežských lázních, snížením platu z lánů Krumpašským a odpuštěním platů na zatopených pozemcích,⁴⁵² vydal městu další privilegia, která jim pak roku 1497 potvrdil i jeho syn Jindřich.

Za pomoc ve válečných časech a jejich věrnost a oddanost potvrdil Jiří Tunkl Zábřežským všechna privilegia svého otce z roku 1458, zbavil je dvojnásobných ročních platů a dávek kromě případu, že by znovu vypukla válka a zbavil je i všech robot a služeb s výjimkou výpomoci při hašení požáru. Dále přenechal městské radě právo soudit těžké zločiny a lidem na předměstí a zahradníkům kromě Krumpašských odkázal stejná práva jako měšťanům, přičemž v případě potřeby měli robotovat na rybnících. Rovněž povolil měšťanům

⁴⁴⁹ ZAO pob. Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké, oddíl Papírové listiny, listy a akta, inv. č. 8377; fond Velkostatek Zábřeh na Moravě, oddíl Soupis materiálu Vs Zábřeh nacházejícího se v jiných archívech, inv. č. 137/1; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 441-442; DOUBRAVSKÝ, *Postřelmov*, s. 96-98; TÝŽ, *Závořice*, s. 71-77.

⁴⁵⁰ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 42, č. 233; s. 54-55, č. 285; *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 103, č. 605-606; s. 168, č. 983; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 322.

⁴⁵¹ VÍTEK, Tomáš: *Městský hrad v Zábřeze*. SM, sv. 84, 2002, s. 5-6; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 9.

⁴⁵² SOkA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, inv. č. 3; srov. PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 10.

šenkovat víno a prodej soli s tím, že sobě a svým potomkům si vyhradil ročně dvě třetiny vína pro svou potřebu. Také se zavázal opatřit povozy na případné opravy města, kdežto měšťané měli povinnost na hony vždy posílat šest pacholků. Konečně odkázal zábřežskému faráři roční plat dvou hřiven grošů na cestovné a zavázal lidi z předměstí a zahrádkáře k robotám na Dolním mlýně.⁴⁵³

O tom, že zábřežští měšťané se měli za panování Jiřího Tunkla opravdu dobře, svědčí i to, že byli schopni půjčky 586 zlatých olomouckému proboštovi Beneši z Valdštejna.⁴⁵⁴ Finanční situace samotného Jiřího však nebyla nejlepší, jelikož stavba rybníků byla velmi nákladná, a tak se začal dostávat do dluhů. Ty se snažil řešit všelijak, například roku 1481 místo zaplacení 20 zlatých dal Benešovi z Bílkova půl druhé kopy kaprů,⁴⁵⁵ více se však Tunklovi osvědčilo zvyšování robotních povinností na zástavním panství Šumperk a Nový Hrad.

Poddaní na panství a smrt Jiřího Tunkla

Panství novohradské, šumperské a bludovské měl Jiří Tunkl pouze v zástavě, a ne v dědičné držbě, přestože o ni pravděpodobně usiloval. Dokonce ani zástavní držení Šumperka nebylo nepochybné, jak nás o tom zpravuje řada soudních pří. To vše vedlo k tomu, že se snažil Jiří Tunkl vyzískat z těchto panství co nejvíce, přičemž se příliš neohlížel na zdejší poddané, jak to bylo ostatně v takových případech běžné.

Stigma nedůvěry ulpělo na vztazích Jiřího Tunkla s Šumperskými již roku 1470, kdy v důsledku obav o svedení váhali pomoci Jiřímu při obraně statků napadených Janem Tunklem. Následné boje česko-uherských válek, a hlavně nepřátelství Tunkla s Hynkem st. ze Zvole vedlo k zpusťování novohradského a šumperského panství⁴⁵⁶ a zvyšování robotních povinností souvisejících nejspíše s poválečnou obnovou a zakládáním rybníků⁴⁵⁷ zapříčinilo, že mezi šumperskými měšťany a Jiřím Tunklem „některaká nesnáz a různice vznikla.“ Aby ukončil vzájemné spory, vydal Jiří Tunkl Šumperským roku 1481 privilegium, ve kterém je zbavoval poplatků a daní, které byli povinni odvádět, lidem z předměstí zaručoval stejná práva jako měšťanům kromě roboty dva dny v roce, které byli zproštěni ti, kteří drželi Tunklem zastavený majetek. Také povolil měšťanům šenk vína a z jeho výtěžku měli

⁴⁵³ SOkA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, sign. A-I-3, inv. č. 4; srov. FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 12-13.

⁴⁵⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 64, č. 380; srov. FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 13.

⁴⁵⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 107, č. 632.

⁴⁵⁶ DOUBRAVSKÝ, *Postřelmov*, s. 95.

⁴⁵⁷ Na nespravedlivé roboty při stavbě rybníku ve Frankštátu si stěžoval již vzpomínaný Václav Zalczer.

opravovat město, na což měla dohlížet městská rada. Stejně jako v případě Zábřeha si vyhradil pro sebe dvě třetiny vína ročně, přičemž mu jej měli měšťané vozit na jeho dvůr a Jiří jim měl to víno zaplatit. Dalších fůr byli zproštěni. Dále měli být měšťané i předměstští povinni robotovat dva dny v roce na rybnících a měli být nápomocni při přenosu ryb z jednoho rybníku do druhého. V případě války měli být připraveni pomoci, stejně tak v případě protržení některého z rybníků šumperských nebo třemešských, měli rovněž osázet všechny zahrady na předměstí. Jiří Tunkl také nechal přivést vodu do města a měšťané mu měli za to platit podle smlouvy, kterou spolu učinili. Sedláci na panství měli měšťanům pomáhat s pletením plotů okolo města a opravami příkopů, v nichž choval Tunkl ryby do své kuchyně, za to mohli svobodně v příkopu lovit ryby k jejich užitku. Dále zbavil všech ručení, které k němu měli, s tím, že mu a jeho potomkům mají zachovávat pouze slib člověčenství a věrnosti. Měšťanům dal k dispozici všechny lesy k opravám města s výjimkou zastaveného lesa bludovského a když by jim do města dovezl sůl, obilí nebo slad, mělo to být prodáno za běžné ceny ve městě. Konečně byli Šumperští zbaveni povinnosti dělat Tunklovi náhončí kromě dvou dnů v roce.⁴⁵⁸

Tímto spory na čas utichly, aby se znovu a s o to větší intenzitou objevily v devadesátých letech. Snad to mělo souvislost se smrtí krále Matyáše⁴⁵⁹ nebo spíše s panským nálezem ohledně držby Šumperka, který byl po různých odkladech vynesena někdy kolem roku 1490 a definitivně rozhodl o Tunklově právu na držbu zastavených panství.⁴⁶⁰ S nově nabytou sebedůvěrou začal Jiří Tunkl s vidinou zisku porušovat stará šumperská privilegia i ta, která jim sám roku 1481 dal. Z listiny o prodeji panství Žerotínům se dozvídáme, že Jiří začal Šumperské zavazovat v ručení na své dluhy, přestal platit za dovážené víno a nezaplatil ani šumperskému kováři za železné dveře. Dále měšťanům poškodil pánve (patrně pivovarské), vypůjčil si kostelní a sirotčí peníze a nehodlal je splatit a znovu uvázal Šumperské k fůrám.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ SOkA Šumperk, fond Archiv města Šumperk, oddíl Listiny, sign. 12, inv. č. 6; tato listina je zajímavá i z toho důvodu, že v ní figuruje i druhá žena Jiřího Tunkla Anežka z Valdštejna, která měla na Šumperku zapsané svoje věno; listinu otiskl již HARRER, Franz: *Die Geschichte von Mährisch Schönberg*. Schönberg 1924, s. 30-33, vyvozoval z ní však zcela opačné závěry, totiž že Tunkl Šumperským před vydáním listiny zbořil vodovod, odnímal jim výsady, chtěl si z nich dělat honce ad. Tuto interpretaci pak převzali BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízberský*, s. 91 a se zcela nepochopitelnou datací listiny do roku 1484 HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 45.

⁴⁵⁹ Tak se domnívá ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 15.

⁴⁶⁰ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 216, č. 844.

⁴⁶¹ SOkA Šumperk, fond Archiv města Šumperk, oddíl Listiny, inv. č. 9; listinu otiskl již ŠVÁBENSKÝ, *Další pramen ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 21-23; Srov. TÝŽ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 14-15; nejnověji, ale značně zkratkovitě PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 11.

Šumperští měšťané se rozhodli postupovat cestou stížností k zemskému soudu s očekáváním nápravy křivd a ten rozhodl, aby se Šumperští „ku pánu Tunklovi jako jeho lidé zachovali a on také proti nim vedlé spravedlnosti a zápisu jim učiněného.“ Tento rozsudek si obě strany vyložily ve svůj prospěch, a přestože se cítili Šumperští poněkud ukřádceni, neboť jim nebyla přiznána žádná náhrada, byli rozhodnuti to přetrpět. Když však hned nato začal Tunkl „netoliko proti vysazení jejich, ale zápisóm svým počal je utiskati a oni podlé spravedlivosti nětco se zapřeli,“ obrátili se měšťané znovu na zemský soud. Tentokrát dal však soud za pravdu Tunklovi a odsoudil Šumperské jako „křivé a zlé lidi,“ přičemž dovolil Jiřímu Tunklovi, aby „s nimi, jakžkoli chce, nakládal a že je stínati, péci i držieti a po vši svej vuoli připravovati může.“⁴⁶²

Někdy v této době se rozhodli zasáhnout olomoučtí měšťané, kteří poslali králi Vladislavovi přímluvný list, v němž vylíčili potíže, kterým museli Šumperští čelit. Uvedli, že se Šumperským takové „nátiskové od pana Tunkle dály, až z některých vsí se rozběhli a pryč šli a pustá nechali, nemohúce dávek, robot a rukojemstvie i jiného obtížení snésti“ a že by se jich byli rádi ze soucitu ujali, ale „znajíce páně Tunklovy súdy,“ raději se jich až do té doby nezastali.⁴⁶³ O utíkání poddaných z Jiříkových vsí nás zpravují i Tunklovy púhony na ty, kteří zběhlé poddané na svá panství přijali. Tak roku 1492 vymáhal Tunkl svého poddaného Macka z Bratrušova, který utekl kvůli robotám na rybníku na panství Oldřicha z Boskovic,⁴⁶⁴ nebo Urbana z Mařkova, který uprchl na panství Jiříka Pěnice z Lazů.⁴⁶⁵ Paradoxně máme více dokladů o uprchlých poddaných z Tunklových dědičných statků než z těch zástavních, což je však dáno tím, že vrchnost jednoduše nevěděla, kam poddaní utekli, a tak nebylo ani koho žalovat.⁴⁶⁶

⁴⁶² MZA v Brně, fond Sbirka rukopisů Moravského zemského archivu (G 10), inv. č. 1000/k, rok 1494, folio 7; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 19, kde je uveden i přepis listu.

⁴⁶³ Památná kniha olomoucká (kodex Václava z Jihlavy), folio 44a; uložen v SOkA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Knihy, sign. 1540, inv. č. 97; zápis uveřejnil již PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V*, s. 777; ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 17-18, kde je přepsán celý zápis.

⁴⁶⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 292, č. 1760.

⁴⁶⁵ *Tamtéž*, s. 293, č. 1768-1769.

⁴⁶⁶ *Tamtéž*, s. 79, č. 480; s. 128, č. 763; s. 168, č. 984; s. 254, č. 1527; s. 255, č. 1528-1529; s. 291, č. 1752-1757; s. 292, č. 1761-1765; s. 293, č. 1766-1767; s. 294, č. 1775; s. 323, č. 1958; s. 324, č. 1959-1964; s. 325, č. 1965-1970; roku 1480 zběhl Tunklovi žid Kokoth na panství Pertolta z Tvorkova, roku 1481 jistý Vach Jurgov z Jakubovic na ves Bukovice patřící Janu Šilperskému z Dalčic, téhož roku ještě již vzpomínaný rybníkář Nebojsa, roku 1490 pak Matěj Konšálek a Jakub Hlavatý z Třeštiny. Roku 1492 máme zprávy o zběhlém úředníku Mikulášovi ze Sudkova, tesařovi Duškovi z Bohutína, Matěji, Hanušovi a Pavlovi ze Sudkova a Janu rathajovi Števíkovi z Dlouhomilova. Roku 1493 pak o Petrkovi z Jakubovic, Blahovi z Březné, Pechaňovi z Písařova a Jakubovi ze Sudkova. To, že máme mnoho zpráv o zbíhání poddaných ze Sudkova, si lze vysvětlit tím, že Sudkov získali Tunklové výměnou od Markvarta ze Zvole, který byl ke svým poddaným mírnější. Však také většina zběhlých hledala útočiště právě u rytířů ze Zvole. Někteří poddaní utíkali až do slezské Vratislavi, odkud byl jeden poslán tamními měšťany zpět Jiřímu Tunklovi. Srov. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích 3-4*, s. 493.

Jak na uvedenou přímluvu král Vladislav zareagoval, nám není bohužel známo, jisté však je, že roku 1493 defacto legalizoval Tunklovi zakládání rybníků na zastavených zeměpanských pozemcích, když se zavázal, že za zatopené pozemky při stavbě frankštátského a třemešského rybníku odvede spravedlivou náhradu a opraví cesty, které svými vodními díly přerušil.⁴⁶⁷ Listina byla Jiřímu Tunklovi dána 30. listopadu 1493 v Budíně a sám Tunkl byl přítom přítomen, její vydání však bylo pro Šumperské příslovečnou poslední kapkou. Následující události zaznamenal Viktorin Kornel ze Všehrd takto: „...*proto lidé chudí nebozí těžké roboty dělali a robotovali držitelóm svým musí...z kteréhožto bezpravie...mnoho zlého pochází, tak že lidé všeckno opustiece utiekají...jiní týmž obtieženiem prinuceni jsúce proti svým panóm se zdvihají a hory vojensky osazují, dvory a dědiny, statky, ženy i děti své opustiece, jakož se nedávno na Moravě stalo, že Zábřežští pro nespravedlivá obtieženie a roboty nepovinné zdvihše se pana Tunkle pána svého jsú porazili, zranili, zbili, bez mála zabili, tak že jest vždy od toho zbití nevstávaje umřel.*“⁴⁶⁸ Viktorinovu chybu, kdy zaměnil Zábřežské za Šumperské, napravil již souvěký rukopis pražské univerzitní knihovny,⁴⁶⁹ a i datace tohoto útoku je obtížná, muselo k němu však dojít mezi 30. listopadem 1493 a 2. únorem 1494.⁴⁷⁰

Na útok zareagovali moravští stavové na sněmu v Olomouci 2. února 1494 příkrým odsouzením vzbouřených poddaných, přičemž Šumperské vydali vrchnosti na milost a nemilost.⁴⁷¹ Došlo i ke konfiskacím majetku a někteří ze vzbouřenců „*o diety, o ženy, o hrdla přišli,*“ většina z nich však uprchla do hor, kde si snad proti Tunklům vybudovali útočiště.⁴⁷² Zastání nenašli ani u krále, který naopak vydal Jiřímu a Jindřichu Tunklovi 6. dubna 1494 v Levoči mandát, podle nějž měli lidé každého stavu všechny zběhlé poddané, o kterých by se dozvěděli, vydávat zpět v moc Tunklů.⁴⁷³ Na další sněm už se vůbec Šumperští nedostavili obávající se o své životy, ale poslali moravským stavům list, ve kterém se snažili celou věc

⁴⁶⁷ ZDO XVI., s. 155-156, č. 241; srov. POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 20.

⁴⁶⁸ Jireček, *O právních země české knihy devater*, s. 165; srov. PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V*, s. 776-777; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 45.

⁴⁶⁹ BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízberský*, s. 93; ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 13.

⁴⁷⁰ ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 15; názory starších badatelů shrnul HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 45-46.

⁴⁷¹ ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 15; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12.

⁴⁷² MZA v Brně, fond Sbirka rukopisů Moravského zemského archivu (G 10), inv. č. 1000/k, rok 1494, folio 7; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 16, 19; POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 24.

⁴⁷³ MZA v Brně, fond Sbirka rukopisů Moravského zemského archivu (G 10), inv. č. 1000/k, rok 1494, folio 6; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 15-16, 18, kde je uveden i přepis listiny.

vysvětlit a ospravedlnit se tím že byli k útoku vyprovokováni. V závěru pak odkázali rozsouzení celé pře Bohu.⁴⁷⁴

Východisko celé situace, kdy nebylo v silách Tunklů povstání potlačit, našel Jindřich Tunkl, který zastoupil otce ve správě panství, v prodeji zástavních panství novohradského, šumperského a bludovského za 14 300 zlatých Janu st. ze Žerotína a jeho synu Petrovi 6. října 1494 na Tovačově. Přitom museli Tunklové vyplatit všechny dluhy a zástavy, vrátit bludovskému faráři kalich a mešní roucho a splatit všechny dluhy šumperským měšťanům za fůry, víno, opravy cesty u frankštátského rybníka a za železné dveře. Některé položky byly dokonce splaceny místo hotových peněz rybami, což nám dokládá, v jak zoufalé finanční situaci se Tunklové ocitli.⁴⁷⁵

Zraněný Jiří Tunkl byl na živu ještě při prodeji panství a zemřel nedlouho poté, nejpozději však roku 1497.⁴⁷⁶

Jindřich Tunkl z Brníčka a Zábřeha Majetková základna

Už od roku 1492 převzal alespoň část povinností při správě panství do svých rukou Jindřich Tunkl, když místo otce přistoupil k zemskému míru.⁴⁷⁷ Všechny statky převzal tak, jak mu je jeho otec přenechal, a tato situace trvala až do prodeje šumperského a bludovského panství roku 1494. Prodej však neproběhl hladce a začal se protahovat. V první řadě se jednalo o zápis 3 000 zlatých na šumperském a bludovském zboží od Anny z Kováně, poručnice sirotků Hynka z Valdštejna, učiněný do českých zemských desek. Nový majitel panství, Jan ze Žerotína a z Fulneku, však požadoval, aby byl tento zápis přenesen do

⁴⁷⁴ MZA v Brně, fond Sbirka rukopisů Moravského zemského archivu (G 10), inv. č. 1000/k, rok 1494, folio 7; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 16, 19; POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 24.

⁴⁷⁵ SOkA Šumperk, fond Archiv města Šumperk, inv. č. 9; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 86, kde však chybně udává dataci prodeje do roku 1496; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 46; ŠVÁBENSKÝ, *Další pramen ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 21-23; TÝŽ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 16; MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích 3-4*, s. 532; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12; nejnověji POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 24.

⁴⁷⁶ Starší bádání udává smrt Jiřího Tunkla již v roce 1493, přičemž vychází z půhonů, kde vystupuje Tunkl naposledy právě tento rok – viz *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 328, č. 1988-1989; srov. FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 13; MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 36; rok 1497 udává HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském – dokončení*, s. 46, kde se odvolává na listinu, kterou potvrzoval Jindřich Tunkl Zábřehu privilegia udělená mu jeho dědečkem Janem a otcem Jiřím. Jiří tu sice není vzpomínán jako nebožtík, ale to není ani Jan, který byl v té době prokazatelně po smrti – viz SOkA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, sign. A-I-3, inv. č. 4; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 16-17, kde se příklání k datování skonu Jiřího Tunkla do roku 1494. Na Švábenského navazují POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 24 a PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12, kde ale nevyklučuje ani rok 1497.

⁴⁷⁷ ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 166, č. 577; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 86.

moravských zemských desek, kam by měl správně patřit, neboť uvedené statky ležely na území moravského markrabství. K tomu došlo až roku 1496, kdy si ony 3 000 zlatých nechal Tunkl zapsat na svých zábřežských statcích a zároveň postoupil Janu ze Žerotína i dva zápisy od krále na 1 600 kop grošů, které byly součástí dohody již z roku 1494.⁴⁷⁸ To však neznamenalo konec sporů, které ustaly až roku 1497 po zásahu ručitelů prodeje, přičemž ze smírcího jednání víme, že spory přerostly až ve vzájemné krádeže dobytka. Nakonec došlo k vyrovnání, kdy měl Jindřich Tunkl zbavit Bludovské ručení za dluhy rytířům ze Zvole a vrátit jim 14 kop grošů, které již za něj Zvolským odvedli. Dále měl Tunkl dát poddaným náhradu za zatopené louky při stavbě rybníků a vodních struh. Rybníky u Třemešku si ponechal, ale měl si ohradit jejich hráze, aby tam nejezdili Žerotínovi poddaní. Ti měli objíždět dřívější úsek cesty, nyní součást rybníční hráze, po nové cestě, kterou byli povinni také opravovat. Jindřich měl rovněž splatit Šumperským dluh 30 kop grošů, vrátit jim i sirotčí peníze, které jim odebral Tunklův úředník, a dát náhradu na svých pastvinách za kopu peněz, kterou jim vzal. Krádeže dobytka měly ihned přestat, přičemž Petr ze Žerotína měl Tunklovu člověku vrátit ten dobytek, který mu do té doby držel, a měli si vzájemně propustit i ty, kteří se krádeží dopustili a byli při nich dopadeni.⁴⁷⁹

Roku 1495 nechal Jindřich Tunkl zapsat Janu ze Žerotína do zemských desek Mařkov a pustou ves Rejhotice, které získal do dědičného držení od krále Vladislava v březnu 1494, kdy mu tyto vsi propustil z manství. Souvislost s prodejem zástavního panství je více než zřejmá, zvláště když byl Jan ze Žerotína ustanoven jako posel k zemským deskám, aby tam nechal zmiňované desky Jindřichovi zapsat.⁴⁸⁰

Ztráta zástavních panství nebyla pro Jindřicha Tunkla překážkou v tom, aby dále rozvíjel své dědičné zábřežské panství cestou nových privilegií. Roku 1497 potvrdil Zábřežským privilegia udělená jim jeho otcem a zavázal další vsi k odběru piva ze Zábřeha. Jednalo se o Sudkov, Dolní Studénky, Hrabovou a všechny vsi brničského panství, přičemž za nedodržení tohoto privilegia hrozila rychtářům a krčmářům těchto vsí pokuta hřivny grošů.⁴⁸¹ K tomuto privilegiu přidal roku 1502 právo na svobodné kácení dřeva v panských lesích pro vesnice Rovensko, Krumpach, Postřelmůvek, Vyšehoří, Svinov, Zborov, Drozdov, Václavov,

⁴⁷⁸ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 363; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízberský*, s. 93, kde považuje listinu za doklad prodeje těchto panství až roku 1496, s tím se ovšem nedá souhlasit. Svoji domněnku opakuje ještě v TÝŽ, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 86.

⁴⁷⁹ SOKA Šumperk, fond Archiv města Šumperk, oddíl Listiny, inv. č. 10; srov. BŘEZINA, *Okres šumperský, staroměstský, vízberský*, s. 94, 128; POLÁCH, *Historie zámku a panství Třemešek*, s. 21.

⁴⁸⁰ ZDO XV., s. 101, č. 6; s. 103, č. 18; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům*, s. 16.

⁴⁸¹ SOKA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, sign. A-I-3, inv. č. 4; srov. FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 14; PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12.

Pivonín, Kosov, Hněvkov, Nemile, Leštinu a městečko Hoštejn. Poddaní z těchto vsí mohli dřevo využívat na topení, pálení uhlí, výrobu šindelů, bednářské práce a případně i k prodeji v okolních městečkách. Stavební dříví pak mohli kácet jen se zvláštním povolením. Jindřich se také zavázal, že nenechá plavit dřevo po řece do Zábřeha, a za to vše mu měli všichni poddaní těchto vsí dávat každoročně korec ovsa.⁴⁸² Roku 1504 pak znovu vydal list potvrzující osvobození rychty v Jedlí, který místní rychtář Štěpán Salava ztratil, přičemž si pro sebe vyhradil za rok tři vykrmené husy a úlovky, jaké měli odvádět i ostatní rychtáři.⁴⁸³ Jindřich Tunkl nechal také zřídit v Zábřehu špitál pro chudé, jak se zavázal již jeho otec, a daroval mu 100 kop grošů jako základ. Špitál měla spravovat městská rada a nemocní se měli modlit za spásu duší Tunklů, k čemuž zřídil Jindřich také nadaci na mše, které měly hradit příjmy z Nemile.⁴⁸⁴

Jindřich Tunkl měl za manželku Kateřinu z Rožmitálu, které nechal roku 1500 zapsat její věno 250 kop grošů na vesnicích Rovensko, Postřelmůvek, Vyšehoří, Svěbohov, Zborov, Jedlí, Drozdov, Václavov, Pivonín, Kosov, Hněvkov, Písařov, Klášterec, Olšany, Doubravice, Ruda, Hostice, Kubčov, Hartíkov, Bušín, Janoušov, Komňátka, Raškov a na městečku pod Hoštejnem.⁴⁸⁵ Částka 2 500 kop grošů, kterou sňatkem Tunkl získal, mu přišla velmi vhod, neboť se musel potýkat s dluhy, které zdědil po svém otci. Již roku 1493 se o svůj plat 25 kop grošů přihlásil úředník Jana Pňovského ze Sovince Hošek, který spravoval brníčské panství za vězení Jiřího Tunkla,⁴⁸⁶ roku 1495 zase nechal Tunkl obeslat Jindřicha z Minstenberka v naději, že mu zaplatí dlužné peníze, ten se ovšem hájil tím, že mu je už zaplatil jeho syn.⁴⁸⁷ Postupně se Jindřichu Tunklovi dařilo některé dluhy splácet, například roku 1503 splatil Janu z Lukavce a Slavkova 110 zlatých z celkové sumy 550 zlatých,⁴⁸⁸ svému příbuznému Kryštofovi Tunklovi 25 kop grošů z dluhu 325 kop⁴⁸⁹ a roku 1505 Jiříku Meštnému z Podviní 50 kop grošů, přičemž mu zbývalo doplatit ještě 500 zlatých.⁴⁹⁰

⁴⁸² SOkA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Spisový materiál, inv. č. 139; srov. PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12.

⁴⁸³ ZAO pob. Olomouc, fond Velkostatek Zábřeh na Moravě, oddíl Listiny, inv. č. 1; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 180. Úřední opis listu z konce 16. století udává, že list obnovil Jiří Tunkl, ale patrně došlo k záměně s jeho synem Jindřichem, neboť sám Jiří byl v této době po smrti.

⁴⁸⁴ FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 14; MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 38; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 87; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12. Bohužel žádný z autorů neuvedl odkaz na pramen, pouze Falz se zmiňuje o smlouvě, kterou měli uzavřít Jindřich Tunkl s městskou radou v Zábřeze, která je však v pramenech nedohledatelná. Vzhledem k tomu, že Falz udává i značné množství podrobností, se však domníváme, že je tato zpráva věrohodná.

⁴⁸⁵ ZDO XVI., s. 129, č. 102.

⁴⁸⁶ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 335, č. 2032-2033, 2037.

⁴⁸⁷ AČ XVI., s. 20-21.

⁴⁸⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 399.

⁴⁸⁹ NA, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2419.

⁴⁹⁰ *Tamtéž*, inv. č. 2420.

Někdy mezi lety 1506–1510 prodal Jindřich Tunkl veškeré svoje statky na Moravě Mikuláši ml. Trčkovi z Lípy a na Lichtenburku.⁴⁹¹ Nepochybně na tom měla svůj podíl neutěšená finanční situace, ale snad i Jindřichovy zájmy v Čechách, kam se po prodeji panství přesunul. O velikosti Tunklova panství nás zpravuje zápis této transakce v zemských deskách z roku 1510, kdy byl prodán hrad a město Zábřeh i s předměstím a kostelním podacím, hrad Brníčko s městečkem a kaplí, zbořený hrad Hoštejn s městečkem, ves Kolšov s tvrzí, ves Krumpach, Kosov, Hněvkov, Pivonín, Drozdov, Václavov, Svěbohov, Zborov, Jedlí s kostelním podacím, Vyšehoří, Postřelmůvek, Rovensko, Leština, Zálavščí, Hrabová, Dubicko s kostelním podacím, Březná, Písařov s kostelním podacím, Jakubovice s kostelním podacím, Raškov s kostelním podacím, Ruda s kostelním podacím, Hostice, Kubčov, Nemile, hamr u Raškova, hamr Demlův u Rudy, prostřední hamr a dolní hamr Mertův, ves Komňátka, Hartůkov, Bušín, Janoušov, Olšany, Doubravice, Klášterec s kostelním podacím, Brné, Lesnice s kostelním podacím, Loučka, Dlouhomilov s kaplí, Olešná, tři lány v Olešné a Hrabíšíně, ves Medlov, Benkov, Obědné, Nedvězí, Kamenná, Rohle s kostelním podacím, Strupšín, Sluhoňov, Sudkov, Dolní Studénky, Třeština, Bohuslavice, pustá ves Třemešek, ochrana nad klášterem v Krasíkově, ves Štědrákova Lhota s many, dva mlýny u Zábřehu a mlýny u Lesnice a Dubicka.⁴⁹²

Jindřichova politická kariéra

Politického života se začal Jindřich Tunkl účastnit jako čerstvě povýšený do panského stavu již roku 1480, kdy zastupoval svého otce ve sporu s Hynkem st. ze Zvole, Ludmilou z Miličina nebo Martinem z Galčic.⁴⁹³ Byl také na šumperském sjezdu roku 1490, čímž si zavázal Vladislava Jagellonského a jejich vzájemné dobré vztahy se potvrdily roku 1492, kdy ho král potvrdil jako posledního člena moravského zemského soudu za panský stav na jednání pánů a rytířů v Budíně.⁴⁹⁴ Téhož roku také přistoupil místo svého otce k landfrýdu a jeho

⁴⁹¹ Názory badatelů na dobu prodeje panství se velmi různí, přičemž žádný nepodává pro své tvrzení důkazy. FALZ, *Dějiny města Zábřeha*, s. 14 udává rok 1510; MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 36 udává rok 1508; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 87 udává dobu před rokem 1510; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 15 udává striktně rok 1510; nejnověji PAPAJÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12-13 udává dobu před rokem 1510. Falz také uvádí, že Jindřich uvažoval o prodeji panství již roku 1506 při zakládání špitálu, ale nakonec tak neučinil. Zajímavé je, že právě roku 1506 přestal Tunkl zasedat na olomouckých a brněnských sněmech a na zemských soudech a od roku 1507 byl purkrabím pražského hradu.

⁴⁹² ZDO XVII., s. 169, č. 59.

⁴⁹³ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 65, č. 388-390; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 87; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 139.

⁴⁹⁴ AČ X., 306-311; srov. BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 139.

pečeti bychom mohli nalézt i na landfrýdech z roku 1496, uzavíraného na 10 let,⁴⁹⁵ a z roku 1505, který byl uzavřen na dobu 15 let.⁴⁹⁶

Od roku 1497 pravidelně zasedal na zemském soudu v Brně⁴⁹⁷ a vynášel i panské nálezy k púhonům. Zde se poměrně dobře seznámil s vladykou Janem Bludem z Kralic⁴⁹⁸ a Jiříkem z Vlašimi,⁴⁹⁹ se kterými často spolupracoval. Kromě něj zasedal často také s Bohušem ze Zvole⁵⁰⁰ nebo Petrem ze Žerotína,⁵⁰¹ u nich ale nemůže být o nějakém přátelství řeč. S Petrem z Žerotína byli ve sporech kvůli prodeji zástavních panství a k Bohuši ze Zvole jako příslušníkovi konkurenčního rodu také nechoval přílišné sympatie, zvláště když jeho příbuzní Markvart a Znata ze Zvole nechtěli Jindřichovi propustit jeho zběhlé poddané.⁵⁰² Snadné pořízení neměl Tunkl ani s odvěkým nepřítelem Janem Šilperským z Dalčic, se kterým měl již vzpomínané spory o Jankov, ale i o břehy řeky Sázavy u Krasíkova⁵⁰³ a několik zběhlých poddaných ze vsí Jakubovice, Březná, Písařov a Dlouhomilov.⁵⁰⁴

Jindřich Tunkl si však dokázal získat i mocné přátele. Jedním z nich byl i nejvyšší komorník zemských desek a práva v Brně, Vratislav z Pernštejna, s nímž byl roku 1492 na jednání Ctibora Tovačovského z Cimburka s Ladislavem z Boskovic⁵⁰⁵ a o rok později přivěsil Tunkl svoji pečeť na listinu řešící poměry na jarohněvickém panství, které Vratislav odkoupil.⁵⁰⁶ Byl i svědkem ujednání o dědictví po Vratislavově otci s jeho bratrem Vilémem z Pernštejna, který zastával úřad nejvyššího hofmistra Království českého.⁵⁰⁷ S Vilémem si byli také blízcí přátelé již z let 1494–1495, kdy spolu vystupovali jako rukojmí statků Jana Heralta z Kunštátu,⁵⁰⁸ což se potvrdilo roku 1503 při Vilémově sporu s olomouckou kapitulou, ve kterém Tunkl rozhodl ve prospěch svého přítele.⁵⁰⁹ Dobré vztahy panovaly i mezi Tunklem a pány z Valdštejna, neboť roku 1502 byl Jindřich mezi rukojmími statků Žofie z Valdštejna,

⁴⁹⁵ AČ X., s. 320-325; srov. ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 170, č. 589.

⁴⁹⁶ ŠVÁBENSKÝ, *Stavovské listiny*, s. 176, č. 605, zde je však chybně uvedeno jméno Jiřího Tunkla, který byl již po smrti.

⁴⁹⁷ Např. ZDO XVI., s. 111-112, č. 12; s. 120, č. 48; s. 142, č. 168, 173; ZDB XVII., s. 90, 108, 109, 111 a další.

⁴⁹⁸ *Libri citationum et sententiarum VII.*, s. 140, č. 728; s. 224, č. 1087-1088; s. 237, č. 1138; s. 244, č. 1163; s. 247, č. 1173; s. 278, č. 1376;

⁴⁹⁹ *Tamtéž*, s. 232, č. 1119; s. 273, č. 1346; s. 275, č. 1356; s. 276, č. 1357; s. 278, č. 1376.

⁵⁰⁰ *Tamtéž*, s. 211, č. 1027; s. 249, č. 1184; s. 252, č. 1200-1201; s. 253, č. 1203; AČ XVII., s. 42.

⁵⁰¹ *Libri citationum et sententiarum VII.*, s. 244, č. 1163; s. 249, č. 1184; s. 132, č. 690-691.

⁵⁰² *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 324, č. 1963-1964; s. 325, č. 1965-1970. Některé púhony byly nakonec kvůli formální chybě vymazány. Srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 86.

⁵⁰³ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 323, č. 1955, 1657; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 86.

⁵⁰⁴ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 323, č. 1958; s. 324, č. 1959-1962.

⁵⁰⁵ AČ VI., s. 530, č. 280.

⁵⁰⁶ *Archiv Koruny české VI.*, s. 141, č. 272.

⁵⁰⁷ AČ XVI., s. 468.

⁵⁰⁸ AČ VI., s. 534, č. 314; AČ XVI., s. 469-470; z Heraltových dluhů se museli zpovídat ještě roku 1503 – viz AČ XVII., s. 29-32.

⁵⁰⁹ AČ XVII., s. 42.

kterým postoupila Slavkov u Brna, Rašovice a jiné vsi, aby z jejich prodeje umořili dluhy Žofiina manžela hraběte z Pezinku.⁵¹⁰ U Jindřicha Tunkla na hradě také našel poslední odpočinek kamminský biskup Benedikt z Valdštejna, který zde 18. března 1505 zemřel a byl pochován v zábřežské hradní kapli.⁵¹¹

Sňatek s Kateřinou z Rožmitálu⁵¹² znamenal pro Jindřicha Tunkla počátek dlouhodobého a věrného přátelství se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, který zastával úřad nejvyššího purkrabí. Právě jeho přízni mohl Tunkl vděčit za svou pozdější politickou kariéru, která počala rokem 1507, kdy mu Zdeňk Lev z Rožmitálu nabídl místo purkrabí Pražského hradu.⁵¹³ Následně byli společně pověřeni správou pražských židů a byly jim přiznány i příjmy z pokut, za které by byli židé odsouzeni.⁵¹⁴ Díky Zdeňkově přimluvě u krále získal roku 1509 také úřad zemského fojta v Dolní Lužici, který přebíral po Jiřím ze Šelmberka, a 20. dubna 1509 vydal místním stavům revres, čímž se svého úřadu oficiálně ujal. Fojtem v Dolní Lužici pak zůstal i přes dynastické změny až do své smrti.⁵¹⁵ O Tunklových přátelích vypovídá dobře i podání stížnosti na nejvyššího kancléře Albrechta z Kolovrat, kterého Tunkl spolu s nejvyššími královskými úředníky Petrem z Rožmberka, Zdeňkem Lvem z Rožmitálu a Vilémem z Pernštejna vinili z překračování jeho pravomocí a žádali krále o jeho odvolání, k čemuž nakonec nedošlo.⁵¹⁶ Poté, co král udělil Zdeňku Lvu z Rožmitálu správu královských příjmů a právo jmenovat a sesazovat úředníky, byl Jindřich Tunkl v únoru 1513 jmenován nejvyšším mincmistrem Království českého.⁵¹⁷ Z tohoto úřadu byl dvakrát sesazen (roku 1515 a 1523), přičemž byl nakonec v obou případech dosazen zpět a jako mincmistr byl v Kutné Hoře až do roku 1527. Důvodem k jeho sesazení byly nejspíše podvody, kdy úmyslně vydával nekvalitní zhořelecké feniky a obohatil se tak o několik set kop grošů.⁵¹⁸ Jindřichovo odvolání

⁵¹⁰ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 396.

⁵¹¹ VÍTEK, *Městský hrad v Zábřeze*, s. 6; PAPAŽÍK, *Vznik a vývoj města Zábřeha*, s. 12.

⁵¹² ZDO XVI., s. 129, č. 102; srov. D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 13; MEDEK, *Tunklové na severní Moravě*, s. 39; BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 175; nejnověji BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 139; Ke sňatku muselo dojít někdy kolem roku 1500, kdy nechal Tunkl své manželce zapsat věno na svých statcích.

⁵¹³ BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 87; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 139.

⁵¹⁴ *Starí letopisové čeští*, s. 280, 286; srov. PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V*, s. 93; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 140.

⁵¹⁵ BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 140-165, kde se Březina věnuje této problematice velmi podrobně. Neváhá také označit Jindřicha Tunkla za nejvýraznější osobu v tomto úřadě, kterému se podařilo situaci v této vedlejší zemi konsolidovat do té míry, že jeho nástupci mohli po něm fojstství přebírat bez nutnosti radikálních reforem.

⁵¹⁶ *Starí letopisové čeští*, s. 300-301; srov. PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V*, s. 111; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy*. X. díl. Praha 1894, s. 287-288.

⁵¹⁷ AČ XII., s. 412-460; srov. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 314; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 141-142.

⁵¹⁸ *Starí letopisové čeští*, s. 319, 326, 378; srov. PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V*, s. 213, 326; TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 400, 402, 409; MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích 1-2*, s. 162; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 142.

vyvolalo mezi stavy velký rozruch a Vilém z Pernštejna v jednom ze svých dopisů z roku 1520 neskrýval své rozhořčení nad nově jmenovaným Vilémem Kostkou z Postupic a opatrně se zasazoval i o Tunklovo dosazení zpět do úřadu.⁵¹⁹

Jindřich Tunkl si také často dopisoval se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, i když to nebylo tak často, jak by si oba zřejmě přáli.⁵²⁰ Svůj podíl na tom mělo jistě i Tunklovo přesídlení do Dolní Lužice roku 1526, kde již zůstal natrvalo. Přesto udržoval čilé styky se svými přáteli Petrem z Rožmberka⁵²¹ nebo s Trčky z Lípy.⁵²²

Jindřich Tunkl zemřel 28. května 1539 v dolnolužickém městě Lübben a v místním kostele byl i pochován.⁵²³

⁵¹⁹ AČ I., s. 94-95, 101.

⁵²⁰ AČ VIII., s. 258-259; například v lednu 1526 si Zdeňk v dopise Jindřichu Tunklovi posteskl: „*Kdybych tak příliš nebyl zaneprázdněn, psal bych vám více.*“; srov. BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 142.

⁵²¹ AČ VII., s. 99, 112.

⁵²² AČ VII., s. 123, 149; AČ XXXII., s. 309, 320; Například roku 1522 byli Tunkl s Janem Trčkou pozváni Petrem Bohdaneckým na večeři a po ní hráli společenské hry, když najednou v místnosti vypukla šarvátka, při níž byl smrtelně zraněn Václav Popel z Lobkovic. Jindřich Tunkl byl tak otřesený, že ho musel Jan Trčka doprovodit z místnosti ven.

⁵²³ D'ELVERT, *Zur m. – schl. Adelsgeschichte*, s. 13; BŘEZINA, *Zemským fojtem za tři českých králů*, s. 165.

Vedlejší kolšovská větev rodu

Jan Tunkl z Eichholze (z Kolšova)

Majetková základna

Kolšovskou větev založil Jan Tunkl z Eichholze, který přišel na Moravu spolu se svým příbuzným Janem Tunklem z Drahanovic roku 1436. Tehdy se díky vyjednávacím schopnostem svého příbuzného výhodně oženil s Eliškou z Lesnice, dcerou Albrechta z Lesnice. Získal tak tvrz Kolšov se vsí a hospodářským dvorem, vesnici Dolní Studénky, Hrabíšín, půl vsi Sluhoňov a půl Dlouhomilova. Pro sebe si Albrecht ponechal jen patronátní právo v Postřelmově, poplatné lidi v Chromči a oba břehy řeky Moravy.⁵²⁴ Ke vkladu došlo roku 1437 po znovuotevření zemských desek, což byla příležitost i k vyrovnání věna Elišky a její nevlastní matky Anežky z Holštejna. Eliška tedy vložila svůj podíl v Lesnici, patronátní právo a neznámou výměru poddanských lánů ve výši 50 hřiven grošů svému manželovi, který toto věno přenesl na svůj dvůr v Kolšově.⁵²⁵ K tomu přidal ještě ze svého 25 hřiven grošů a dalších 50 hřiven grošů jí zapsal na Pivoníně a Václavově.⁵²⁶ Tyto dvě vsi připadly jako věno Elišce z Lesnice, která vzala Jana Tunkla z Eichholze na spolek.⁵²⁷ Pak už nic nebránilo tomu, aby všechno to, co měla Eliška kdysi v Lesnici, připadlo Janu Tunklovi z Drahanovic.⁵²⁸ Jako důkaz vděku pak vzal Jan Tunkl z Eichholze svého příbuzného i na majetkový spolek na Dolních Studénkách, Sluhoňově a Dlouhomilově.⁵²⁹ Tyto vsi v majetkovém spolku, vyjma poddaných Doroty z Mostečného v Dolních Studénkách, nakonec roku 1446 přešly do rukou Jana Tunkla z Brníčka.⁵³⁰

Držba všech těchto statků však nebyla nepochybná, neboť již roku 1437 pohnal Jana Tunkla z Eichholze Jan z Kolšova kvůli závazku Albrechta z Lesnice na zdejší rychtě, která se spolu s ostatním zbožím dostala do rukou Tunkla. Zda došlo k vyplnění závazku, který Jan z Kolšova dokládal listem na 60 hřiven grošů, však nevíme.⁵³¹ Kvůli Pivonínu a Václavovu pak žaloval Tunkla roku 1447 Albrecht ze Šternberka, ale jeho tvrzení, že tyto vsi drží Tunkl neoprávněně, se u zemského soudu neseťkalo s přijetím a žaloba byla zamítnuta.⁵³²

⁵²⁴ ZDO X., s. 379, č. 311; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 139, 195, 315.

⁵²⁵ ZDO X., s. 380, č. 333, 334; srov. HOSÁK, *Lesničtí zemani a jejich dvory*, s. 13.

⁵²⁶ ZDO X., s. 380, č. 332; srov. PAPAŽÍK, *Páni z Holštejna*, s. 145.

⁵²⁷ ZDO X., s. 370, č. 169.

⁵²⁸ ZDO X., s. 381, č. 349.

⁵²⁹ ZDO X., s. 381, č. 348.

⁵³⁰ ZDO X., s. 388, č. 449; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 195; HOSÁK, *Hospodářské poměry na panství zábřežském*, s. 12.

⁵³¹ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 522, č. 461.

⁵³² *Tamtéž*, s. 601, č. 957; s. 640, č. 258; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 212-213.

Roku 1463, po smrti její nevlastní matky Anežky z Holštejna, vycítila Eliška z Lesnice příležitost k uchvácení Lesnice, veškerých práv na tuto ves však pozbyla již roku 1437, kdy se jich její manžel vzdal. Toho si byli vědomi i soudci na zemském soudu a po odročení pře k zemským deskám do Brna jednoznačně Eliščinu nároky zamítli.⁵³³ Eliška se však nedala a začala si vyhrazovat právo na Anežčino věno na Brníčku.⁵³⁴ Reakce Jana Tunkla z Brníčka přišla velmi rychle, přičemž zabral svým příbuzným Pivonín a Václavov.⁵³⁵ Nakonec se obě strany stáhly zpět na svá panství.

Přátelé a nepřátelé

O politických ambicích Jana Tunkla z Eichholze nic nevíme, přesto se mu podařilo si udělat několik nepřátel. Většina z nich má co dočinění s prostým faktem, že byl Jan příslušníkem rodu Tunklů, a tak se na něj přenášela přátelství i nepřátelství jeho příbuzných. Například ještě před rokem 1437 napadl spolu s Janem Tunklem z Drahanovic statky Anežky z Valdštejna, což mu nakonec bylo i přes porušení landfrýdu prominuto.⁵³⁶ Nutno poznamenat, že sám Jan Tunkl z Eichholze nikdy k landfrýdu svoji pečeť nepřítiskl a zemský mír dál bezostyšně porušoval. Roku 1439 totiž podnikl bez varování výpad na město Šternberk a úplně ho vyplenil. O tomto „*lstivému a věrolomnému*“ útoku nám zanechal zprávu kaplan Mach z Hnojic na okraji rukopisu, který měl zřejmě v době útoku u sebe.⁵³⁷ Není divu, že pozdější vztahy s pány ze Šternberka nebyly zrovna nejvřelejší. Do sporu se dostal Tunkl i se Znatou ze Zvole, když zabavil 18 zlatých, které měly připadnout po smrti Znatova poddaného jeho dceři.⁵³⁸ Někdy před rokem 1447 měl Jan Tunkl z Eichholze neshody i s Janem z Doloplaz kvůli svobodnému trhu, bližší podrobnosti nám však nejsou známy.⁵³⁹

Dobré vztahy pak panovaly mezi Janem Tunklem z Eichholze a pány ze Sovince, neboť byl rukojmím Hynka ze Sovince, když jednal o věnu po zesulé Anežce z Holštejna.⁵⁴⁰ Sovinečtí spolu s Janem Zoubkem ze Zdětína naopak byli ručitelé Tunklových dluhů vůči

⁵³³ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 302, č. 220; s. 338, č. 56; s. 346, č. 118.

⁵³⁴ *Tamtéž*, s. 444, č. 869.

⁵³⁵ *Tamtéž*, s. 426, č. 756.

⁵³⁶ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 429, č. 29.

⁵³⁷ Gerhart z Lutychu: *O připravení srdce*, syst. č. 000223644, folio 186r; rukopis je uložen ve Vědecké knihovně v Olomouci. Tímto děkuji prof. Davidu Papajíkovi za upozornění na tento cenný a dosud neznámý pramen.

⁵³⁸ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 421, č. 729; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 195; DOUBRAVSKÝ, *Postřelmov*, s. 94.

⁵³⁹ *Libri citationum et sententiarum III/2*, s. 632, č. 201.

⁵⁴⁰ *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 396, č. 572.

olomouckým kněžím, který nakonec přešel na Janova syna Čeňka.⁵⁴¹ Naposledy se Jan Tunkl z Eichholze připomíná jako živý roku 1464 a nejspíše záhy poté zemřel.⁵⁴²

Čeňk Tunkl z Eichholze

Po svém otci zdědil kolšovské panství Čeňk Tunkl, který se však v pramenech objevuje až roku 1480. Někdy po roce 1466 musel získat vesnici Olešné⁵⁴³ a Svinov, protože roku 1480 figurují tyto vsi ve vkladu celého kolšovského panství Jiřímu st. Tunklovi z Brníčka. Jednalo se o tvrz a ves Kolšov s dvorem, rybníky a sádkami na ryby, vsi Václavov, Pivonín, Svinov a Olešné a zákupní krčmu v Hrabišíně.⁵⁴⁴ S prodejem kolšovského panství souvisel zisk zástavního hradu Rabštejn a města Rýmařov, které Čeňkovi přenechal Jiří Tunkl. Snad tak učinil za pomoc v jeho soukromé válce s rytíři ze Zvole, neboť roku 1480 byl Čeňk žalován Markvartem ze Zvole, že mu okradl jeho lidi v Sudkově.⁵⁴⁵

Čeňk se začal psát s přídomkem z Eichholze a Rabštejna, tímto titulem se však dlouho nepyšnil, neboť roku 1483 mu bylo pro jeho „zavinění a faleš“ zástavní panství králem odebráno.⁵⁴⁶ Snad to bylo zaviněno Čeňkovými dluhy, ze kterých se musel zodpovídat po Čeňkově smrti Jiří Tunkl,⁵⁴⁷ ale spíše to zavinil Čeňk svým kořistnickým jednáním. Dluh olomouckým kněžím z dob svého otce se totiž rozhodl řešit tím, že zaútočil na Olomouc a v poplenil okolí města, přičemž „dobytek v stádech pobral a zajal jest lidi poddané sjímal a šacoval.“ Škodu vyčíslil purkmistr a rada města na 600 zlatých.⁵⁴⁸

Čeňk Tunkl měl i sestru, která se provdala za Jana Chudobína z Bařic, jelikož však nebyl Čeňk schopen zajistit své sestře věno 100 hřiven, kvůli čemuž ho roku 1481 Jan Chudobín poháněl, zůstali spolu v držení Čeňkových statků v nedílu.⁵⁴⁹ Čeňk Tunkl zemřel někdy před rokem 1490, tehdy je totiž vzpomínán již jako nebožtík, a tím vymřela i kolšovská větev rodu.⁵⁵⁰

⁵⁴¹ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 19, č. 97; s. 58, č. 344; s. 71, č. 428.

⁵⁴² *Libri citationum et sententiarum IV.*, s. 444, č. 869.

⁵⁴³ Olešné vložila Dorota z Mostečného roku 1466 do zemských desek Magdaléně z Hněvošic (ZDO XI., s. 442, č. 280), která bývá považována za manželku Čeňka Tunkla z Eichholze, tato možnost se nám však zdá nepravděpodobná. Přikláníme se spíše k tomu, že Olešné získal Tunkl od Magdaleny z Hněvošic někdy v průběhu česko-uherských válek a prodej této vsi tak nebyl ani vložen do zemských desek. Srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 196.

⁵⁴⁴ ZDO XII., s. 15, č. 77.

⁵⁴⁵ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 55, č. 325; srov. BŘEZINA, *Zábřežsko v období feudalismu*, s. 350.

⁵⁴⁶ *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 72.

⁵⁴⁷ *Tamtéž*, s. 117, č. 487; *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 124, č. 739; s. 282, č. 1699-1700; s. 318, č. 1923-1924.

⁵⁴⁸ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 57, č. 340.

⁵⁴⁹ *Tamtéž*, s. 162, č. 943; *Libri citationum et sententiarum V.*, s. 65, č. 312.

⁵⁵⁰ *Libri citationum et sententiarum VI.*, s. 258, č. 1546.

Závěr

Rytířský a později panský rod Tunklů pobýval na Moravě krátce přes jedno století a v průběhu let se z Tunklů stali vlivní členové moravských stavů. Svou cestu započali ve Slezsku, kde se nevýznamný šlechtic Hartl Tunkl vypracoval z postavení služebného a nemajetného šlechtice v jednoho z nejvýznamnějších členů knížecího dvora. Dosáhl toho díky podpoře z nejvyšších míst, tedy zeměpána Přemka I. Opavského, s nímž spojoval svoji politickou kariéru a majetkové zajištění. Pro svůj rod však své postavení nepodržel, a tak ve Slezsku upadli Tunklové znovu do zapomnění.

Moravský prostor se jevil pro Tunkly vhodnějším a díky probíhajícím válečným střetnutím se podařilo Tunklům zbohatnout do té míry, že si mohli dovolit zakoupit první menší statky, které se staly základem jejich držby. Jan Tunkl z Brníčka pak získal i rozsáhlé panství zábřežské, brníčské, rudské a pro svého příbuzného i panství kolšovské. Podařilo se mu to díky nesporným politickým schopnostem, kdy dokázal dobře vystihnout potřeby kdysi mocných šlechtických rodů, nyní však tápajících v době zásadních společenských a hospodářských změn na přelomu středověku a raného novověku. Všechny tyto statky byly získány v souladu s moravským zemským právem a problémy s držbou některých statků, tedy hlavně těch církevních, nebyly zaviněny samotnými Tunkly, ale chaosem, který měl příčinu v husitských válkách.

Jan Tunkl z Brníčka stál také u počátků přátelství s významnými panskými rody, pány z Valdštejna a pány ze Sovince. Hlavní oporou však našel u radikálních kališnických sil složených převážně z nižší šlechty. Zda byla Tunklova přítomnost v ozbrojené skupině přepadávajících statky katolické šlechty motivována vidinou snadného zisku nebo Tunklovým náboženským přesvědčením není možné posoudit. Jisté je, že právě tato jeho činnost stála za poměrně nepřátelskými vztahy s nejvyššími představiteli moravských stavů, kteří by uvítali zastavení ničivých bojů a konsolidaci země po vyčerpávající válce.

Stejně jako v případě Hartla Tunkla, projevoval se i u Jana Tunkla z Brníčka jeden z nejvýraznějších rysů pro tento šlechtický rod typický, totiž oboustranně prospěšné spojení s panovnickou mocí. Tentokrát se však nejednalo o jindy typickou osobu českého panovníka, ale rovnou římského císaře Friedricha III., čemuž napomohla i jeho složitá politická situace.

Jan Tunkl z Brníčka zajistil svým dědicům odkaz, na který mohli dále navazovat a i prostředky, kterými mohli své postavení ještě vylepšit. Tímto prostředkem byla hlavně silná hospodářská základna, jelikož snahy o získání politické moci prostřednictvím císařské moci

se nakonec ukázaly jako liché. Přesto lze považovat Jana Tunkla z Brníčka za jednoho z nejvýznamnějších příslušníků rodu, přestože jsou jeho zásluhy badateli často opomíjeny.

Dědictví se ujali Jan a Jiří Tunkl zpočátku velmi svědomitě a podařilo se jim v průběhu nedílného držení otcových statků mezi lety 1458–1466 panství dále rozšířit. Nejvýznamnějším počinem v této době se stalo získání panství Hoštejn roku 1463, sňatek Jana Tunkla s Kateřinou ze Šternberka však nepřinesl vzájemné přátelství těchto dvou rodů, jak se stalo v případě Janova bratra Jiřího.

Po vzájemném oddělení začala být zřejmá Janova neschopnost a projevila se i jeho výbušnost a závist úspěšnějšímu bratrovi, což vyvrcholilo v napadení jeho zástavních statků. Brníčská větev rodu pod panováním Jana Tunkla zažila významný úpadek – nejen že se mu nepodařilo získat si mezi moravskými stavy nějaké významnější přátele, ale nedokázal svou váhavostí za česko-uherských válek využít ani svoji značnou vojenskou moc. Zároveň nedokázal využít ani své rozsáhlé majetky, které byly dokonce v okamžiku definitivního rozdělení bratrů větší než panství Jiřího. Přestože to byl právě Jan Tunkl, který si jako první uvědomil význam rybníkářství pro dominikální hospodaření, nakonec svými dluhy zatížil brníčské panství natolik, že jeho správu musel za Janovy potomky převzít Jiří Tunkl.

V osobě Jiřího Tunkla se sešly vlastnosti umožňující mu nebývalý mocenský vzestup znásobený Jiříkovými ambicemi. Své panství zásadně rozšířil, a nakonec se mu podařilo do svých rukou soustředit téměř všechny majetky svých příbuzných. Kromě statků svých příbuzných ale rozšířil své panství hlavně o zástavní zboží v Rabštejně a Rýmařově, které získal do zástavy od krále někdy před rokem 1477. Dalším významným přírůstkem bylo panství novohradecké, bludovské a šumperské, které se mu podařilo získat díky výhodné sňatkové politice. Tím si zajistil i důležitého spojence, pány z Cimburka.

Právě přátelé z okruhu vyšší šlechty se stali pro Jiřího Tunkla typičtí. Mohli bychom mezi ně počítat nejen pány z Cimburka, ale i pány z Kunštátu, z Boskovic, z Valdštejna nebo jeho nejvěrnější spojence pány ze Sovince. Naopak nesmiřitelnými nepřáteli se stali pro Tunkla Jan Šilperský z Dalčic a Hynek st. ze Zvole.

Významný podíl na vzrůstu Jiříkovy politické moci měla jeho schopnost prozíravě lavírovat mezi podporou jednotlivých panovníků. Přestože byl na počátku česko-uherských válek v nezáviděníhodné situaci, nakonec z ní vyšel posílen a konečně došel i naplnění svých politických ambicí, když byl spolu se svým synem jmenován do panského stavu. Záhadou stále zůstává Jiříkovo uvěznění, nejspíše však mělo souvislost s jeho soukromou válkou s Hynkem ze Zvole. Každopádně můžeme vyloučit dosud často udávaný důvod – neoprávněné zabírání církevních statků. Ačkoliv se přece jen i v tomto případě dokázal

obohatit, byl zároveň i zodpovědný za návrat mnichů do kláštera v Krasíkově a ani kvůli ostatním církevním statkům již nebyl poháněn, zdá se tedy, že po desetiletích sporů našly obě strany systém vzájemné harmonie.

Skutečným problémem však pro Tunkla byla finanční hotovost. I on se nakonec dostal do dluhů, přičemž podíl na tomto stavu mělo jak vykupování statků od jeho zadlužených příbuzných, tak překotné stavby vodních děl, jimiž byl opravdu proslulý. To mělo za následek také zvyšování robot na panství, nelze však tvrdit, že by se Tunkl choval ke všem svým poddaným nějak drakonicky. Právě za Jiříkova života došlo k nebývalému rozkvětu města Zábřeh jako dědičného sídla Tunklů, podobný osud však nestihl měšťany v Šumperku. Ačkoliv zpočátku nebyly vzájemné vztahy Tunklů a Šumperských tak špatné, Jiříkova pozdější snaha o rychlé finanční zisky spolu s porušováním starodávných šumperských privilegií nakonec přivedly Tunklův pád.

Jiří Tunkl byl jedním z nejvýznamnějších mužů své doby na Moravě, jeho hodnocení však nelze brát tak jednoznačně jako doposud. Mnohé „zločiny“, jako například neoprávněné zabírání církevních statků, nenávisť ke svým příbuzným či přílišná tvrdost k poddaným, byly dosud vnímány badateli příliš černobíle a k Jiřímu i značně nespravedlivě.

Co se týče Jindřicha Tunkla a jeho působení na Moravě, můžeme pouze konstatovat, že se mu nepodařilo si rodové statky kvůli velké zadluženosti a napjatým vztahům s poddanými v důsledku šumperské rebelie udržet. Ostatně svůj zájem směřoval do Čech a sít kontaktů kolem osoby Zdeňka Lva z Rožmitálu také souvisela s jeho politickými ambicemi na královském dvoře a v Dolní Lužici. Vzhledem k tomu, že tato problematika nebyla součástí mé práce, můžeme pouze poukázat na práce Lud'ka Březiny, který se tomuto tématu a speciálně osobě Jindřicha Tunkla věnuje.

Kolšovská větev rodu pak vždy stála ve stínu známějších větví brničské a zábřežské, o čemž vypovídá i množství pramenů. Nakolik můžeme brát minimum informací o jejich členech za vypovídající, dá se konstatovat, že ani Tunklové z Eichholze nebyli příliš dobrými hospodáři, což vedlo i k úpadku celé rodové větve. Zároveň lze říci, že Jan ani Čeněk neváhali podpořit své příbuzné ve válečných taženích, ovšem významnější přátele si mimo kruh své rodiny nezískali.

Celkově lze šlechtický rod Tunklů zařadit mezi nejvýznamnější moravské rody, a zvláště co se týče majetkové držby, mohli se s držbou jednoho města, dvou městeček, třech hradů a 60 vsí ve vlastní dědičné držbě a dalších dvou měst, tří hradů a nespecifikovaného množství vsí v zástavním držení směle měřit s nejbohatšími moravskými rody. Co se týče politického významu, zpočátku se jim příliš sluchu u krále či na moravských zemských

sněmeh nedostávalo. To se změnilo díky Jiřímu Tunklovi, jehož moc již nebylo možné přehlížet, a tuto cestu dokončil jeho syn Jindřich, který se stal jedním z nejvýznamnějších členů královského dvora s nemalým vlivem na politické záležitosti, obzvláště těch, co se týkaly Dolní Lužice.

Rod Tunklů Jindřichem Tunklem nevymřel, ale po jeho zchudnutí a ztrátě politické moci se jeho členové rozptýlili a čas od času máme o některých z nich nějakou zprávu, jejich potomci pak žijí dodnes i v České republice. Právě zde je možnost pro další bádání o osudech významnějších jednotlivců, případně by za podrobnější analýzu stálo i vystupování Jindřicha Tunkla z Brníčka coby pražského purkrabí a nejvyššího mincmistra Království českého.

Resumé

This bachelor thesis follows up the history of noble house of Tunkl from Brníčko and Zábřeh mainly on the moravian area. The first member of this house came there from Silesia in the late 14th century, but we focus mainly on the northern moravian regions in the 15th and in the beginning of the 16th century. The purpose and goal of this thesis is to extend our knowledge of the history of this house and its less known members such as Jan and Čeněk of the Kolšov's family branch, but also Jan Tunkl junior from Brníčko and his children. We also try to interpret historical sources from a different perspective, correct some adopted and common mistakes (particularly in Jan Březina's monography Zábřežsko v období feudalismu, which is referenced up to present) and add the system of social contacts for each individual member of this house. In conclusion, the house of Tunkl from Brníčko and Zábřeh can be counted among the wealthiest and most politicaly influencing houses of the period, such as lords of Cimburg and Tovačov, lords of Valdstein and lords of Sovinec, which were Tunkls allies with.

Seznam použitých zkratek

AČ – Archiv český

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CDS – Codex diplomaticus Silesiae

MZA – Moravský zemský archiv

NA – Národní archiv

SM – Vlastivědný sborník Severní Morava

SOkA – Státní okresní archiv

ZAO – Zemský archiv v Opavě

ZDB – Moravské zemské desky, kraj brněnský

ZDO – Moravské zemské desky, kraj olomoucký

ZDOp – Zemské desky knížectví opavského

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

Národní archiv v Praze

fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.

Moravský zemský archiv v Brně

fond Sběrka rukopisů Moravského zemského archivu

fond Bočkova sbírka

fond Stavovské listiny

Zemský archiv v Opavě

fond Slezský stavovský archiv Opava

fond Klarisky v Opavě

Zemský archiv v Opavě

fond Velkostatek Zábřeh na Moravě

fond Koruna Panny Marie, klášter augustiniánů – eremitů v Krasíkově

fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž

fond Metropolitní kapitula Olomouc

fond Arcibiskupství olomoucké

Státní okresní archiv Olomouc

fond Archiv města Olomouc

Státní okresní archiv Šumperk

fond Archiv města Zábřeh

fond Archiv města Šumperk

Tištěné prameny

BRANDL, Vincenc (ed.): *Kniha Tovačovská, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*. 2. vyd. Brno 1868.

BRANDL, Vincent (ed.): *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕhonné a nálezové*. II-VI. díl. Brunae 1868-1895.

BRANDL, Vincenz (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. XII. díl. Brünn 1890.

BRETHOLZ, Bertoldus (ed.): *Libri citationum et sententiarum*. VII. díl. Brunae 1911.

DOBNER, Gelasius (ed.): *Monumenta historica Boemiae nusquam antehac edita, quibus non modo patriae, aliarumque vicinarum regionum, sed et remotissimarum gentium historia mirum quantum illustratur*. IV. díl. Praeg 1779.

GERHART z Lutychu: *O připravení srdce*. syst. č. 000223644. Rukopis z 15. století, v současnosti ve vlastnictví Vědecké knihovny v Olomouci.

GRÜNHAGEN, Colmar – MARKGRAF, Hermann (eds.): *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Rittelalter*. Leipzig 1881.

ESCHENLOER, Peter: *Geschichten der Stadt Breslau oder Denkwürdigkeiten seiner Zeit vom Jahre 1440 bis 1479*. II. díl. Breslau 1828.

ESCHENLOER, Peter: *Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et edversa*. Breslau 1872.

FRIEDRICH, Gustav (ed.): *Archiv český*. XXXII., XXXIII. díl. Praha 1915-1918.

HAAS, Antonín (ed.): *Archiv koruny české*. VI. díl. Praha 1958.

CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf (edd.): *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren 1348-1466*. I. díl. Brünnner Cuda. Brün 1856.

CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf (edd.): *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren 1348-1466*. I. díl. Olmützer Cuda. Brün 1856.

- JIREČEK, Hermenegild (ed.): *O právích země české knihy devatery*. Praha 1874.
- KALINA, Tomáš (ed.): *Moravské zemské desky 1480-1566*. II. díl. *Kraj brněnský*. Praha 1950.
- KALOUSEK, Josef (ed.): *Archiv český*. VII., VIII., IX., X., XI., XII., XIII., XIV., XVI., XVII., XIX., XX., XXVII., díl. Praha 1887-1904.
- KAPRAS, Jan (ed.): *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského*. I. díl. *Knihy přední – část první 1413-1484*. Praha 1906.
- KAPRAS, Jan (ed.): *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského*. II. díl. *Desky zemské – část první 1431-1536*. Praha 1908.
- KOPETZKY, Franz (ed.): *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau*. Wien 1871.
- MATĚJEK, František (ed.): *Moravské zemské desky 1480-1566*. II. díl. *Kraj olomoucký*. Brno 1948.
- PALACKÝ, František (ed.): *Archiv český*. I., V., VI. díl. Praha 1840-1872.
- POL, Nicolaus: *Jahrbüher der Stadt Breslau*. II. díl. Breslau 1815.
- Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*. In: *Dílo Františka Palackého*. Sv. 2. Praha 1941. (vybral a uspořádal Jaroslav Charvát).
- WATTENBACH, Wilhelm (ed.): *Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johans von Oppeln und Ratibor in Auszügen mitgetheilt und Names des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens*. Breslau 1865.

Literatura

- BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Praha 2003.
- BŘEZINA, Jan: *Vlastivěda moravská. Okres šumperský, staroměstský a vízmberský*. Brno 1932.

BŘEZINA, Jan: *Zábřežsko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1963.

BŘEZINA, Luděk: *Dolní Lužice, úřad zemského fojta a stavy na podzim středověku (1458-1490)*. In: BOBKOVÁ, Lenka a kol.: *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*. Praha 2010, s. 87-105.

BŘEZINA, Luděk: *Zemským fojtem za tři českých králů. Jindřich Tunkl z Brníčka a Dolní Lužice*. In: BOBKOVÁ, Lenka a kol.: *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*. Praha 2010, s. 136-165.

ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský (1366-1433). Ve službách posledních Lucemburků*. Brno – Opava 2005.

DOUBRAVSKÝ, Zdeněk: *Postřelmov – 650 let*. Postřelmov 1999.

DOUBRAVSKÝ, Zdeněk: *Lesničtí zemani a jejich dvory. Příspěvek k dějinám šlechty na Zábřežsku*. Severní Morava, sv. 93, 2007, s. 3-20.

DOUBRAVSKÝ, Zdeněk: *Závořice. Příběh vesnice zatopené rybníkem*. Zábřeh 2013.

ELIÁŠ, Jan: *Bludov. Proměny feudálního sídla v místě a čase*. Severní Morava, sv. 73, 1997, s. 3-23.

D'ELVERT, Christitan: *Miscellen. Nottizen – Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr. – schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*, 1, 1824, s. 352.

D'ELVERT, Christitan: *Zur m. – schl. Adelsgeschichte. XVI. Die Freiherren Tunkel von Hausbrunn und Hohenstadt*. Nottizen – Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr. – schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 2, 1868, s. 9-14.

D'ELVERT, Christitan: *Zur Geschichte der Freiherren Tunkel*. Nottizen – Blatt. Nottizen – Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr. – schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 12, 1869, s. 101.

- FALZ, Leopold: *Dějiny města Zábřeha*. Zábřeh 2001.
- FILIP, Zdeněk: *Kytice severomoravských pověstí*. Štítý 2002.
- HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*. I. díl. Brno, s. 167-168.
- HALAMA, Jakub: *Archeologové konečně na hradě Brníčku*. Severní Morava, sv. 97, 2011, s. 41-42.
- HARRER, Franz: *Die Geschichte von Mährisch Schönberg*. Schönberg 1924.
- HOSÁK, Ladislav: *Hospodářské poměry na panství zábřežském v druhé polovině 15. století*. Severní Morava, sv. 5, 1960, s. 9-17.
- HOSÁK, Ladislav: *Hospodářské poměry na panství zábřežském v druhé polovině 15. století*. Severní Morava, sv. 6, 1961, s. 37-46.
- HOSÁK, Ladislav: *Šumperský sjezd v červnu roku 1490 a jeho význam pro národní dějiny*. Severní Morava, sv. 7, 1961, s. 23-26.
- HOSÁK, Ladislav: *Šumpersko za válek husitských*. Severní Morava, sv. 15, 1967, s. 40-47.
- HOSÁK, Ladislav: *Hrad Brníčko na Zábřežsku*. Severní Morava, sv. 24, 1972, s. 19-24.
- HOSÁK, Ladislav – INDRA, Bohumír – JAŠKOVÁ, Marie: *Hranice – Dějiny města*. I. díl. Hranice 1969.
- HRUBÝ, František: *Severní Morava v dějinách*. Brno 1947.
- MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích*. I-II. díl. 2. vyd. Praha 2001.
- MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích*. III-IV. díl. 2. vyd. Praha 2002.
- MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl. *Od Bílé Hory do současnosti*. Praha 2010.
- MEDEK, Václav: *Tunklové na Severní Moravě*. Severní Morava, sv. 2, 1957, s. 33-39.
- PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Sv. 4. *Věk Jiřího z Poděbrad od roku 1439 až do roku 1457 čili do smrti krále Jiřího*. Praha 1939.

PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Sv. 5. *Věk jagelonský, králování Vladislava II. a Ludvíka I. od roku 1471 do roku 1526*. Praha 1939.

PAPAJÍK, David: *Města, městečka a vesnice v majetkové struktuře na Šumpersku ve 14. – 16. století*. Severní Morava, sv. 83, 2002, s. 3-21.

PAPAJÍK, David: *Vznik a vývoj města Zábřeha a zábřežského panství do roku 1589*. In: DAVID, Zdeněk (ed.): *Zábřeh – 750 let*. Zábřeh 2004, s. 5-14.

PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*. Praha 2005.

PAPAJÍK, David: *Páni z Holštejna. Významný, ale zapomenutý panský rod*. České Budějovice 2007.

PAULO, Roman: *Tvrz a dvory v Drahanovicích do roku 1620*. Střední Morava, sv. 37, 2014, s. 36-48.

PILNÁČEK, Josef: *Rody starého Slezska*. 3. vyd. Brno 2010.

PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. 5. vyd. Brno 2011.

PLAČEK, Miroslav: *Hrad Rabštejn u Bedřichova a jeho předchůdci*. Severní Morava, sv. 55, 1988, s. 32-36.

PLAČEK, Miroslav: *Fortifikační komplex v Hoštejně*. Severní Morava, sv. 59, 1990, s. 39-44.

PLAČEK, Miroslav: *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.

POLÁCH, Drahomír: *Historie zámku a panství Třemešek*. Štíty 2014.

POŠTULKA, František: *Pověsti ze severní Moravy*. Olomouc 1897.

RÝZNAR, Václav: *Pověsti a zázky z kraje pod Bukovou horou*. Štíty 2001.

SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl. *Severní Morava*. Praha 1983.

ŠRÁMEK, Josef: *Mezi normou, reformou a praxí. Proboštví benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě ve středověku*. Olomouc 2016.

ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: *Stavovské listiny. Katalog*. Brno 1965.

ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: *Prameny ke vzbouření Šumperských proti Tunklům koncem 15. století*. Severní Morava, sv. 39, 1980, s. 13-19.

ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: *Další pramen ke vzbouření Šumperských proti Tunklům koncem 15. století*. Severní Morava, sv. 44, 1982, s. 19-23.

TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy*. X. díl. Praha 1894.

UNGER, Josef: *K stavebnímu vývoji hradu Brničko*. Severní Morava, sv. 39, 1980, s. 57-60.

URBÁNEK, Rudolf: *České dějiny*. III. díl. Věk Poděbradský. IV. část. *Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad*. Praha 1962.

VÍTEK, Tomáš: *Městský hrad v Zábřeze*. Severní Morava, sv. 84, 2002, s. 3-7.

VOJKOVSKÝ, Rostislav – JUROŠ, Ladislav: *Drahanovice. Černá věž a zbytky tvrze západně od Olomouce*. Dobrá 2009.

VRBKA, Josef: *Dějiny obce Nákla na Moravě*. Loštice 1940.

VON WURZBACH, Constatnt: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. Wien 1883.

ZUKAL, Josef: *Spor pánů Štítinských s pány Sucholazeckými o les a rybník nad Novosedlicemi v první polovici 15. století*. Věstník Matice opavské, sv. 17, 1909, s. 55-62.

Ottův slovník naučný. XXV. díl. Praha 1906.

Internetové zdroje

<http://www.regesta-imperii.de/en/regesta/search.html> [cit. 1. 5. 2018].

<http://www.augustsedlacek.cz/apps/?asq=tunkl#search> [cit. 7. 11. 2017].

Seznam obrazových příloh

Obrázek 1: Erb šlechtického rodu Tunklů z Brníčka a Zábřeha. Převzato z SPURNÝ, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 322.

Obrázek 2: Zřícenina hradu Brníčko. Foto: Jan Sitta.

Obrázek 3: Listina Jana Tunkla z Brníčka a dalších šlechticů z roku 1450. Digitální sken: SOkA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, oddíl Listiny, inv. č. 190.

Obrázek 4: Městský hrad v Zábřeze. Foto: Jan Sitta.

Obrázek 5: Zřícenina hradu Hoštejn. Foto: Jan Sitta.

Obrázek 6: Pozůstatky kláštera Koruna Matky Boží v Krasíkově. Foto: Jan Sitta.

Obrázek 7: Kamenná plastika přisuzovaná Jiřímu Tunklovi z Brníčka. Převzato z DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 66.

Obrázek 8: Zřícenina Nového Hradu u Hanušovic. Foto: Jan Sitta.

Obrázek 9: Kamenná deska upomínající na přestavbu zábřežského hradu roku 1478. Foto: Jan Sitta.

Obrázek 10: Rybník Oborník v Zábřeze. Foto: Jan Sitta.

Obrázek 11: Listina Jiřího Tunkla z Brníčka z roku 1481. Digitální sken: SOkA Šumperk, fond Archiv města Šumperk, oddíl Listiny, sign. 12, inv. č. 6.

Obrázek 12: Ilustrace Hanse Schwaigera k pověsti o Tunklovi. Převzato z DOUBRAVSKÝ, *Závořice*, s. 9.

Obrázek 13: Vidimus listiny Jindřicha Tunkla z Brníčka z roku 1497. Foto: Jan Sitta. Uloženo v SOkA Šumperk, fond Archiv města Zábřeh, oddíl Listiny, inv. č. 363.

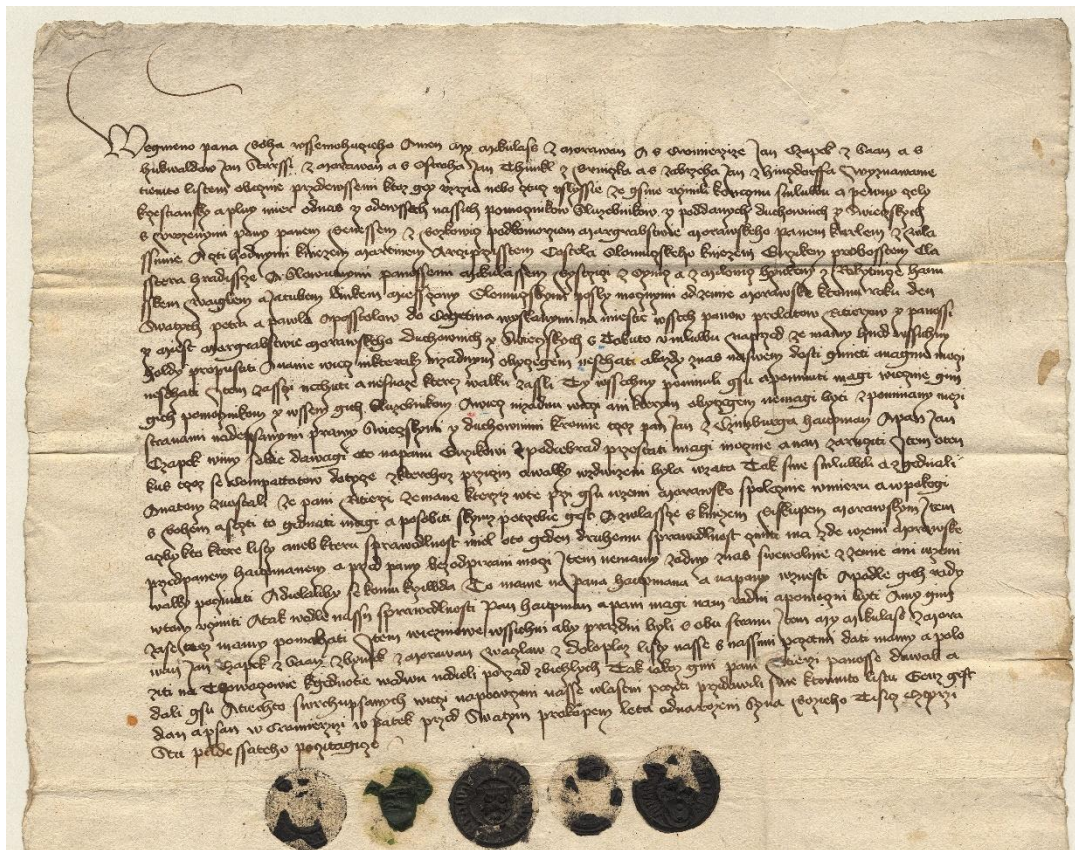
Obrazová příloha

Obrázek 1: Erb šlechtického rodu Tunklů z Brnička a Zábřeha. Stříbrný kapr se zlatým obojkem na modrém poli. Klenot se u některých zobrazení liší.

Obrázek 2: Zřícenina hradu Brničko, sídla brničské větve rodu. Po jeho dobytí někdy kolem roku 1471 nebyl znovu obnoven a již jen chátral.

Obrázek 3: Listina z roku 1450, ve které se Jan Tunkl z Brnička s dalšími šlechtici vzdává používání násilí po napadení statků olomouckého biskupství.

Obrázek 4: Městský hrad v Zábřezě, někdejší sídlo Jiřího Tunkla z Brnička. Dnes zde sídlí starosta a městský úřad.

Obrázek 5: Zřícenina hradu Hoštejn, který Tunklové získali roku 1463. V poslední době byla část hradeb za přispění nadšenců opravena.

Obrázek 6: Pozůstatky kláštera Koruna Matky Boží v Krasíkově, za jehož obnovou roku 1466 stál Jiří Tunkl z Brníčka.

Obrázek 7: Kamenná plastika přisuzovaná Jiřímu Tunklovi z Brníčka. Sběrka zábrěžského muzea.

Obrázek 8: Zřícenina Nového Hradu u Hanušovic, který měli Tunklové v zástavním držení. Příčinou jeho dobytí vojsky Matyáše Korvína byla jeho velká rozloha a nepočtená posádka, která nemohla dlouhé hradby obsadit.

Obrázek 9: Kamenná deska upomínající na přestavbu zábřežského hradu roku 1478 s vytesáným nápisem „Georgius Tunkl senior de brnicko et in zabrzech.“ Dnes je umístěna v průjezdu zábřežského zámku.

Obrázek 10: Rybník Oborník (dříve Zámecký) v Zábřeze, jehož založení je připisováno Jiřímu Tunklovi z Brníčka.

Obrázek 11: Listina z roku 1481, ve které upravuje Jiří Tunkl z Brnička práva šumperským měšťanům po urovnání vzájemných neshod. Červená pečeť je Jiřího Tunkla, černá pak jeho manželky Anežky z Valdštejna.

Obrázek 12: Ilustrace Hanse Schwaigera k pověsti o Tunklovi z roku 1897. Jiří Tunkl z Brnička byl podle pověsti přinucen za trest rozorávat hráz svých rybníků jsa zapřažen v čertově pluhu.

